

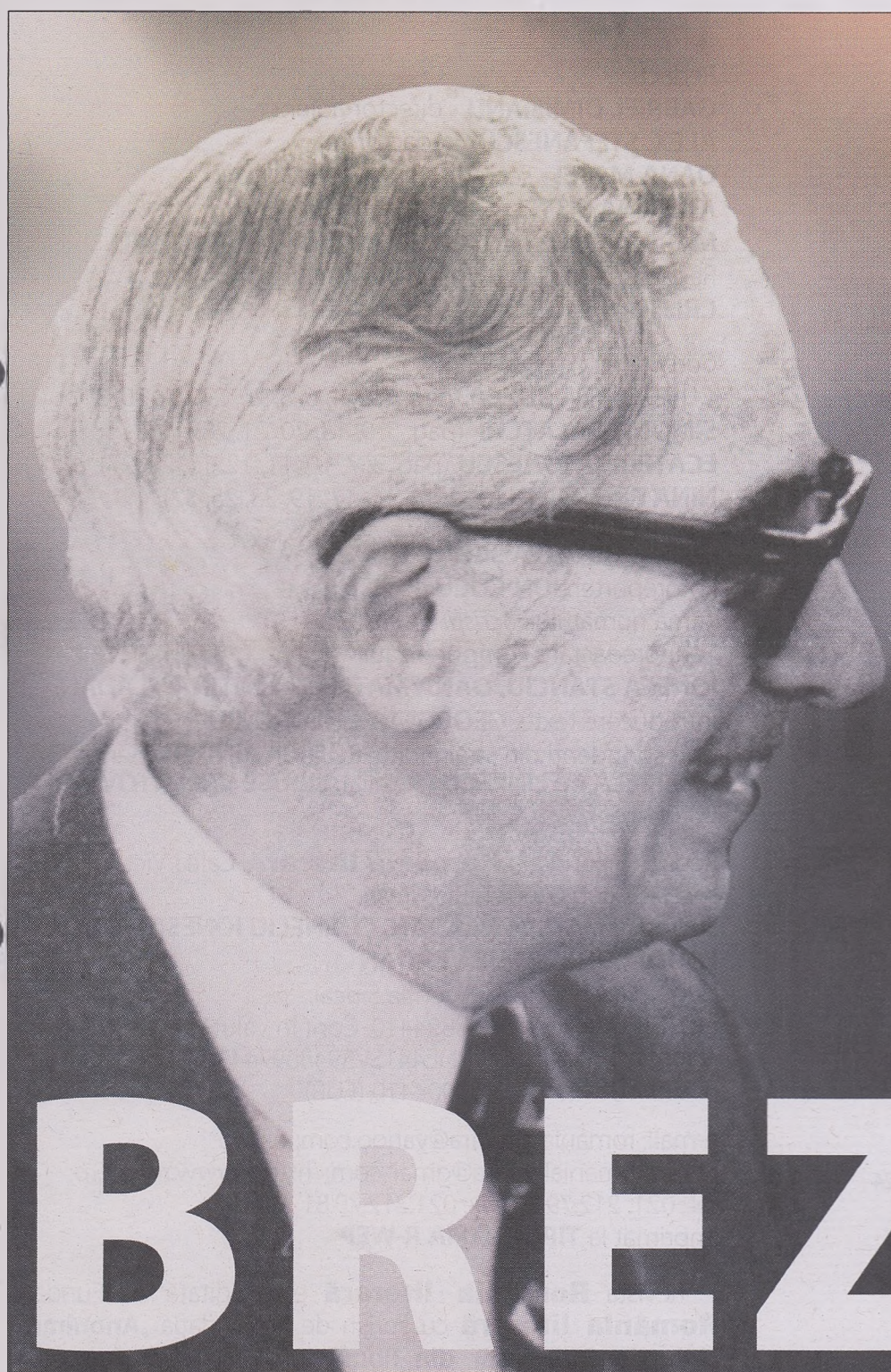
România literară

3

SALA DE
LECTURĂ

Apare sub egida
UNIUNII
SCRITORILOR
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

25 ianuarie 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

18 martie 1909

14 ianuarie 2008

inedit
boarbu

pag. 16-18

BREZIANU

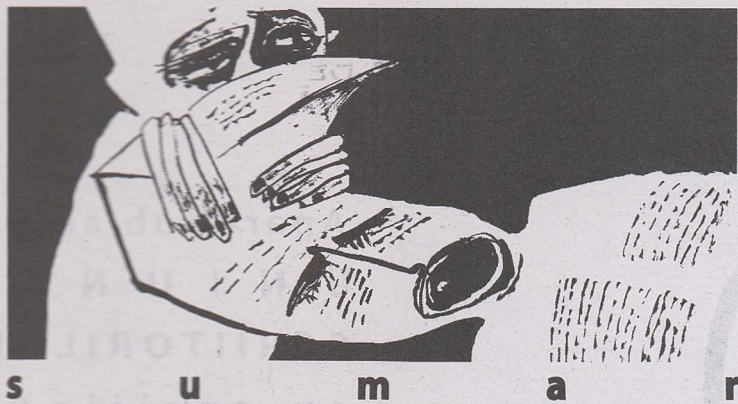
expoziția

Dan Er. GRIGORESCU

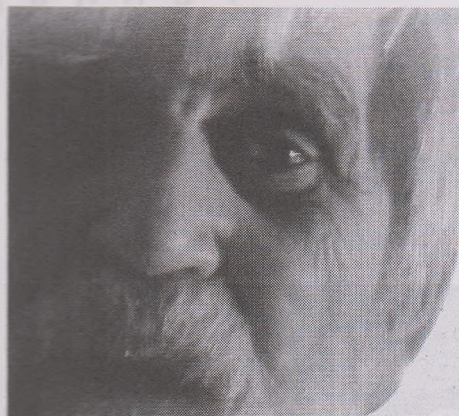
un comentariu de

pag. 18-19 **Dan HĂULICĂ**

s u m a r

Case memoriale de la bloc de Ioan Holban - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Cartea ca scut

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 5
Jocul elicei

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 6
Un autor inclasabil

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș - p. 7
Cronicari moldoveni

Păze! Radicalii sunt liberi de Ioan Es. Pop - p. 8

TROPICE SURĂZĂTOARE de Mihai Zamfir - p. 9
Brazilia și rasele

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

REAȚII IMEDIATE de Alex. Ștefănescu - p. 10
Ce puțini scriitori știu să scrie! (III)

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Imposibila întoarcere (II)

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Retrospectivă Petre Stoica

Salut unei noi edituri de Ion Simuț - p. 13

COMENTARIILE CRITICE de Tudorel Urian - p. 14
Ucenicia unui epicurian

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 15

In memoriam Sorin Stati de Rodica Zafiu - p. 15

BARBU BREZIANU inedit - pp. 16-18
Amintiri consemnate de Filip-Lucian Iorga

Ochiul și spiritul de Dan Hăulică - pp. 18-19

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE
Arhimandritul Mina Dobzeu: „Balaurul Roșu de la Răsărit a venit” de Vasile Iancu - pp. 20-21

Isolda la Milano de Ada Brumaru - p. 22

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 23
Nicio țară pentru bătrâni

Lupta cu inerția de Liviu Dăncănu - p. 24

Măinile care cântă și vorbesc de Liana Tugearu - p. 24

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Țușară - p. 25
Stingerea lui Barbu Brezianu

Romilde Marco Salvador
Prezentare și traducere de Geo Vasile - pp. 26-27

Lirica feminină românească de Elena Lazăr - p. 27

Prezențe românești în Slovacia și în Cehia
de Libuše Valentová - pp. 28-29

MERIDIANE - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

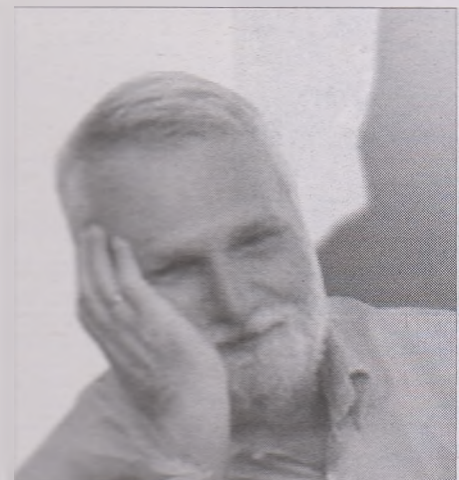
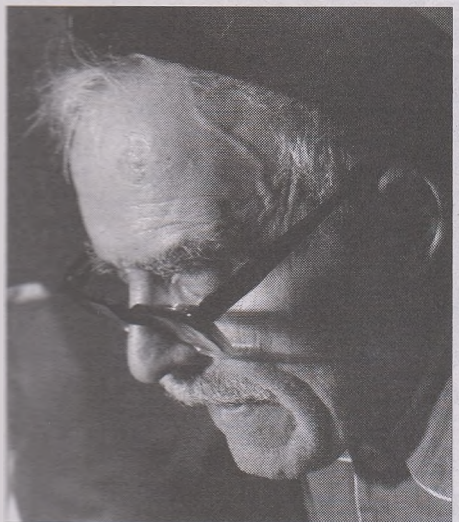
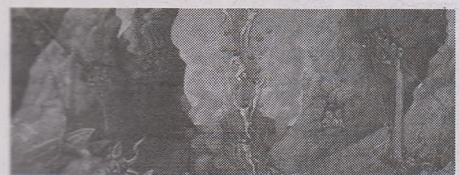
PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Joacă pentru zei

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

Barcelona - aniversări și proiecte
de Jana Balacciu Matei - p. 31

Manifestări universitare italo-române
de Emilia David Drogoreanu - p. 31

OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
**Fundației
ANONIMUL**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU**

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU**

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 1, 2, 4, 6, 8, 26, 27, 29, 30, 31),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 5, 9, 13, 20, 21, 28),

ECATERINA IONESCU (pag. 3, 7, 10, 11, 12, 15, 22, 27),

NINA PRUTEANU (pag. 14, 16, 17, 19, 23, 25, 32).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Scrisul și scrisori*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Corespondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUȘE VALENTOVÁ**
(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU, MIRONA
LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **TIPOGRAFIA R-WEP**

Revista **România literară** este editată de Fundația
România literară cu sprijin de la Fundația „Anonimul”,
**Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și
Cultelor**, prin **Administrația Fondului Cultural Național**.
Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare – Groupe
Société Générale.

**Începând cu nr. 1 / 2008 revista
beneficiază de sprijinul Fundației
ILI.**

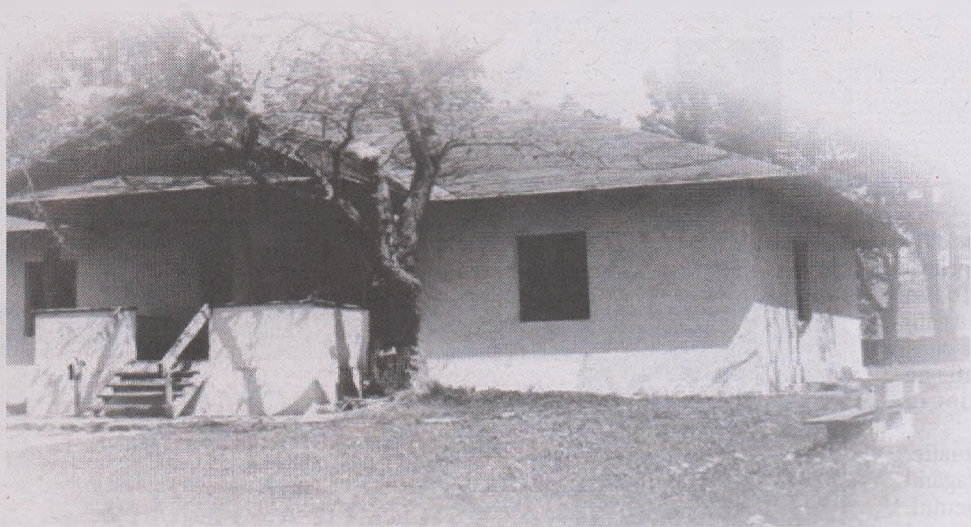

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

Să vedem cum stau cițiva oligarhi. Ion Creangă are două case, la Humulești și în Țicăul Iașului; e adevărat că sînt modeste...

Casele memoriale de la bloc

U NII scriitori clasici și moderni, cu puțină dare de mină, au lăsat în urma lor niște case, devenite, apoi, „memoriale”; acolo se vor fi născut sau vor fi trăit perioade din viața lor. Nu sînt prea multe asemenea case pentru că scriitorul român a fost dintotdeauna ceea ce G. Ibrăileanu numea *proletar intelectual*, n-a fost meșter la dat „tunuri”, cînd a încercat să facă afaceri (cum Arghezi cu cireșe și vișine, sau Rebreanu cu cartofi și Ion Creangă cu tutun), a dat repede faliment, l-a mai salvat, uneori, cite o căsătorie „cu zestre”; cel mai adesea, a fost un „chiriaș grabit”, cum zicea G. Topirceanu, luînd în chirie și casa dar și viața. Sînt, totuși, și printre scriitorii cițiva „oligarhi”, ca să folosesc un termen la moda azi, proprietari de case (încă nerevendicate de te miri cine și cum și (încă) nevindute la licitație pentru scopul nobil de a se face un mall, un casino, o parcare, un „rai verde”, ceva de utilitate publică; dar timpul nu e pierdut, casele (încă) memoriale sînt în „locații” foarte bune (în zone altădată periferice, azi, rezidențiale), memoria (chiar și cea culturală)

pare din ce în ce mai scurtă: și, în fond, cine s-ar supăra, mă rog, dacă s-ar scoate la licitație casele memoriale și terenul aferent, o povară din ce în ce mai grea pentru bugetele locale și centrale, care numai de cultură n-au grijă – o Cenușareasă al cărei pantof pare să se fi pierdut pentru totdeauna? Cițiva nostalgici, acolo, un posibil protest firav din partea unor tipi ciudați care n-au altă treabă mai păguboasă decît să citească și să resusciteze un trecut uitat și, oricum, neinteresant într-o vreme a tuturor afacerilor.

Să vedem cum stau cițiva oligarhi. Ion Creangă are două case, la Humulești și în Țicăul Iașului; e adevărat că sînt modeste, una la țară, cu mițe, motocei și cuptor, fără utilități, alta la oraș, cu apă în curte, puține camere, dar cu un cerdac de unde se vede dealul Șorogarilor. Tudor Arghezi are o casă cu grădină în București, foarte bine plasată, numită „Mărțișor”; acolo sînt cireși și vișini „pe rod” și se pot crește albine, cum însuși poetul mărturisește în volumul de versuri „copilărești”

Prisaca. Lovineștii locuiesc la Fălticeni; sînt mulți la număr într-un spațiu restrîns (Eugen, Horia, Vasile și familiile lor), dar, generoși, găzduiesc azi în casa lor și pe alți colegi de breaslă născuți ori trăitori pe malul Șomuzului. Vasile Pogor, boier, și-a pus casa la dispoziția „Junimii” și așa a rămas, deși C. F. R.-ul o revendică. Mihail Sadoveanu a cumpărat sau a primit trei case (încît se poate spune, cu o vorbă de azi: „Sadoveanu – trei case”), în București, pe Calea Victoriei, la Vinători, în Neamț și în Copoul Iașului: un palat și două conace. Mai amăriți au fost Nicolae Iorga și George Enescu: o căsuță în Botoșani și un bordei, acoperit pînă acum cițiva ani cu stuf, în Liveni, lângă Dorohoi. Ceva mai „incropit” a fost Eminescu; la Ipotești avea un domeniu, casă mare și un lac în pădure (cărui i s-a spus „Iacul codrilor albastru”), cu nuferi, barcă, lebadă... Otilia Cazimir are, și ea, o căsuță pitită într-o mahala ieșeană căreia i se spune Beilic. Casa de la Haimanale, lângă Ploiești, a familiei

a c t u a l i t a t e a

Caragiale nu mai e. În schimb, Vasile Alecsandri are un conac la Mircești; atît i-a rămas întrucît casele din Iași și Bacău s-au restituit. Și Negruzzi stă bine în conacul de la Hermeziu, pe malul Prutului. Coșbuc, la Hordou, e destul de prosper, dînd și numele contemporan al satului cu *Iarna pe uliță*. Chiar și Hogaș locuiește încă destul de bine într-o casă din Piatra-Neamț. Lucian Blaga o duce mai rău; la Lancrăm s-a construit o sală de sport care i-a obturat privilegiul spre rîpele roșii „formațiuni geologice bizare ca o arhitectură de poveste, sau ca o așezare de temple egiptene, cu colonne de cremene și foc” și i-a înstrăinat zeitățile copilăriei: „Mai departe, pe rîu în sus, către miazăzi, se profilează Munții albaștri, iar pe rîu în jos – spre miazănoapte, alți munți: Munții Apuseni, în depărtarea cărora deslușeam două vîrfuri. Două vîrfuri: unul boltit, altul ascuțit. N-am aflat niciodată numele acestor zeițăți ce mi-au străjuit copilăria”: Munții albaștri și Apuseni au dispărut după peretii sălii de sport. Ca Blaga au pățit cei mai mulți; nu mai au case, iar *locul lor* trebuie căutat altundeva, în cărțile pe care – slava Domnului – nu le revendică nimeni. În rest, plăci de bronz sau de marmură pe case unde stau oameni de azi; și străzi, școli, cartiere (cum Ovidius, în Constanța), adesea doar cu firave, presupuse (sau deloc) legături cu biografia scriitorilor.

Modernii și contemporanii s-au mutat la bloc. Tonul l-au dat interbelicii, iar contemporanii, aproape fără excepție, îi urmează; de la Hortensia Papadat-Bengescu, trăitoare într-o garsonieră de pe strada Bărăției nr. 16, la Nichita Stănescu, cu apartamentul său de două camere, într-un bloc de lângă Piața Amzei, în București. Ei ar trebui să aibă, conform logicii lucrurilor, un *bloc memorial*, dar nu-l au din pricini lesne de înțeles. Singurii fericiți sînt Ion Minulescu și Liviu Rebreanu care, în 1934, au cumpărat apartamente în același bloc, pe lângă Palatul Cotroceni (fatalitate!), pe strada Prof. dr. Gh. Marinescu la numărul 19. Cei doi au locuit alături: Minulescu în apartamentul 12, mare, cu cinci camere, iar Rebreanu într-unul mai mic, la numărul 11. Sînt fericiți pentru că familiile au avut grijă să nu înstrăineze apartamentele; mai mult înca, Claudia Millian-Minulescu și Mioara (soție și fiică), precum și Fanny și Puia Florica (fiica actriței, adoptată, la căsătorie, de Rebreanu) au reușit, în 1948, să transforme locuințele în muzeu: închise temporar (cei doi au avut interdicție asupra numelui și operei, vreme de un deceniu de la moarte, pînă în 1954), cele două muzee de la bloc au fost redeschise în 2001. Viața la țară sau în periferia orașelor (la Mircești, Hermeziu, Hordou, Lancrăm, Vinători, București, Humulești, Fălticeni, Piatra-Neamț, Iași) are, cum se știe, farmecul ei patriarhal; dar și viața la bloc poate fi interesantă. Paraschiva Baranga povestește, de exemplu, că „nu trecea o zi fără ca Liviu Rebreanu să nu intre pe ușa cu numărul 11”. Cum arăta o zi obișnuită din viața celebrilor locatari de la bloc? Iată pe boemul Minulescu: „La ora 7.00 se trezea, lua micul dejun și își bea cafeaua. Apoi, pleca în oraș, unde se întîlnea cu scriitorii, pictorii și prietenii-artiști. La ora 13.00, revenea acasă pentru prînz și se odihnea o oră-două. În jurul orei 16.00, își lua palăria și bastonul și ieșea din nou în oraș. Revenea seara la cină, cînd povestea familiei sale ce i s-a întîmplat în decursul zilei, apoi se retrăgea în camera sa, la biroul de scris, «ca să nu le deranjeze pe fete». Pînă aproape de dimineață se vedea lumina ieșind de sub ușa scriitorului”.

Pentru cei de azi, vecinătatea de la bloc a celor doi poate naște tot felul de reverii livești, începînd chiar cu reconstituirea zilelor obișnuite din viața lor. Sau imaginînd ce se întîmpla acolo, noaptea; în anii petrecuți lângă Ion Minulescu (1934-1944), Rebreanu a scris *Jar, Gorila, Amindoi*, apoi *Pacală și Tindală*. *Minunea minunilor* și *Jurnal*, rămase în manuscris, *Trei povestiri* și *Oameni de pe Someș*, a devenit membru al Academiei și a compus celebrul discurs de recepție *Lauda țaranului român*, a pregătit conferințele ținute în Germania, Cehia, Italia, Austria, Ungaria, Polonia, Suedia, Finlanda, făcea macheta ziarului „Viața”, se gindea la repertoriul Teatrului Național, unde era director general: poate a făcut și o petrecere specială cînd, în 1935, împlinea cincizeci de ani. Estimp, Ion Minulescu făcea rapoarte în calitate de director general în Ministerul Cultelor și Artelor și scria versuri, proză, teatru în volumele *Nu sunt ce par a fi...*, *Nevasta lui Mos-Zaharia*, *Ciracul lui Hegesias*, *Versuri*, *Cînd doi se ceartă*. *Cine-i autorul acestui roman senzational?* Cum se vor fi înțeles și ce vor fi vorbit, la o cafea, zilnic (cum ne asigură Paraschiva Baranga), boemul Minulescu și ursuzul

Rebreanu? Autorul *Romanțelor pentru mai tîrziu* anima cafenelele bucureștene, Otetelesanu și Kübler, la începutul secolului trecut, Capșa, mai tîrziu; autorul lui *Ion* era, în acel timp, un „oficial”, un personaj important, demnitar și conducător al unui ziar pro-antonescian: un om al zilei, Rebreanu, un om al nopților (*Cetiți-le noaptea...*), Minulescu. Primul mergea să țina conferințe prin toată Europa, poetul făcea *Turism* (cu prietenii I. U. Soricu, Emanoil Bucuța, Nicu Budurăscu etc.): „Șoseaua urcă spre Voineasa, / Iar Lotrul curge spre Brezoi... / O fată și-a pierdut cămașa / Prin finul de curînd cosit, / Și-acum în poarta casei s-a proptit / Să-și mai arate-o dată sîinii goi / Și trupul rumenit de soare / Turistilor infometați / De farmecul unei idile trecătoare / În pitorescul munților Carpați... / Așa sînt toate fetele la munte... / În prima zi - / Oricare-ar fi - / Se lasă sărutate doar pe frunte... / A doua zi, / Pînă și cele mai ursuze / Se lasă sărutate chiar pe buze... / Iar în a treia / Sau a patra zi / Se lasă duse sub un brad / Unde se-mpiedică mai toate / Și leșinate-n brațe-ți cad, / Ca niște biete curci plouate... / Deși – prin munți, în fiecare vară, / La fel, turiștii urcă / Iar fetele... coboară... / Șoseaua urcă spre Voineasa / Și Lotrul curge spre Brezoi... / Iar mirele / Și cu mireasa / Din carul nou cu patru boi - / Un dar de ziua nunții lor - / Zimbesc șireți / Și fericiți, / Că grație turiștilor / Au fost uniți / În vecii... vecilor!...”

Ioan HOLBAN

(continuare în pag. 21)

Mircea Mihaies
CONTRAFORT

Cartea ca scut

CA MAI toți românii iubitori de carte, după 1990 am ajuns să mă uit mai întâi pe coperta a patra, și abia apoi la titlu. Cu alte cuvinte, înainte de a încerca să aflu dacă o carte mă interesează sau nu, mă asigur dacă e „de nasul meu”. În felul acesta, mă supun unei veritabile „selecții naturale”: cărți pe care mi le pot permite și cărți pe care nu mi le pot permite. Deși elimin din bibliotecă, periodic, sute de volume, drumul meu spre masa de lucru e tot mai îngreunat de teacurile de care nici nu mă hotărăsc să mă despart, dar nici nu ajung să le citesc. Sunt prizonierul propriei mele lăcomii de a aduna cărți, dar și al nepuținței de a le parcurge.

Lăsând de-o parte prețul, constat că nici după aproape cincizeci de ani de când citesc nu sunt sigur de criteriile după care mi cumpăr sau „cerșesc” pe la edituri cărțile. De la romane și studii critice, la cărți de istorie și de filozofie, de la biografii la antologii tematice și dicționare, de la volume de interviuri la albume de benzi desenate, am adunat mii de piese care mi populează pereții, visele și senzația de amarăciune tot mai pronunțată că mult prea multe dintre ele vor rămâne necitite. Chiar în timp ce voi citi cinci sau zece, alte douăzeci sau treizeci își vor găsi locul fie în teacurile de pe podea, fie, prin supraaglomerare, în rafturile bibliotecii.

Deși mi promit de multa vreme, n-am reușit să adopt principiul — de mare cruzime, dar și de înaltă igienă mentală — „întră în casă o carte, iese alta”. Am o lăcomie de carti așa cum au alții de bani sau mărni. O lăcomie care funcționează anapoda: nu-mi place să împrumut cărți, dar le dăruiesc cu multă plăcere. Cu alte cuvinte, gestionez mai greu o despărțire temporară decât una definitivă. Din acest motiv, am unele cărți în doua sau mai multe exemplare, de parcă mi-ar fi teamă că, din motive obscure, voi rămâne fără ele. M-am regăsit cu totul, într-o formulă a nebuliei, în personajul din filmul „Teoria conspirației”, care intră de zeci de ori în librării și cumpără exemplare din cartea lui Salinger, „De veghe în lanul de secară”.

Deși amenințată de când o știu, industria cărții refuză să cedeze în fața vocilor de Casandre care-i anunță iminentul sfârșit. E adevărat: un anumit tip de difuzori, o anumită intimitate între liber și cumpărător au dispărut. Astăzi degeaba-l întrebi pe vânzătorul de la casă despre ultimul Breban sau despre cea mai recentă apariție din seria Simenon: înainte de a-și răspunde, va tasta ceva grăbit pe keyboardul computerului, după care te va privi derutat-banuitor: „Parcă trebui să mai avem pe undeva două exemplare...”

Formata idilică a librarului care era și cel dintâi cititor a apăs demult. Pe vremuri, librării erau alimentate o dată sau maximum de două ori pe săptămână. Astăzi, magazinele se umplu în ritm necontenit. De când editorii au ajuns și propriii difuzori, e practic imposibil să faci față avalanșei de cărți ce intră în librării la bucată, la pachet, la cutie sau de-a dreptul la container. Devenită o marfă ca oricare alta, cartea începe să aibă parte de același tratament: mult prea multe obiecte sunt interschimbabile pentru ca vreun liber sensibil să tresară în fața unui nou titlu. De ce ar tresări vânzătorul de la magazinul de detergenți în fața cutiei viu colorate ce conține cam aceeași marfă?

Pe vremuri, citeam sistematic, obligat, între altele, de îndăntarea de cronicar literar. Astăzi, deși citesc mult, constat că sunt din ce în ce mai puțin informat

și competent. În afara lecturilor din bibliografia pentru cursuri, nu mai am nici un alt fir călăuzitor în jungla noilor apariții. Așa că, în ciuda faptului că am acces la un număr incomparabil mai mare de cărți decât până în 1990, nu-mi pot reprima senzația că atât rigoarea, cât și calitatea lecturilor sunt în regres.

Probabil că nu sunt singurul în această situație. Editorii înșiși lansează semnal după semnal, atrăgând atenția asupra primejdiilor care amenință sistemul. Pe de altă parte, deschizi site-urile editurilor și constăți că e plin de liste de „bestsellers”, de „cea mai vândută carte a săptămânii”, a „lunii”, a „anului”. Dacă nu e totul o cacealma și dacă șirurile imense de cumpărători de la marile târguri nu sunt o fata morgana, înseamnă că, în ciuda previziunilor, cartea continuă să ocupe un loc important în viața românilor. Apariția lanțurilor de librării (gen „Carturești”, „Noi”, „Diverta”) care preiau modele occidentale arată că acea minoritate a cumpărătorilor (e vorba de aproximativ trei la sută din populația țării, după unele estimări) e suficient de activă pentru a menține în viață un întreg sistem editorial.

Ar urma să ne întrebăm cum arată cititorul-standard al României acestui moment. Fără a avea pretenția unui studiu sociologic, mi-e ușor să afirm că majoritatea coplesitoare a cititorilor de la noi sunt tineri: elevi, studenți, proaspăt absolvenți de facultăți. (Mă refer, desigur, la domeniul „umaniorelor”, și nu la disciplinele specializate). Dintre maturi, cred că există două categorii care cumpără în mod constant cărți de literatură: medicii și avocații. De când guvernul a avut minunata idee de a oferi profesorilor cupoane pentru achiziția de cărți, s-a constatat o înviorare simțitoare a cererii. Ceea ce arată că spectaculoasa cădere a titlurilor din anii trecuți nu s-a datorat refuzului clasei intelectuale de a citi, ci, pur și simplu, sărăciei. Salariile de mizerie, enorma presiune socială, frustrarea i-a determinat pe profesori să renunțe tocmai la unul din atuurile care le dovedeau superioritatea asupra celor mai bogați, dar cu mai puține „celule cenușii” (vorba detectivului Hercule Poirot).

Una peste alta, lucrurile ar putea sta și mai rău. Cu greutățile inerente, cu frustrările inevitabile, se poate spune că în ultimii trei-patru ani s-a câștigat, în domeniul cărții, o bătălie esențială. Dacă vom reuși să scoatem și învățământul din faza inimaginabilei disoluții în care a ajuns, poate că mai există șanse ca, în zece-douăzeci de ani, să devenim o țară normală. O țară de oameni competenți, care să zădărnicească eforturile clasei politice de a ne arunca în neant. În ce-o privește, aceasta și-a selectat deja reprezentanții, mărțanii, escrocii și minciinoșii care se vor lupta pentru ciolanul puterii și în deceniile viitoare.

Sper, de asemenea, ca presa să joace un rol din ce în ce mai mic în manipularea societății. Și aici, oameni de treizeci-treizeci și cinci de ani s-au dovedit adevărate focare de infecție. Plasați strategic, în emisiuni de televiziune și radio, scriind la comandă în presa vândută oligarhiei, ei au reușit, în ultimii ani, să otrăvească largi straturi ale societății. Cinici, nesimțțiți, minciinoși, transformând albul în negru și negrul în alb printr-un pocnet al degetelor, indivizii din această categorie au imprimat un veritabil caracter demonic mass-mediei dâmbovițene. Poate că citind mai mult și acordându-le mai puțin din timpul vieții noastre, vom reuși să-i anihilăm. Dacă nu vom reuși, înseamnă că forțele întunericului s-au dovedit capabile să ne îngenuncheze.

PS. O dovadă că industria cărții deține inimaginabile surse de revitalizare e că în Japonia cinci din cele zece bestsellers ale anului 2007 au fost cărți scrise... la celular (în metrou, la cursuri, în parc) și tipărite ulterior în formă clasică. „Romanul la celular” a devenit în ultimii ani un veritabil fenomen. Odată cu explozia blog-urilor, ne putem aștepta la surprize și mai mari. Cititori să fie, că scriitori are balta! ■

Fără a avea pretenția unui studiu sociologic, mi-e ușor să afirm că majoritatea coplesitoare a cititorilor de la noi sunt tineri: elevi, studenți, proaspăt absolvenți de facultăți.

CLVBVL PROMETHEVS

18.01.2008

VINERI

21:00 CONCERTELE
radio3net LIVE
GASHKADEMIJA
DE FOLK

19.01.2008

SAMBATA

20:00 STAND - UP COMEDY
live on stage trupa DEKO
STAND - UP MUSIC NIGHT

20.01.2008

DUMINICA

21:00 LIVE JAZZ
MIRCEA TIBERIAN
CVARTET
Invitat: Liviu Butoi

23.01.2008

MIERCURI

Te asteptam la
cafeneaua literara.
Primești o carte cadou.
STAND-UP MUSIC NIGHT

24.01.2008

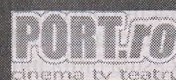
JOI

20:00 SEARA DE TEATRU
“ZARURI SI CARTI”
dupa: Tommy McWeeney
cu: Florin Piersic Jr. si Petre Fumuru
regia: Florin Piersic Jr.

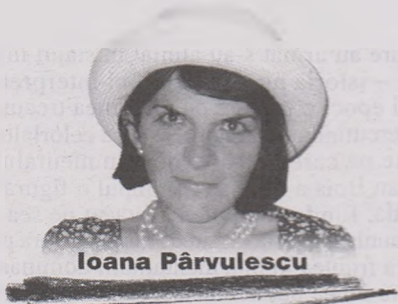
Zilnic de la ora 14:00, in Piata Natiunilor Unite nr 3-5
informatii si rezervari la
tel. 33.666.38, 33.666.78; e-mail: info@prometheus.ro

-INTRAREA LIBERA-

Evenimentele se transmit live audio si video
pe www.radio3net.ro

Autorul trebuie să-și fi verificat jocul elicei literare și motorul narativ cu aceeași atenție cu care Fred își verifică avionul.

Ioana Pârvolescu

Cronica optimistei

Jocul elicei

ÎN VEDEREA unei emisiuni televizate despre legătura dintre literatură și zbor, am recitat *Patul lui Procust* de Camil Petrescu dintr-o perspectivă „tehnică”. De altfel, mi s-a părut întotdeauna că între tehnica și tehnica literară există niște canale de comunicare secrete, iar Camil Petrescu, atât de sensibil la noutățile epocii lui (filosofice, literare, tehnologice, sportive – „n-avea într-însul nimic desuet” – scrie criticul Crohmălniceanu, într-un memorabil portret) pare cel mai indicat ca să illustreze dependența cu pricina. Iată ce a rezultat din această nouă lectură a romanului, făcută cu „ochelari de aviator”.

FRED VASILESCU îi lasă doamnei T., prin testament, un avion, un automobil și niște cai. Simbolic vorbind, viteza și primejdia, cu toate etapele ei pe pământ și în aer. Simbolic vorbind, virilitatea, pentru că atât caii, cât și automobilul și avionul au fost, în istorie și în istoria literară, însemne și mari atracții masculine. Abia în interbelic teritoriul acesta privat începe să fie cucerit și de femei. Oricum, feminitatea doamnei T. din anul 1926 este, din acest punct de vedere, una tradițională. Independentă în viața privată și avangardistă prin preocupările ei pentru design și aranjarea de interioare cubiste, trăiește totuși, în ce-o privește, între mobile tradiționale, vechi. Sensibilitatea ei este una de tip clasic, nu are nimic din tupeul băiețesc al fetelor care și-o luaseră drept model pe eroina lui Victor Marguerite din *La Garçonne* (1922), roman de scandal la vremea lui, al emancipării șocante, și care l-a costat pe autor Legiunea de onoare.

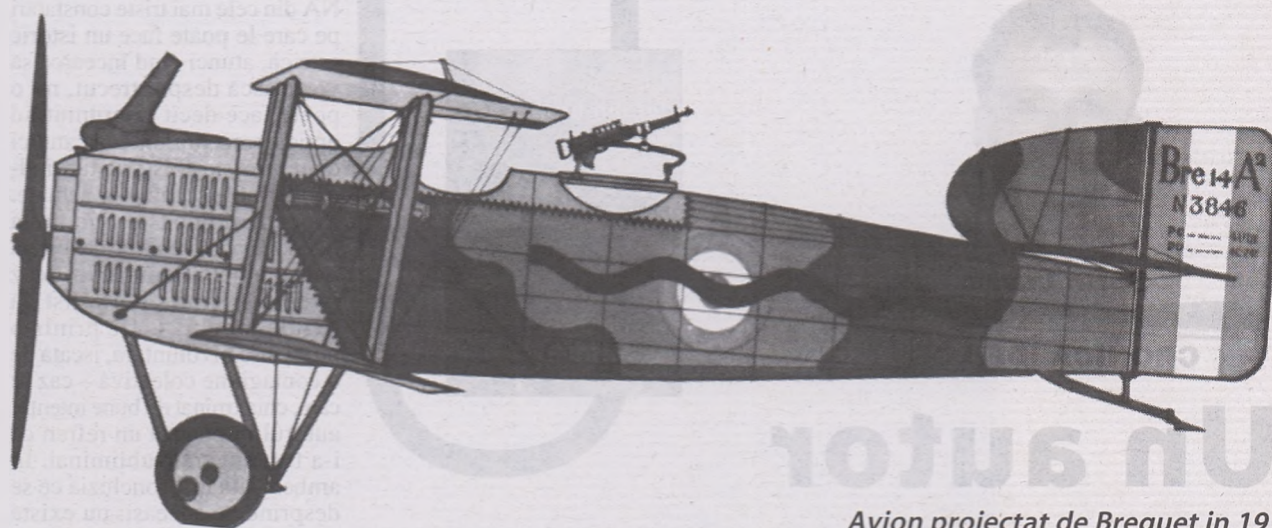
Fred, în schimb, corespunde întru totul portretului de tânăr interbelic „de ultimă oră”, omul schimbării, cu atributele cele mai ispititoare din aerul timpului. Elegant și sportiv, e campion de tenis, face box, ține cai de curse cu care câștigă premii, e diplomat. A avut două accidente de automobil despre care s-a vorbit în presă, nu întâmplător chiar în ziarul *Le Progres*, „la cronică mondenă” (o gazetă cu acest nume exista, în epocă, în Franța). E blond cu ochi verzi, are succes la femei, are bani. Cel mai invidiat atu al său este însă avionul, iar deferența celor din jur se leagă de apelativul cu care este, încă din prima scenă, gratificat de cei doi scriitori, la dejun: „Aviatorule”. După numai doi ani de pilotaj trece la atacarea a trei recorduri, dintre cele de care e plină presa interbelică din toată lumea.

Ce avion are Fred Vasilescu? Ce avion primește doamna T. după moartea lui, și care, desigur, n-o interesează și n-o consolează cu nimic? Camil Petrescu îl numește o singură dată, în scena plecării spre Capetown, îndeobște neglijată de critică. Este vorba de un Bréguet [sic], detaliu coerent cu personajul, cu timpul său, și mult mai ușor de descifrat pentru contemporanii lui Camil Petrescu decât pentru cititorii de azi. Louis Charles Bréguet (1880 – 1955) este unul dintre primii și cei mai importanți constructori de aeronave francezi. Are o Societate a atelierelor de aviație care-i poartă numele și construiește aici, în 1909, un prim avion care, doi ani mai târziu, stabilește recordul de viteză pe distanță, ridicolă azi, dar importantă atunci, de 10 km, cu un motor Renault de 50-90 CP. În timpul Primului Război (perioadă în care și personajul lui Camil Petrescu e repartizat la un centru de aviație, dar fără să i se dea prilejul să zboare), constructorul francez, aviator el însuși, face bombardierul Bréguet 14, în întregime din aluminiu, care ajută armata franceză să câștige bătălia de la Marna. La terminarea războiului, în 1919, înființează prima *Compagnie des messageries aériennes*, care se află la originea companiei Air France de azi.

Scena plecării lui Fred spre Capetown, cu scopul (nerealizat) al doborării unui record oarecare, este importantă pentru intriga romanului. Într-un fel, ea este o repetiție generală sau o anticipare a zborului care-i aduce lui Fred moartea, „decapitat”. Este și momentul în care Fred pomenește de testamentul lui, lăsat în grija unui prieten avocat, precum și de sora și fratele lui, prezenți pe aerodromul de la Pipera. Toate semnele rele și toate temerile aviatorului creează o pistă falsă, pentru că din zborul spre

Africa Fred se întorce cu bine. Subtilitatea narativă a lui Camil Petrescu le plasează aici, într-un fel de repetiție generală a zborului spre moarte, la care nu asistă nimeni. La fel ca în restul romanului, și aici se asigură un du-te-vino temporal și descriptiv. Există însă și o prezență care muta atenția dinspre primejdia zborului spre primejdiile dragostei: într-o „mașină de piață închisă” se află doamna T., venită să asiste la plecare. Întâlnirea (sau, mai degrabă, despărțirea) dintre mașina care avansa pe pista așa cum aleargă „un căfel după automobil” și avion este un soi de consfințire a schimbării recuzitei și decorului dragostei. Clarul de lună înlocuit cu „automobilul de curse”, cum spune Marinetti. Legătura dintre aviator și femeia care se află în limuzină se face, ca în multe romane de dragoste, prin oglindă. Numai că aici nu e o oglindă de salon, ci mica oglindă retrovizoare a avionului, „așezată în dreapta”. Din automobil, doamna T. îl urmărește și ea cu privirea, prin parbriz, pe aviator, iar acesta își simte „mișcarea sângelui în capilare” și ia cu sine „o povară duioasă” pentru lungul zbor.

NU ȘTIU cât se va fi documentat Camil Petrescu în legătură cu avioanele și aviatorii, pentru acest roman. Preocupările lui tehnice, consemnate în *Note zilnice*, cum e insolita, vesela „parașută-balonaș” pe care o inventează (ipotețic) și o prezintă în jurnal, sunt certe. În perioada interbelică existau deja, cu mult înainte de publicarea romanului *Patul lui Procust* zboruri de agrement la Băneasa, contra plată, iar jurnaliștii avuseseră organizate zboruri de documentare. Oricum, în 1939 o călătorie cu avionul e deja un lucru atât de banal, încât, atunci când o consemnează, Mihail Sebastian, prietenul lui Camil, nu mai adaugă nici măcar un cuvânt descriptiv. Partea de zbor din *Patul lui Procust* se rezumă, de fapt, la scena amintită, a plecării spre „izvoarele Nilului”. Aici datele oferite sunt precise. Aviatorul e îmbrăcat în costumul de cursă lungă („îmbrăcasem salopeta ca pe niște nădragi până la piept”), cu celebra cască de piele cu clape și ochelarii puși peste ea, și începe să dea ocol „păsării cu formă de torpilă înaripată net”. Își verifică „jocul elicei, cablurile comenzilor, conductele de benzină și ulei” – operațiune obligatorie

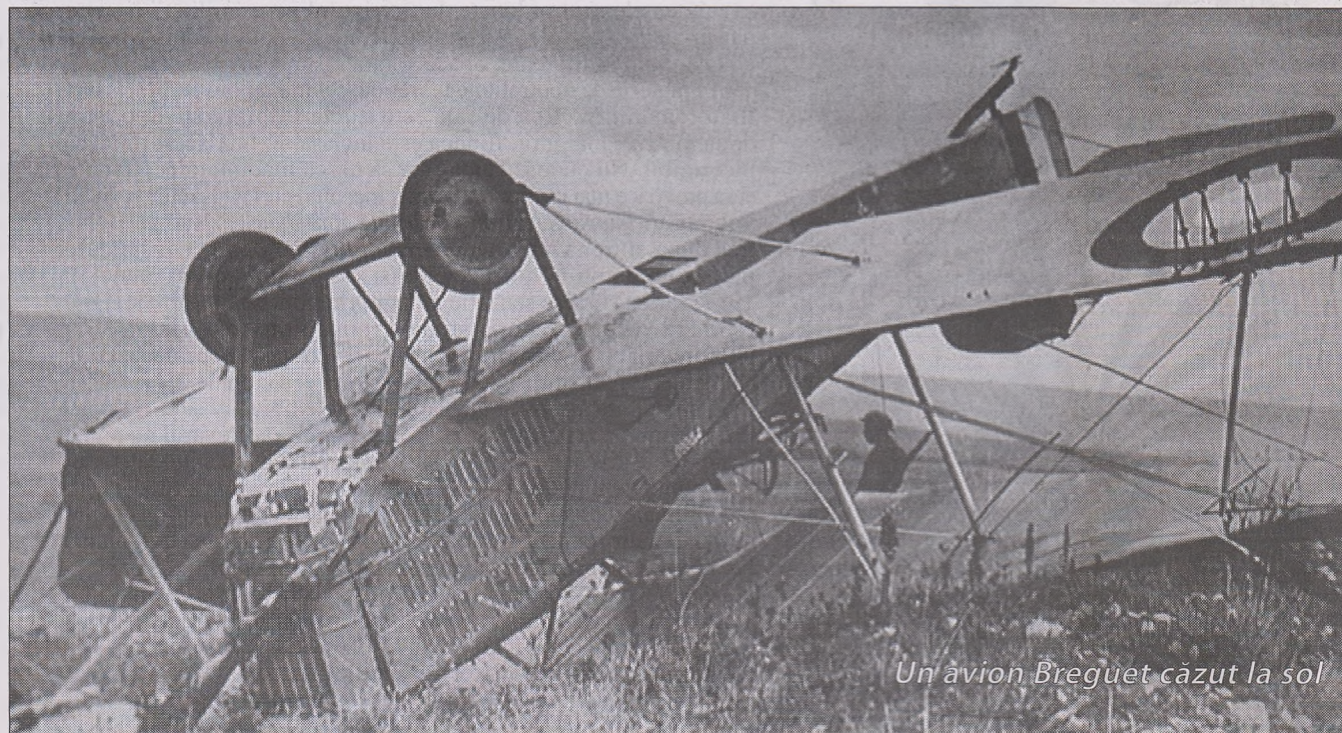

Avion proiectat de Breguet în 1916

înainte de orice zbor. Autorul trebuie să-și fi verificat jocul elicei literare și motorul narativ cu aceeași atenție cu care Fred își verifică avionul. Constată o mică neregulă: „La ampenaj, profundorul pare înțepenit și tresar, dar respir numaidecât: mecanicul îl încerca în același timp cu mine, însă în sens invers”. Un detaliu pe care nu-l află din cărți. La fel, superstițiile pe care le are orice breaslă care lucrează în zone cu primejdie: „Când să urc în carlingă, cu salopeta desfăcută la gât, piciorul îmi lunecă pe treapta de aluminiu. Tresar superstițios [...] Aparatele de zbor au fost examinate ieri toată ziua, acum mi-arunc ochii doar asupra compasului. Rotesc manșa, apăs cu piciorul palonierul: comenzile răspund”.

Pornirea motorului și decolarea par totuși descrise de un începător și e posibil ca autorul, cu înclinația lui sportivă, să fi luat măcar o oră, două de zbor pentru a intra în pielea personajului său: „Tresar... Turajul e ciudat [...] Înțeleg. Am tras prea repede maneta. Reiau progresiv. Motorul prinde și vrambajul lui înfioară zările, ca și vijelia stărnită de helice [...] Trag furios manșa. Nici un răspuns. Mă cuprinde deznădejdea că nu voi putea decola”. Restul călătoriei e expedit în câteva cuvinte vagi: „cinci-șase etape fără glorie, cu un aparat reparat de mine însumi”. Recordul nu e atins. Desigur, un scriitor care mizează pe autenticitate nu putea inventa un record care să nu fie legat de un personaj anume și nu putea imagina detalii ale unui zbor cu avionul pe care să nu-l fi parcurs. Oricum, în seria din *Universul literar* pe care o conduce, Camil Petrescu publică un articol despre celebrul zbor peste Atlantic al lui Charles Lindberg.

Dacă Fred Vasilescu pare făcut după modelul tinerilor aviatori din jumale, întrucât și viața copiaza adeseori literatura, există un aviator care-și face intrarea în lumea zborurilor în anul apariției romanului *Patul lui Procust*, 1933. Este vorba de un tânăr de 28 de ani, frumos și sportiv, care-și ia brevetul de pilot în două săptămâni și are, apoi, o serie de participări la meetinguri aviatice: Constantin (Băzu) Cantacuzino, unul dintre cele mai faimoase nume ale aviației românești. Și el, un personaj. În concurența viață-literatură nu se știe niciodată cine împrumută de la cine. Și nici cine câștigă. ■

Un avion Breguet căzut la sol

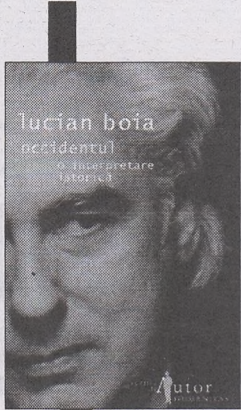

Sorin Lavric
CRONICA IDEILOR

Un autor inclasabil

Lucian Boia,
Occidentul. O
interpretare
istorică, trad. din
franceză de
Emanoil Marcu,
Humanitas, 2007,
238 pag.

NA din cele mai triste constatari pe care le poate face un istoric este că, atunci când încearcă să vorbească despre trecut, nu o poate face decât împrumutând optica prezentului. E ca atunci când povestești istoria turnând-o în tiparele schemelor actuale. Procedul ia naștere în două feluri: fie prin preluarea deliberată a mentalității dominante – caz în care spiritul oportunist dă regula jocului – fie printr-o molipsire involuntară, iscată de o contagiune colectivă – caz în care, chiar mînat de bune intenții, autorul intonează un refren ce i-a fost sugerat subliminal. În ambele situații, concluzia ce se desprinde e aceeași: nu există

discurs despre trecut care să nu fie impregnat de ideologia prezentului. Deosebirea apare doar în privința gradului de impregnare, dar în nici un caz în ceea ce privește prezența sau absența ei. Chiar și un autor care vrea să scape de constrîngerile opticii dominante nu va reuși decât în anumite limite. Iar motivul ține mai puțin de înclinația servilă de a fi pe placul celor puternici, cît mai mult de neputința de a-ți depăși epoca și spiritul ei. Toți trăim în etuva unei psihologii colective care ne dictează gîndurile și ne hotărăște temerile. În raport cu ele, orice adevăr e secundar și maleabil.

Dacă așa stau lucrurile, atunci obligația unui istoric este să se îndepărteze cît mai mult de tiparul obedient pe care îl presupune scrierea istoriei sub presiune ideologică. Numai că, pe cît de lesne sună în teorie această cerință, pe ațit de anevoie e de tradus ea în realitate. Vremea cînd istoricii erau dispuși să sufere represalii pentru rostirea unui adevăr a trecut. În fond, trecutul nu are în el nici o miză: el e cu totul inert, ca tot ceea ce a încetat să mai fie; în schimb, miza cea mare stă în arta cu care știi să folosești trecutul spre a te înstăpîni asupra prezentului. Aici se despica apele și tot aici poți recunoaște istoricii onești de cei care au prins gustul profitabil al serviciilor ideologice. Istoria e ancilară în raport cu ideologia – iată principiul de bază al actualei discipline istorice.

În fond, e un alt fel de a spune că, istoria nefiind știință, pretențiile de obiectivitate ale istoricilor nu au temei. Tocmai de aceea un istoric nu poate fi neutru. Poate fi sincer și dezinteresat, sau poate fi înrobît și dornic de a impune o anumită interpretare, dar nu poate fi neutru. Neutralitatea rămîne un deziderat, varianta pură a unei situații ideale. Și pentru că nu poate fi neutru, ca orice om care are convingerile și bănuielele sale, istoricul trebuie să se străduiască să nu-și lase preferințele să pătrundă în substanța discursului său. Preferințele însemnînd: simpatiile, antipatiile și obligațiile secrete.

Sarcina e cu ațit mai ușoară cu cît trecutul despre care vorbește este mai îndepărtat. Cauza e tot ideologică: cu cît perioadă aleasă spre a fi înfațisată e mai îndepărtată, cu ațit efectul ei perturbator asupra clipei prezente este mai mic. Cu alte cuvinte, cu cît trecutul e mai vechi cu ațit el e mai inofensiv pentru actuala stare de lucruri. Și invers, cu cît trecutul e mai recent cu ațit riscul de amorsare a unei posibile tensiuni este mai mare. Mai precis, cam tot ce depășește pragul ultimelor două secole nu mai are astăzi nici o miză. Cunoștințele provenite din această zonă revolută intră în camera culturii generale, dar nu în tunelul temporal al adevărilor fierbinți. Ele se pretează la un exercițiu intelectual de fină aranjare a informațiilor, un exercițiu în virtutea căruia evenimentele sunt ordonate după criteriul verosimilității istorice, dar în nici un caz ele, evenimentele, nu mai pot răscoli astăzi pe cineva. Sunt indiferente, opace și fără răsunset în prezent.

În materie de neutralitate teoretică, cel mai atipic istoric pe care îl au românii în clipa de față este Lucian Boia. Este atipic din două motive: mai întîi, fiindcă este inclasabil; mai apoi, fiindcă e incorrigibil. Nu cunosc autor care să nască mai multă nedumerire și să provoace mai multă contrariere. Începînd cu 1997, anul publicării volumului *Istorie și mit în conștiința românească*, Lucian Boia a tras după el trena unei nedumeriri mergînd pînă la consternare: pur și simplu nu-l puteai categorisi. Să ne amintim că atunci, în 1997, cartea stîmsea senzație nu ațit prin noutatea informației – în fond era vorba de istoria știută a românilor – cît prin insolitul interpretării ei. Lucian Boia venea cu o viziune care ne deconcerta, căci nu eram obișuiți să ne privim istoria așa cum ne cerea cartea. Pînă atunci crezusem că adevărul istoric e obiectiv și ca nu poate fi decît unul, numai că Lucian Boia ne arăta că adevărul nu numai că nu e obiectiv, dar nici măcar nu e unic. Că sunt tot ațitea adevăruri cîte puncte de vedere pot fi închipuite. și că dacă totuși unul precumpănește asupra altora nu este pentru că ar fi mai adevărat decît celelalte, ci pentru că este impus de mentalitatea dominantă. Iar în *Istorie și mit în conștiința românească*, Lucian Boia își prezenta punctul de vedere, fără pretenția de a-l considera singurul infailibil. Urmarea a fost că admirația unora a fost însoțită de indignarea altora, Boia fiind considerat cînd un autor de o originalitate autentică și creatoare, cînd un demolator al miturilor fondatoare ale poporului român.

↑
n materie de neutralitate teoretică, cel mai atipic istoric pe care îl au românii în clipa de față este Lucian Boia.

Volumele care au urmat s-au aliniat în siajul interpretativ al aceleiași rețete – istoria nu e trecutul, ci interpretarea pe care imaginarii unei epoci o urzește pe marginea trecutului –, șocul primei cărți repercutîndu-se benefic asupra celorlalte: le-a tras în conul de atenție pe care îl croise deja în mentalul românilor. Grație lor, Lucian Boia a devenit cu timpul o figură incomodă și bizară. Incomodă, fiindcă nu putea fi atacat pe seama prestației din perioada comunistă, și asta deoarece nu se număra printre istoricii care își plecaseră fruntea în fața mentalității dominante de atunci; bizară, fiindcă nu iubea publicitatea și prefera discreția unei vieți retrase. Pe scurt, nu se identifica cu imaginea pe care ceilalți și-o făcuseră despre el și nu era dispus să-și irosească timpul în dezbateri TV inutile pe marginea unor controverse istorice. Frumusețea este că, după 2000, Lucian Boia și-a rămas fidel sieși. Nu s-a repezit, ca noua generație de istorici, să emită semnale de obediență față de noua mentalitate dominantă – stîngismul corectitudinii politice – și nici nu a dat semne că, de dragul unor profituri temporare, va începe să rescrie istoria secolului XX în așa fel încît să facă pe placul noilor focare de presiune ideologică. Erau destui oportuniști în cursă ca să se coboare pînă la teapa lor.

Dacă totuși încerci o insatisfacție în cazul lui Lucian Boia este că nu-l poți clasifica, și asta fiindcă, dintre istoricii actuali, el a mers cel mai departe în tehnica ecranării propriilor convingeri. Nimic din simpatiile sau idiosincraziile sale nu răzbat în discursul său. E cel mai aseptice istoric în materie de toxine ideologice. Și-a cenzurat opiniile personale pînă la a le face inexistente. Nu știi dacă e de stînga sau de dreapta, cum nu știi pe cine detestă și pe cine preferă în materie de istorie sau politică. Poate scrie la fel de senin despre Marx sau despre Kennedy, despre Carol cel Mare sau despre ONU, și nu cade niciodată în capcana poftei de a vrea să-și convingă cititorul. Boia descrie fără să militeze și interpretează fără să pledeze. E cel mai aproape de neutralitatea intangibilă a idealului istoric. și fiindcă nu poate fi prins în țesătura unei fabule, Lucian Boia rămîne infailibil. Se sustrage etichetărilor și pare suspect de liber. Reversul medaliei este că poate fi bănuț de o anume înclinație evazivă: se eschivează cu tact de fiecare dată cînd e vorba de a adopta o poziție tranșantă.

Tehnica lui e cea a nuanțării unei probleme păstrîndu-se pe linia de mijloc a interpretării ei. Indiferent de tema aleasă, Boia îi fixează pozițiile extreme și apoi, așezîndu-se între ele, le atenuează radicalismul creîndu-și un loc propriu din care să poată privi perspectiva. Locul acesta e definit mereu de o moderație incorrigibilă. Este adversarul a tot ce poate să te ducă cu gîndul la ceva unic, compact, absolut, sigur și ferm în materie de înțelegere istorică. Tot ce poți spune despre el sunt cîteva poncife suferind de ambiguitatea convențiilor actuale: pluralism, democrație și liberalism.

Iar *Occidentul. O interpretare istorică* îți dovedește încă o dată că acest autor nu poate fi clasificat. Cartea reușește să facă trei lucruri: să explice de ce Occidentul a cucerit astăzi lumea; să atragă atenția că supremația actuală, departe de a fi definitivă, e doar un moment dintr-o piesă în care actorii încep să fie la fel de puternici ca Occidentul; în fine, să arate că viitorul este imprevizibil, toate profețiile fiind în aceeași măsură de hazardate. Nimeni nu știe cum vor evolua lucrurile în următoarele decenii, cum nimeni nu știe în ce măsură Occidentul va pierde partida în fața Chinei, a Islamului sau a Indiei. „Teoriile care fac carieră în filozofia istoriei, și mai ales cele despre viitor, păcătuiesc în general prin lipsă de moderație; sunt cele care transmit un mesaj puternic. Specialiștii în Absolut care citesc fără vreo ezitare trecutul, prezentul și viitorul au totdeauna cîștig de cauză în fața unor interpretări mai puțin convingătoare: nuanțate, cauzale, relativiste... Din păcate, scenariile lor, mult prea perfecte, nu se potrivesc cu o lume mai curînd imperfectă.” (p. 213)

Interpretarea lui Lucian Boia ia în calcul numeroasele variabile care fac din scena istoriei actuale o lume imperfectă. Modul în care autorul descrie cursa Occidentului spre actuala hegemonie mondială seamănă cu o analiză retrospectivă: să ne închipuim o cursă de alergare în care concurenții (China, Islamul, Bizanțul și Occidentul) se aliniază la aceeași linie de start: anul 1000. În acest stadiu, un observator celest care ar fi putut să privească arena lumii nu ar fi putut să prevadă, pe baza condițiilor existente atunci, care dintre concurenți avea s-o ia înaintea celorlalți. La anul 1000 zestrea de însușiri nu favoriza pe nimeni. Toți erau deopotrivă de egali, adică deopotrivă de slabi. Și totuși, concurentul care s-a deprins de pluton devenind, cel puțin pentru o vreme, jucătorul dominant pe harta lumii, a fost Occidentul. Factorii care au dus la acest triumf sunt analizați cu minuție de Lucian Boia: condițiile geografice (mai ales suprafețele uriașe de pădure), primul salt tehnologic reprezentat de morile de vînt și apă, apoi ridicarea orașelor, dar mai ales apariția științei și tehnicii, amîndouă dublate de un spirit expansionist tipic apusean – toate ducînd la configurarea tiparului tehnologic cu ajutorul căruia Occidentul și-a impus modelul. Astăzi nu există decît o singură civilizație integrală și aceea este cea occidentală. Ea a contaminat întreaga lume, și chiar și cei care vād în Occident un rival nu pot să nu îi copieze modelul. Ce va urma însă e acoperit de incertitudine: geografic, Occidentul a pierdut cursa, și cu toate acestea nimeni nu poate ști care va fi deznodămîntul ei.

În concluzie, o carte despre radiografia unui triumf pe care Occidentul îl poate preschimba lesne într-o mare înfrîngere. ■

Există, în acest ingenios studiu dedicat antiutopiei, destule oaze de relaxare exersate întâi în publicistică.

U

N STILIST între critici, cu atât mai mult între cei tineri, este Bogdan Crețu. Un stilist de intenție și deopotrivă de talent, aș adăuga imediat, pentru a nu lăsa loc de suspiciuni gratuite. Fie că ne oprim atenția asupra recenziilor pe care le semnează, din iradiantul Iași, în numeroase reviste literare, fie că invocăm cele trei volume publicate până acum – *Arpegii critice*, *Matei Vișniec. Un optzecist atipic* și *Lecturi actuale* – scriitura ține, stimabil într-un tot, capul de afiș. Iată o premisă, în fond, a succesului și o garanție în fapt a direcției mesajului. Formula

analitică a lui Crețu respectă necondiționat textul, indiferent de paternitate. Sau, mai simplu spus, respectă alteritatea și se respectă pe sine. Niciodată maculat de morbul doct al terminologiei teoretice, niciodată arrogant sau irreverent în flirtul complicat cu cartea pe care o ține în mâini, niciodată plictisitor în direcționarea ideatică, Bogdan Crețu își câștigă, printr-o atare interfață multicoloră, obiectivitatea. Ne fiind un dat celest, aceasta din urmă e un construct stabil și meticolos. Care poate fi, bineînțeles, pus în discuție, dar numai de pe pozițiile dialogului intelectual elegant.

Ce se verifică și ce e de nuanțat în aceste considerații o dată cu abia apărutul volum al tânărului critic ieșean? La origine o teză de doctorat, *Utopia negativă în literatura română* păstrează destul de puțin din ariditatea academică și din sterilitatea – necesară, ce-i drept – unui asemenea tip de lucrare. Adică ceea ce e, față de convenția universitară, opțional. Personalitatea autorului e – aici – dominantă, iar nu vreo specie de obediență tematică ori de bigotism bibliografic. Și ea se exercită până într-acolo încât, în unele aplicații privitoare la literatura contemporană, Bogdan Crețu își permite mostre de abordare primară, jocuri de verdict specifice, în mai mare măsură, cronicii literare. Există, în acest ingenios studiu dedicat antiutopiei, destule oaze de relaxare exersate întâi în publicistică, formulări memorabile amintind de foiletoanele lui Alexandru Dobrescu sau de o parte din gazetăria sprintenă a lui Marin Sorescu. Demne de a fi reținute – ca pasaje seminarative sau ca badinerii inteligente – și mai rar ca sintagme tăiate cu finețe geometrică, numeroase dintre glosele descriptive ale lui Crețu fac cu ochiul cititorului. Și nu neapărat în chip inocent.

Întrevăd, însă, în această înclinație – unii ar numi-o nativă – o formă de eseistică reprimată. Mai puțin evidentă în cărțile anterioare, ea apare insinuată aici, fără ostentație, dar fără să disimuleze. Structura argumentativă și obligația de a opera selecții – pe care regimul de periodicitate al cronicii literare le abandonează, adesea, într-un plan secund – antrenează automat și alte calități, pun în funcțiune și alte, ascunse, valențe. Să urmărim, succint și selectiv, câteva dintre ele.

Pentru o corectă încadrare a antiutopiei, stabilește Bogdan Crețu dintru-nceput, avem nevoie de o formulare operațională a modelului. Pe care, printr-o logică inversă, s-o adaptăm rapid cazuisticii de care dispunem. Care sunt, așadar, datele de bază ale unei utopii? „Una din cele mai pertinente și, mai ales, mai exacte definiții, dintr-o serie imposibil de tezaurizat, îi aparține lui Raymond Trousson. Acesta consideră că se poate discuta despre utopie atunci când în cadrul unei narațiuni (ceea ce exclude tratatele politice) este descrisă o comunitate (ceea ce exclude robinsonada), organizată după anumite principii politice, economice, etice, redând complexitatea existenței sociale (ceea ce exclude lumea pe dos, vârsta de aur, tărâmul Cocagne sau Arcadia), care să fie prezentată ca un ideal demn de realizat (utopie pozitivă) sau ca previziune a unui infern (antiutopia), care să fie plasată într-un spațiu real, imaginat sau într-un anumit timp, și care să fie descrisă în termenii unei călătorii imaginare, verosimile sau nu.” (pag. 17) De aici începând, discursul tânărului critic se încarcă de precauții și de mici corijări ideatice. Cum ar fi aceea că – sub aspectul intenționalității – un atât de ferm purism literar nu e adecvat. Nici o utopie nu se încheagă strict din necesități evazioniste și nu se limitează la un estetism etans. Constața politică, pamfletul, polemica subtilă, radiografia morală îi sunt, la rigoare, ca genuri proxime, cel puțin afine.

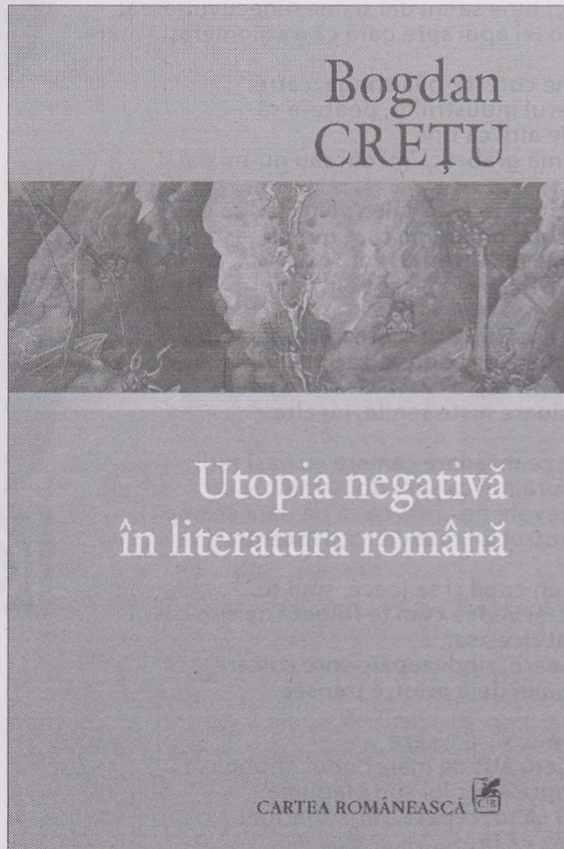
Paradoxal și nu prea, fiindcă lămuririle propuse de Bogdan Crețu se dovedesc plauzibile, literatura română e deficitară în ceea ce privește utopiile pozitive și cu mult mai rodnică la capitolul contrautopiilor. Și ca preistorie, și ca realizări oarecum mutante (consemnarea în timp real a unui regim de teroare sau opera de sertar fiind cam alceva decât proiecția vizionară orwelliană). De la Dimitrie Cantemir, Ion Budai-Deleanu și I.L. Caragiale, trecând prin Ștefan Zeletin sau Tudor Arghezi și ajungând la parabolele antitotalitare ale

Cosmin Ciotloș

LECTURI LA ZI

Cronicari moldoveni

Bogdan Crețu,
Utopia negativă în literatura română,
Editura Cartea Românească,
2008, 280 pag.

CĂRȚI primite

- Barbu Cioculescu, *Zadarnicii. Prin vuietul vremii*, Târgoviște, Ed. Bibliotheca, 2007 (publicistică). 464 pag.
- Eugen Simion, *Fragmente critice*, V, „Sfârșitul literaturii?”, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2007, 586 p.
- Dumitru Țepeneag, *La belle roumaine*, roman, ediția a II-a revăzută, prefată de Laura Pavel, Grupul editorial Art, București, 226 p.
- Constantin Ciopraga, *Interviuri*, prefată și notă asupra ediției de Ilie Rad, ediție îngrijită de Ilie Rad și Raluca-Simona Deac, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007. 370 pag.
- Doina Cernica, *Fetița și Vulpea Argintie/La Petite Fille et la Renarde Argentée*, ediție bilingvă româno-franceză, Timișoara, Ed. Augusta, 2007 (povestiri pentru copii; ilustrații de Ana Constantinescu; prezentare pe

unor Vasile Voiculescu, Ion Eremia, A.E. Baconski, Octavian Paler, Bujor Nedelcovici, Ion D. Sirbu, Oana Orlea, lista se întinde și acoperă, mentalitar și punctual, o bună perioadă din istoria literaturii române. Unele scrise cu cifru, altele fațăș și demistificator, integrarea lor în calapodul antiutopic propus de Crețu implică, în câteva din cazuri, niscaiva eforturi de descompunere a resorturilor reale. Mă gândesc în primul rând la *Țiganiada*, ușor de confundat – și confuzia s-a și făcut, de altminteri, într-o carte a lui George Achim – cu o utopie *stricto sensu*. Nu voi relua aici demonstrația orchestrată de Crețu. Vă garantez, e pe deplin credibilă și izbutită, cu un discret bemol, totuși, în dreptul tensiunii morale pe care Budai-Deleanu ar fi investit-o în poemationul său eroi-comico-satiric.

Altundeva simt că merită insistat și altundeva intuiesc că se află imperfecțiunile *Utopiei negative...* Anume în dispunerea oarecum antologică a studiilor. Fără linii de forță și fără niște foarte vizibile categorizări, articolele au aparența unor intrări de dicționar destul de constatative și de descriptiviste. Faptul ca atare nu reprezintă numaidecât o scădere, dar sursele acestui tip de segmentare, o dată reconstituite, au un aer periculos. De pildă, una dintre unitățile de măsură de care Bogdan Crețu se folosește cu larghețe, vizavi de perioada comunistă, este – cum ne așteptam – etica. Un etalon din principiu contextual și negociabil, însă potrivit pentru întreaga doză de extraliterar pe care o contrautopie o conține și pe care un demers teoretic ca acesta o avantajează. E important, așa-zicând, să judecăm și gradul de motivație pe care un autor ar fi putut-o avea în alcătuirea mentală a unei utopii întunecate. Cât de autentică e nevroza civică și cât de marcantă s-a dovedit ea la un nivel preliminar al redactării. Doar că uneori, înainte a întreprinde o adevărată investigație valorică, autorul *Arpegiiilor critice* își folosește șafodajul moral pe post de piesă – nesuturată – a unei demonstrații de ordin estetic. E un silogism aici, s-o recunoaștem. Faptul că *Biserica neagră* a lui Baconski sau *Gulliver în țara Minciunilor* a lui Ion Eremia sau chiar *Lobocoagularea prefrontală* a mult mai cunoscutului și canonicului Vasile Voiculescu sunt remarcabile în cadrele bine delimitate ale genului antiutopic – și poate și un pic dincolo de ele – nu e, oricât ne-am dori s-o credem, un buletin de identitate valorică.

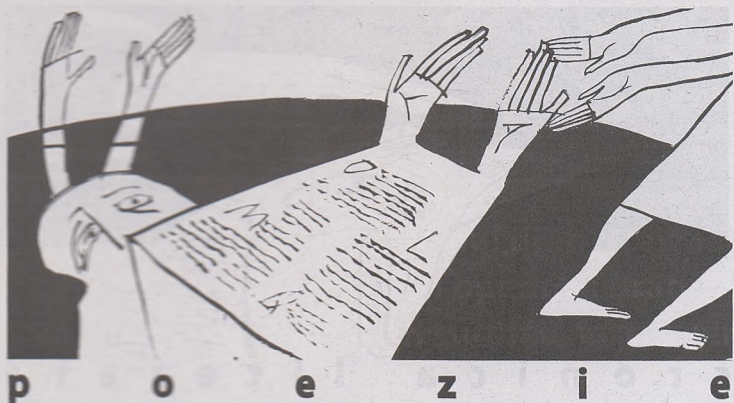
O altă rezervă conceptuală care s-ar putea emite – dar pe care n-o împărtășesc – ține de ultimul capitol al volumului, de fapt o aplicație tehnică inertială vizând lumea atipică și încrâncenată din versurile unei tinere autoare cum e Ruxandra Novac. Se pretează poezia unei abordări atât de terustre? Îndeplinește ea cerințele lui Trousson, care invoca – să ne amintim – narativitatea? Și dacă da, atunci cum se face că Ileana Malancioiu sau lui Ioan Es. Pop nu li se acordă un tratament critic similar? Un răspuns îndelung ticluit ar fi la fel de infertil pe cât sunt întrebările de aprige. Cred că Bogdan Crețu a dat curs, cu bună știință, unui scuzabil *parti-pris* generaționist. Care-i va înlesni o detentă globală atunci când va urmări traiectoriile viitoare ale unor cărți de poezie purtând amprente ca: Teodor Dună, Marius Ianuș, Claudiu Komartin și – ei da! – Ruxandra Novac.

Că lămurirea lui o conține, *in nuce*, și pe aceasta, e cu atât mai admirabil: ..Încheierea acestei cărți cu analiza unui volum de poezie poate stârni nedumeriri. Explicația este simplă: antiutopia nu a dispărut o dată cu prăbușirea comunismului; ea a impus nu numai o schemă epică specifică, ci și o atmosferă și o viziune sumbre. Minunata lume contemporană își va constitui, fără îndoială, propriile utopii, deci, implicit, și antiutopiile” (pag. 263).

O carte care confirmă și consolidează o viziune, o carte a unui critic literar de la care cronicarul Bogdan Crețu promite, iată, să învețe. Și reciproc. ■

ultima copertă de Constantin Calin). 218 pag.

- Constantin Andronache, *Tăiteli... și alții ca ei*, București, Ed. Oscar Print, 2007 (versuri pentru copii; ilustrații de Mihai Verbițchi). 68 pag.
- Florin Oprescu, *Model și cataliză în lirica românească modernă*, cuvânt înainte de Iosif Cheie-Pantea, Cluj-Napoca, Casa Cărții de știință, 2007. 164 pag.
- Marian Nicolae Tomi, *Viața asta inventată*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007 (proză scurtă). 152 pag.
- Ieromonah Savatie Bastovoi, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, București, Ed. Cathisma, 2007. 302 pag.
- Marcel Mureșeanu, *Monede și monade, II*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007. 172 pag.
- Constantin Trandafir, *Mihail Sebastian – între viața și ficțiune*, București, Fundația Culturală Libra, 2007. 348 pag.

p o e z i e

lumină cu vene aurii și groasă ca funia,
pe cînd stăteam pe oltețului n-ai venit
și nici în pantelimon nu m-ai vizitat vreodată,
deși te-am așteptat acolo șapte ani.

ai apărut acum, în 2007, în strada prevederii.
dar ești tu oare cea la care am rîvnit atîta?
atîrni din tavan groasă ca funia
și cu o buclă la capăt, dar nu cobori
atît de jos încît să te pot ajunge de pe dușumea.
ce mă fac, gălbioaro, că n-am scaun să urc
să-ți încerc metalul și împletitura?

o soră a ta luminează strada ziua-ntreagă
și pină pe la patru după-amiaza li se dă tuturor,
chiar și acum cînd decembrie e pe sfîrșite.
însă tu nu ieși în stradă și nu apui
odată cu soarele. dar ce, parcă eu ies?

cum să ies cînd tu vii după atîția ani?
nu, mai bine stau cu tine,
zgribulit în pat, dar cu tine deasupra.

da, da, clatină-te și alintă-te
și nu cobori mai jos ăstea două-trei zile
cît sînt liber de anul nou. mîine
o să încerc s-ajung la tine de pe pat.
dar numai după ce mă bărbieresc și mă fac frumos.

psst! bat colindători la ușă, dar
nu vreau să te vadă. așa că
n-o să descui. însă mîine nu va mai
bate nimeni. mîine, după ce
mă bărbieresc și mă fac frumos,
mă ridic din pat pe vîrfuri
și ne-ntilnim acolo. în sfîrșit.

buclă ta blondă, încheiată cu un nod
cît toate zilele, se va-ntuneca puțin,
pentru că trupu-i plin de zemuri sumbre,
dar tu ești lumină, ce dumnezeu,
odată ce-o să-l înfășori ca lumea,
toate lichidele din el se vor aprinde
ca becurile de pe bradul de crăciun din piața unirii.

ce zici? să las crăpată puțin ușa, să ne vadă
tot blocul? tot cartierul? tot orașul?
sigur că da. sigur că da. sigur că da.

la naștere sîntem ca niște farfurii întinse, în supa cărora
plutesc pîlpîitoare o mie și una de simțuri, iar printre ele
simțul stelar.

nu durează însă mult pînă cînd, sub tirania surîsului
părintesc, farfuria începe să-și adune aripile deasupra și
peste simțurile nepămîntene se așterne umbra.
pentru că nu dezvoltăm pentru ele organe le pierdem și
primul care se stinge e simțul stelar, cel mai fragil dintre
toate.

da, farfuria s-a închis acum ca un chiup dintre cele ce-n
vechime se aflau la mare căutare.
și apoi vine vorbirea cu marile ei limitări și chiupul își
strînge și mai mult gura și pe la zece ani sîntem deja închiși
sus ca niște ploști, în timp ce fundul s-a adîncit și zeul
consumului pompează în el toate cele trebuincioase ca să
nu putem pleca vreodată de pe-acest pămînt.

Intunericul e doar o neputință a ochiului, nu a luminii.
în treizeci de ore, dacă lași storurile și rămii în pat,
ai să începi să vezi chiar petice de nevăzut.

să nu te aștepti însă la revelații, cel mai adesea
ele vin doar cu anii sau nu vin deloc,
dar stăruiește asupra a ceea ce poți întrezări cînd nu vezi.
vor fi lucruri pe care altminteri nu le vei mai vedea,
cei văzîndu-le-n lumină nu ai să le recunoști.

poate că încă nu vezi ce văd eu. poate
nici eu nu văd ce vezi tu.
important este însă că nu mai vezi ce vezi
și că vezi deja ce nu vezi.

sînt îngrijorat doar de dealurile
oxigenate din vîrăi:
o mai crește pe ele inul?
sau oamenii din vale au pierit cu toții?

păi vezi? vinovăția e doar o problemă de carne.
marea carne nu pricepe și nu iartă carnea mică.
dar în afară de coaja cărnii,
pe care n-o pot jupui seara, la culcare,
pentru că a doua zi cu pielea merg la serviciu
și tot cu ea dovedesc că sînt de-al lor,

în rest, totul, totul ne desparte.

în cele trei ceasuri dintre opt și unsprezece noaptea,
redevin complet închis, complet străin,
complet bolnav. un bolnav pe care însă dimineața
îl găsește complet sănătos și gata să iasă
în lume din nou.

cum ziceam, vinovăția e o problemă de carne.

dumnezeule, e deja nouă dimineața și e mîine.
pe o cărare îngustă, prin zăpada căzută aseară,
mă căznesc să ajung la șosea.

vă dați seama? dacă nu s-ar fi așternut zăpada asta,
cărarea n-ar mai fi existat.

dar pînă la urmă ia să nu mă mai mir eu prostește:
istoria e poezia învingătorilor,
iar poezia istoria celor învinși.

în timp ce hoinăreai încoace și încolo prin oraș,
m-am întrebat: cum oare poți umbla în-
coace și încolo prin oraș fără un ban în buzunar?
cum te poți duce de la universitate la romană
fără să intri în vreun magazin, ceva? și în plus

să nu bage nimeni de seamă că ești chiar tu?
păi să ne oprim puțin lingă muzeul literaturii
și să faci bine să-mi dai și mie binecuvîntarea.
și să n-o iei apoi spre gară că e aglomerație mare.

mai bine cotește-o la stînga, către
ministerul industriilor, poate-o să
dai și de alții ca tine.
hai, că mă grăbesc: îmi dai sau nu-mi dai?

nu?! atunci urcă pe calea victoriei, că e
lumină mai multă. pe care n-o plătești tu.
și nu mai veni la anul, pentru că
nu mai e loc nici măcar pentru noi.

copilul nostru se pregătește de război,
deși la noi e pace de șaizeci de ani.
și-a pus pe cap o cască cît toate zilele
și-n picioare niște șenile, nu alta.

în timp ce măsoară camera cu pași rari,
caută spre noi ca spre doi străini.
n-are nevoie de armă ca să ne dăm seama
că înăuntrul lui războiul a și început.

e doar un copil și se joacă, spui tu.
dar dac-ai vedea cum te fulgeră de sub cască,
n-ai mai zice așa.
parcă seara, cînd tropăie spre culcare,
ar mărșălui deja printre tranșee.

atît de mic și să viseze
la un lucru atît de mare? oho! oho!
păi noaptea, acolo, sub plapumă,
ce crezi că tot repetă pîn-adoarme?
vă urăsc, vă urăsc, vă urăsc,
pe voi și pacea voastră îngălată
în care colcăiți de șaizeci de ani.

iar dacă-i vei spune că nu mai sînt
țări de cucerit pe lumea asta,
îți va ride-n nas și-ți va răspunde:
dar voi chiar nu vă uitați la televizor?
chiar nu vedeți că războaiele
încep acum în bucătărie
și tot acolo sfîrșesc, bieți neghiobi?

lui emil brumar

du-te în afumătoare, printre cărnuri desfrîinate,
care pufăie ca niște beizadele la taifas.
trage de șoric slănina cu pulpanele ei late
și trezește caltaboșul pus la adormit de-un ceas.

nu te da însă la mațul încă roșu de plăceri,
nici la gureșa băsică atîrnată abia ieri,
treci grăbit de frica lenei de clevetitoarea chișcă,
pînă vezi că universul cărnurilor nu mai mișcă.

acolo, n-adînc de lume, unde n-ai fi zis că este
nici mișcare, nici lumină, nici ființă de vreun fel,
vei gusta din carnea albă a unei făpturi celeste,
și licornă, dar și vită, porc și deopotrivă miel.

decî acolo te oprește, stai și cugetă ani buni.
lasă pe-alții să ia carnea. tu înfulecă minuni. ■

Păzea!
Radicalii sunt liberi

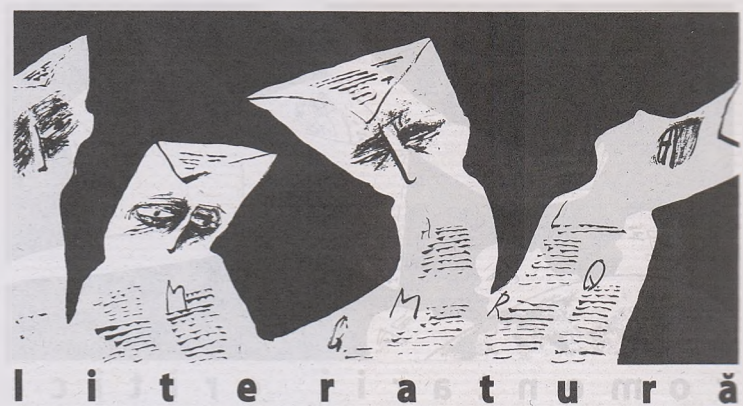
ioan es.

Fată de ceea ce s-a întâmplat în Brazilia, așa-numita năvală a popoarelor migratoare în Dacia Traiana face figura de excursie a unui grup organizat.

Mihai Zamfir
TROPICE SURĂZĂTOARE

Brazilia și rasele

Emil Brumaru
CERȘETORUL DE CAFEA

ÎTE rase sunt în Brazilia? Sumedenie, răspundem, sub impulsul primei impresii și în amintirea lui *Conu' Leonida*. Dacă acordam cuvântului *rasă* sensul său etnologic, observăm că doar câteva țări din lume mai prezintă asemenea conglomerat precum Brazilia. Amerindienii pe care Pedro Álvares Cabral i-a găsit aici la 1500 formau ramura locală a unei uriașe hărți rasiale, unde indienii tupi, caribe, aruak, bororo etc. își disputau suprafețe mai întinse decît Europa.

Amestecul portughezilor cu băștinașii de pe coasta Atlanticului i-a produs pe brazilienii primordiali, începători ai poporului care avea să suporte un număr impresionant de mixaje

inedite - aproape la fel ca românii care se revendică din daci, romani, slavi, alături de maghiari, greci, turci, polonezi etc. Numai că spectaculosul cocktail românesc s-a filtrat timp de două milenii, pe cînd cel brazilian în doar două-trei sute de ani. Începînd cu secolul al XVII-lea, sclavii negri au nutrit și continentul sud-american, unde milioane de africani au fost aduși cu forța, pe măsură ce teritoriul brazilian se extindea. Portughezii n-au fost însă singurii albi stabiliți în Brazilia. Încercînd să-i gonească pe portughezi, francezii și olandezii au luptat cu primii veniți, dar s-au și amestecat cu ei, rămînînd în Brazilia, subjugăți de farmecul locului. În chip mult mai pașnic, în secolul al XIX-lea, italienii și nemții sosesc cu sutele de mii, ocupînd teritorii care pînă astăzi par fragmente de Italie sau de Germanie mutate la antipodi. Și năvalirile încă nu se terminaseră. Acum exact o sută de ani, în 1908, începea „invasia japoneză” sub forma a mii de locuitori veniți treptat din țara „soarelui-răsare”. Față de ceea ce s-a întîmplat în Brazilia, așa-numita năvală a popoarelor migratoare în Dacia Traiana face figura de excursie a unui grup organizat.

Ce să mai spunem despre ultimele decenii?... Populațiilor deja stabilite li s-au adăugat numeroși asiatici (chinezi, filipinezi, malaiesieni), arabi din Orientul Mijlociu, ca și ruși, ucrainieni, polonezi, greci etc. Și să nu-i uităm nici pe cei vreo cincizeci de mii de români, „emigranții la Brazilia” ai lui Sadoveanu, ajunși în zona de coastă după primul Război Mondial.

Din fericire, aceste rase și popoare n-au trăit fiecare în colțul lui, dimpotrivă. Exemplul mixajului l-au dat primii veniți, portughezii, care s-au amestecat entuziast cu băștinașele, mame ale primilor copilași aurii ori ciocolatii, cu ochi verzi sau albaștri. Într-o multiplicare frenetică, de proporții geometrice, fiecare rasă, s-a asociat cu celelalte, mețișii s-au combinat cu fete din alte rase ori din mariaje mixte. În curînd, veselul cazan în care fierbeau, la figurat, rasele pamîntului s-a umplut de un produs suculent și savuros. Imaginați-vă ce culori și mai ales ce nuanțe poate oferi amestecul, în proporții savant gradate, dintre oameni cu pielea albă, roșcată, neagră, galbenă, arămie, sangvină, palidă: nici o rasă pură n-ar putea produce indivizi de configurație genetică braziliană, adică exemplare umane de o frumusețe imposibil de găsit în alte părți ale globului.

Aflați la întretăierea principalelor rase de pe pamînt, la confluența diferitelor talii, culori și forme umane, brazilienii apar, mai întîi de toate, surprinzător de frumoși. Ar fi exagerat să spui că din această țară oamenii urîți au dispărut, dar ei sunt mai puțin prezenți decît aiurea. Numeric, frumoșii covîrșesc. La toate popoarele frumusețea rămîne o excepție; la brazilieni, ea reprezintă, statistic, regula. Experimentul biologic petrecut aici în mod spontan pare să fi fost reușit. Acoperă frumusețea fizică de la antipodi și o frumusețe de altă natură? Iată o problemă greu de tranșat. Oricum, armonia evidentă a corpului reprezintă cel puțin o promisiune de sănătate.

Există și brazilieni aparținînd exclusiv rasei albe, după cum există și negri brazilieni, amerindieni ori japonezi brazilieni, oameni care nu s-au amestecat niciodată cu celelalte rase - din prejudecăți sau din întîmplare; dar ei rămîn net minoritari. Cînd vorbim astăzi despre brazilieni, trebuie să avem în minte fapăturile pitorești, cu metisajul înscris vizibil pe figură. Și e foarte probabil ca proporția brazilienilor „de rasă pură”, indiferent de care, să scadă în următoarele decenii din ce în ce mai mult, pînă la a reprezenta doar o excepție. ■

Mă grăbeam să-ți fiu înger de pază...

Mă grăbeam să-ți fiu înger de pază. Să nu fugi, surîzîndu-mi ferit, Prin tuneluri adînci de amiază Către-amurgul căzut ca un zid

Între noi și copacul din raiul Tot mai plin de ciuperci și de melci Și de șerpi lunecînd pe pospaiul Scoarței rupte a vechilor crengi,

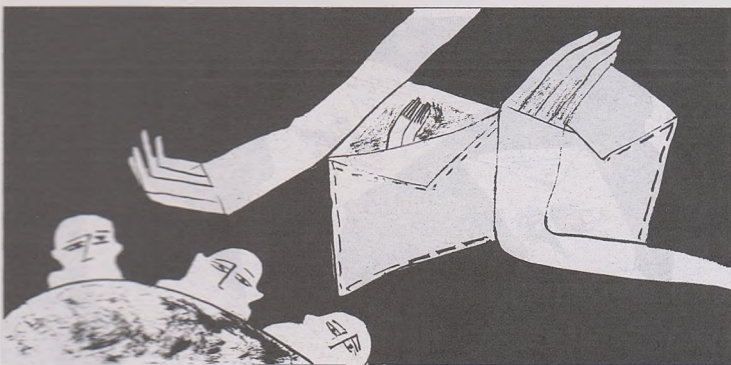
Ce-aveau fluturi dospîți lin la bază Și moi mlaștini cleioase-n lichid. Mă grăbeam să-ți fiu înger de pază; Să nu fugi, surîzîndu-mi smerit...

REVISTE primite

CĂRȚI primite

● *Arca*, revistă lunară de cultură, apare la Arad, editor: Centrul Cultural Județean Arad, redactor-șef: Vasile Dan, redactor-șef adjunct: Romulus Bucur. Nr. 10-11-12 / 2007. La *Cronica literară*, Romulus Bucur comentează volumul *Arca* de Mihai Ursachi, Gheorghe Mocuța - *Bulevardul Eroilor* de Andrei Bodiu, Vasile Dan - *Despre idei & blocaje* de Horia-Roman Patapievici, Petru M. Haș - *Teză de doctorat* de Caius Dobrescu. La rubrica *Eseu* - sunt prezenți Ovidiu Pecican, Hergyan Tibor, Gheorghe Mocuța. Sub genericul *Bibliotheca universalis*, Diana Geacăr semnează traduceri din poezia canadiană, britanică și americană contemporană.

● Iris Murdoch, *Discipolul*, trad. din lb. engl. și note de Antoaneta Ralian, Iași, Ed. Polirom, 2007. 616 pag.
● Ioan Milea, *Despre Brîncuși*, poeme, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007. 48 pag.
● Ioan Milea, *Recviem în mai*, poeme, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007. 76 pag.
● Mihai Bărdici, *Scrisori din labirint*, poeme, București, Ed. Arefeana, 2007. 112 pag.
● Lucian Năstasă, „Suveranii” universităților românești. *Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. I. Profesorii Facultăților de Filosofie și Litere (1864-1948)*, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2007. 572 pag.
● Michael Shapiro, *100 mari evrei*, traducere și adaptare de Adriana Liciu, București, Ed. Europress Group, 2007. 336 pag.
● R. K. Balandin, *100 mari genii*, traducere și adaptare de Alioșa Nichita, București, Ed. Europress Group, 2007. 472 pag.
● Elena Zarescu, *Tâmpla cerului*, Ed. Criterion Publishing, București, 2007.

comentarii critice

Alex Ștefănescu

REAȚII IMEDIATE

Menționăm, pentru cititorii care eventual nu și-au procurat numerele anterioare ale revistei, că textele aduse în discuție în continuare fac parte din volumul: 17 texte inedite scrise de autori români contemporani, Povești erotice românești, prefață (Cuvântul editorului) de Magdalena Mărculescu, București, Ed. Trei, 2007. 438 pag.

Blazare, umor, cinism

Florin Iaru, fermecătorul poet de altădată, ni se înfațișează acum ca un autor neglijent și blazat. Textul său din antologia *Povești erotice românești*, intitulat *Povești care nu duc nicăieri*, plin de digresiuni inutile, de teribilisme practicate fără entuziasm și de cugetări acre („femeia celui alt, futută, nu are calitățile adulate de la distanță”) este scris din perspectiva unui bărbat în vârstă care își amintește o întâmplare de pe vremea când se apropia de patruzeci de ani. El și încă patru foști colegi ai săi de liceu obișnuiau pe atunci să organizeze un fel de orgii (cu alcool mult și strip-tease) la un restaurant din parcul Herăstrău. Întâlnirea pe care și-o aduce aminte s-a terminat prost, întrucât participanții s-au declarat profund nemulțumiți de femeile care le-au fost puse la dispoziție (personajului-narator, de exemplu, i s-a repartizat o ființă dubioasă, mai mult bărbat decât femeie: „Roșcata mea nu era roșcată, tocmai își scosese peruca și se demachia grăbită. Cum stătea cu picioarele ușor desfăcute, se vedea arămându-i un penis subțirel ca un viermișor.”). După eșecul petrecerii, Novac („căsătorit cu cea mai frumoasă fată din liceu – Diana”) îi povestește... povestitorului o experiență devastatoare trăită de el în ultima vreme: nemaisimțindu-se atras de frumoasa Diana, a căzut în mrejele unei femei de proastă condiție, care l-a exploatat și l-a pus în situații descalficente. Plăcerea lui masochistă de a se lăsa antrenat într-o aventură promiscuă aduce aminte de atracția resimțită de doctorul Minda, din *Ingerul de gips*, față de vulgura Mia Fabian, dar nu are aici pe departe dramatismul și fiorul metafizic care fac de neuitat romanul lui Nicolae Breban. Este vorba, mai degrabă, de o istorioară deochetă de genul celor pe care și le spun bărbații la restaurant.

Cezar Paul-Bădescu povestește, cu umor, în *Think globally, fuck locally*, despre cum încearcă (și eșuează) un tânăr neamț de 16 ani, Thomas, să scape de virginitate. El se documentează asupra bordelurilor existente, își alege unul și trece la acțiune: „Făcu un duș, își puse cei mai faini chiloți pe care-i avea, asorta șosetele cu tricoul, își trase blugi cei noi și se sui pe bicicletă.” Iată însă că profesionista care se ocupă de el, sigură pe ea, expeditivă, îl inhibă: „Thomas se dezbracă precipitat, în timp ce ea-l privea, și rămas și el în chiloți.

— Păi și cu ăia ce faci? Hai, da-ți-i jos și vino aici în pat! El simți că i se strânge înima, dar îi dădu jos. Cu ocazia asta, constată că nu înima i se strânsese, ci puțuica — biata de ea se înghesuise speriată și se făcuse cât un dop.” Într-un alt episod, din aceeași povestire, este adus în prim-plan un spaniol, Alberto, rămas văduv, care, din dorința de a-și găsi o parteneră, participă la o întrunire organizată în acest scop. Acolo, din cauza proastei iluminări a ringului de dans, se alege cu o femeie în vârstă, Felipa, pe care totuși o invită acasă la el. Doamna își ia cu ea și câinele, Pedro. În timp ce Alberto face amor cu ea, extaziat, simte deodată limba caldă și canfelată a câinelui lingându-i o talpă, ceea ce strică momentul (dar îi amuză pe cititori).

Ultimul episod, rezervat României, cuprinde o scenă de amor între câini vagabonzi, petrecută în Parcul Izvor. Autorul își pune din nou în valoare simțul comediei. Câteaua asediată îndelung de mai mulți masculi îl lasă, în cele din urmă, pe cel mai viguros să se suie pe ea, dar nici lui nu i se dăruiește de la început: „Acum, e-adevărat că nu a ridicat coada din prima și l-a mai lăsat să se chinuie puțin. Săracu’ dădea din fund degeaba și împungea doar aerul cu săbiuța lui roșie, scoasă la datorie. Lasă-l să se chinuie, c-așa-i regula! Nu poți avea ce-i bun fără nici un efort...” Scena se

Ce puțini scriitori știu să scrie! (III)

complică în continuare, autorul parodiind momentele de sex în grup din filmele porno.

Povestirea, cu totul, se remarcă prin umor (dar și printr-o stranie răceală – dusă până la cinism – a autorului față de ideea de dragoste). La o nouă tipărire a povestirii, ar fi bine ca el să renunțe la folosirea unor cuvinte argotice („fofoloancă”, „ștangă” etc.) inadecvate la intelectualismul (fie și discret) al textului.

Literatură și maculatură

Câteva pagini de literatură bună ne oferă Doina Ruști, care, ca și Ioan Groșan, este o scriitoare autentică, nu o improvizoare de texte licențioase, cum sunt mulți dintre autorii incluși în antologie. Povestirea sa, *Țăte*, înregistrează momentul în care o fetiță, Sabina, trăiește primul ei fior erotic. Totul se petrece în aglomerația capitalei, în vecinătatea unor blocuri, și anume în mijlocul bulevardului Mihai Bravu, unde mai mulți muncitori de la spații verzi plantează flori. Unul dintre ei o convinge pe fetița să-l ajute, creând un tulburător, pentru ea, moment de intimitate: „În scurt timp stăteau amândoi aplecați peste stratul de pământ și sădeau plantele gata înflorite în gropile mici, făcute cu un baț cât un creion. Se uita la mâinile lui agile și terfelite cum înfig bastonașul de lemn în inima pământului, apoi ea îi dădea o plantă din lădița de plastic...” Apropierea are un punct culminant: „Apoi se întâmplase atingerea de foc. Bărbatul nu mai avusese răbdare ca ea să-i dea o nouă plantă, ci întinsese pe neașteptate brațul spre lădița de plastic, iar în drumul lui își lovisese dosul palmei de sânul ei înbușorât. Fusese o atingere fulgerătoare, aproape de nesesizat, dar care îi electrocutase creierul...” În scurtă vreme, bărbatul o invită în baraca din apropiere, unde Sabina îi ia mâna și i-o conduce ea însăși la sân: „Ea îi strânsese între degete mâna caldă și o trăsese puțin mai jos, privindu-l și umflându-și la refuz pieptul devastat. În cele din urmă, el își lăsase palma peste ghemușorul moale, și îl strânsese cu doar două degete. Era ca un animal turbat care își dorea să moară, iar Ginel îi simțea dorința prin vârful degetelor lui, care se înțetaseră ceva mai strâns pe umflatura vie de sub rochia de mătase.”

Folosindu-se de observații psihologice subtile și de un mod original de a reprezenta intimitatea erotică în mijlocul aglomerației unui mare oraș, Doina Ruști reușește să creeze o atmosferă mai „fierbinte” decât cei care descriu orgiile.

La descrierea unor orgii recurge, printre alții, delicatul poet Dan Sociu, metamorfozat în cronicarul vulgar și surescitat al

Desen de LINU

surpriză neplăcută o constituie și modul chinuit, grotesc, uneori morbid în care este reprezentată în majoritatea textelor sexualitatea.

unor dezmațuri în grup. Povestirea sa, *Sâmbătă seara*, nu difera prea mult, ca nivel intelectual și valoare literară, de inscripțiile de pe pereții WC-urilor publice; „Eram așa, când Radu a început să urle: Ana-n pula mea, pe covor, eu, într-un genunchi, ca un catolic, Mona, pe dedesubt, lingându-mă, Sabina, trei degete-n pizza Monei, Mona crăcanată până la refuz, oasele pârându-i, Dora, încolăcită în jurul cracilor ei lungi, sugându-i degetele de la picioare, doi tipi pe care nu-i mai văzusem în viața mea, dar cu pule uriașe, masturbându-se la câțiva centimetri deasupra capului Dorei, Piki, învârtindu-se agitat în jurul nostru, frecându-și blănița de toată lumea, Marian, în celălalt capăt al camerei, sugându-i-o lui Radu, Radu, întins pe spate, pe canapea, cu bandajele înmuiate în pizza Luizei, care privea concentrată un colț al sălii, unde instalase Sabina una dintre camerele video.”

Când autorul uită de cititor

Povestirea Cecilei Ștefănescu, *Cuprinsă de somn și încă neadormită*, o prezintă pe o fetiță de opt ani care pătrunde în casa unor vecini și se aruncă asupra unui domn, Panait, care stă întins în pat: „Într-un acces de panică, s-a aruncat asupra lui și și-a lipit gura de gura lui, încercând să-și strecoare limba mica înăuntru.” Faptul este neverosimil, și neverosimil va rămâne chiar dacă s-ar aduce dovezi că s-a petrecut cu adevărat. Mai plauzibile sunt pasajele din care aflăm că fetița îndrăgostită de vecinul ei „cu părul grizonant tuns periută” se bucură la auzul vestii că el a rămas văduv: „Mai târziu în aceeași zi, a înțeles din șoaptele părinților, care străbăteau pereții de jos până la ea, că mama lui Radu murise noaptea trecută, în spital. Iar el era liber. Bucuria a gătit-o. Era sigură că rugămintile ei fuseseră ascultate și că acum nimic nu se mai putea împotrivi iubirii.” Textul ar avea de câștigat dacă ar fi rescris mai clar, unele pasaje fiind în varianta actuală nebulosă („După ce se chinuise preț de o jumătate de oră să adoarmă, a deschis ochii și a început să se obișnuiască, încetul cu încetul, cu lumina filtrată care pătrunsese pe la colțurile așternutului și care dădea coconului ei nou format un aspect de pulpă de portocală” etc.)

Lucian Dan Teodorovici, un prozator experimentat, evocă, în *Despărțirea de barză și alte hălăduieli erotice prin copilăria proprie*, momentul în care a aflat, de la vârul său, cum sunt aduși copiii pe lume. Absorbit de plăcerea de a retrăi secvențe din copilărie, el „vorbește” excesiv, râde și înduioșează, îi maimuțărește pe prietenii lui de demult, fără să-și dea seama că în tot acest timp cititorul se plictisește. Situațiile descrise de autor sunt banale și numai faptul că le-a trăit el îl face să creadă că au importanță:

„— Zi, mă, deșteptule, cum ies copiii? [...]

— Păi... ies... nu pot să-și spun... Ies așa... nu știu cum să-ți zic... ca le vine. Ies și gata.

Hohote, scâlâmbăieli, prostule, tâmpitule, Doamne, pe ce lume trăiești?, ha, ha, ha, hi, hi, hi, copiii ies pe-aici, dacă vrei să știi, caraghiosule. Prin pantaloni, mai exact, prin încheietura pantalonilor – asta îmi arată vârul meu. Copiii ies prin încheietura de la pantaloni! Sau...?

— Prin puță?

— Prin puță, fraiere. Da’ nu prin a ta, prin a fetei” etc.

Ceva similar se întâmplă când cineva povestește amintiri din armată. Povestitorul se lasă cu plăcere în voia aducerilor aminte, uitând să mai verifice dacă istorisirea sa interesează pe cei din jur.

Înegal ca valoare, marcat, în mai mare măsură decât ne-am fi așteptat, de neseriozitate, diletantism și prost-gust, de lipsa de miză artistică, volumul *Povești erotice românești* dovedește că mulți dintre scriitorii români de azi laudați, premiați, traduși, ecranizați etc. nu prea știu să scrie.

O surpriză neplăcută o constituie și modul chinuit, grotesc, uneori morbid în care este reprezentată în majoritatea textelor sexualitatea. Poate că editura ar fi trebuit să le pună autorilor la dispoziție bani pentru o mai bună documentare în domeniu.

Revoluționarul obosit, îmbătrânit și uneori acrit face pereche cu un autor convins că Jurnalul, ca gen literar, e „complet depășit”. De ce îl ține atunci? E, cum spune, o modalitate de a răscumpăra evazionismul literar.

Daniel Cristea-Enache

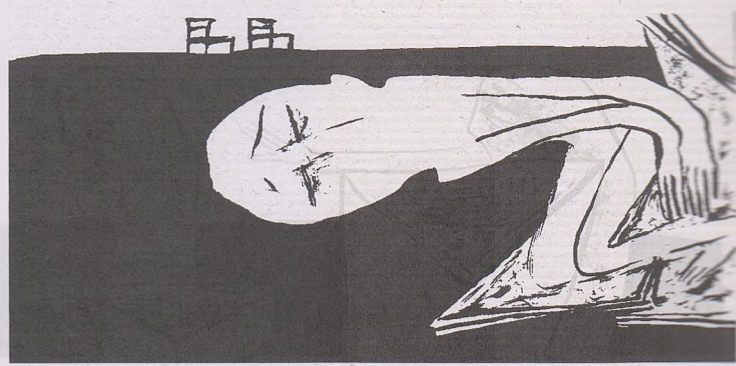
CARTEA ROMĂNEASCĂ

Imposibila întoarcere (II)

OBSERVAŢIE fină, pe care Toma Pavel i-o livrează, într-o scrisoare din decembrie 1970, neliniștitului și turbulentului Dumitru Țepeneag, îl va ajuta ulterior pe românul descins la Paris să se acomodeze mai ușor, să se acimatizeze. Toma Pavel vorbește, cu vocea experienței, despre „sunetul mat” al adevărului în lumea liberă. În lagărul socialist, scriitorul are o pondere socială mult mai mare. Nu numai că publicul, lipsit de alternativă existențială, se îndreaptă către cultură ca spre un spațiu al miracolelor (ceea ce și este, însă nu chiar pentru toți); dar autoritățile însele monitorizează și contorizează impactul fiecărui volum tipărit, *considerând* scriitorii prin supravegherea lor. Țepeneag preia această idee, cu tot cu paralela politico-geografică sustinătoare, și o expune, în termenii lui, câteva luni mai târziu: „Matei, glumind, mi-a propus să scriu o carte – *J'ai choisi la dictature* și abia pe urmă să mă întorc. La urma urmei nu e o idee de disprețuit. În 1968, când am plecat ca din pușcă din Franța, plin de elan revoluționar, cam asta era ideea principală pe care o fluturam ca pe o batistă la despărțire. Acolo, în țările din Est, simți cu adevărat că trăiești, pentru că acolo fiecare gest al unui individ are o mai mare pondere decât aici, unde exista libertate, o libertate

supravegheată, în care gestul individului pur și simplu se dizolvă.” (p. 130). Dacă Occidentul este văzut, din România și din celelalte țări comunizate cu forța, ca un teren al libertății și prosperității, Estul și intelectualii lui sunt percepți, din celălalt punct, într-o grilă complet diferită. Idealismul vulnerat al cobailor umani răsăriteni e contrabalansat de pragmatismul decizional al politicianilor și de socialismul pur teoretic al intelectualității, al faimoasei *intelligentsii* pariziene pentru care antisovietism înseamnă anticomunism și anticomunism înseamnă fascism. Aceste echivalări jenante, dar atât de comode pentru stângiștii aflați la o distanță asigurătoare de epicentrul socialismului real, creează o atmosferă morală aproape irespirabilă. Pe lângă sunetul mat al adevărului sau, Dumitru Țepeneag trebuie să se obișnuiască și cu aplombul ziarelor francezești de stânga, și cu calificativele distribuite de acestea celor câțivaeretici estetici (Ionesco, de pildă, nu este altceva decât un *reacționar* și tot ce scrie el e analizat cu vigilență inchiżitorială), și cu impactul extrem de redus al emigrației românești, o veche insulă de dreapta într-o mare gauchistă. E vorba și de o diferență generaționistă. Exilații de după al doilea război mondial conturează un moment distinct al emigrației românești, reprojectat după configurația autohtonă interbelică. Invers decât pentru *L'Humanité*, pentru ei comunismul este Răul absolut. Diaristul din generația '60, tânărul, pe atunci, scriitor disputat între onirism și revoluționarism, vede lucrurile altfel. Opoziția lui față de regimul din țară e de altă natură. Țepeneag nu visează la resuscitarea vechii epoci burgheze, pe care a prins-o către finalul ei, ci la o normalizare care să deschidă România Socialistă către actuala libertate, postbelică. Politică, economică și artistică.

În acest punct de vedere propriu, nealiniat, găsesc interesul și farmecul Jurnalului. *Un român la Paris*, cu articolul nehotărât făcând diferența, marcând individualitatea, respinge intrarea într-o categorie prestabilită, apartenența la un simbolic *Românul* sau un generic *românii*. Sunt încadrări resimțite ca apăsătoare de către individualistul nostru anarhist și exhibiționist, apropiat, ca structură, de „pesimistul exaltat” Cioran. El intră, bineînțeles, în diferite combinații, comitete și comiții, amiciții literare și rețele de solidarizare și acțiune. Citindu-i cu atenție cartea, observăm însă că de fapt diaristul e un om singuratic. Inițial, vrea să-și facă multe, cât mai multe relații în „lumea bună” pariziană. După un timp, începe să se simtă tot mai obosit, stors de obligațiile pe care și le-a creat. Prietenul cel mai drag, Dimov, e revăzut pe malurile Senei nu neapărat cu ochi reci, dar cu o privire mai stinsă, lipsită de stralucirea de altădată. Țepeneag continuă să se agite, pentru și prin cunoscuții lui; să organizeze un samizdat românesc; să-l susțină pe Goma; să-l traducă și să-i mediatizeze pe onirici; să protesteze împotriva unui Ceaușescu atât de abil; să publice în „New York Times” un articol intitulat *Imposibila întoarcere* și să protesteze apoi în scris pentru că titlul i-a fost schimbat într-unul mai „tare”: *Romania:*

c o m e n t a r i i c r i t i c e

Where Thinking is a Crime. Înființarea revistei *Cahiers de l'Est*, cu preparativele și discuțiile contradictorii (între autohtoniști și sincroniști, cei de dreapta, violent anticomuniști și mai tânărul „internaționalist” care-i iubește și-i bârfește în Jurnal), îi solicită timp și energie. Iar timpul, energia, această decadă a vieții lui (1968-1978) reprezintă niște investiții pe care le-a făcut în mod conștient, asumat și cu dorința firească de a nu fi în zadar: „Am apăsat pe butonul mașinii de cel puțin 130 de ori. Și cum dracu să nu câștig niciodată? Măcar să iasă popa o dată! Ori asul! (că-i schimbam). Ori o combinație cât de simplă. Nu mi s-a mai întâmplat! La Sinaia, chiar și în zilele cele mai proaste, tot ieșeau măcar «două cireșe» și aveam dreptul la încă două apășări (acolo era de fapt o manetă) suplimentare. – Trebuia să te oprești, zice Ivă sfătos. Era stricată mașina. – Cum să mă opresc, după ce băgasem o sută de șilingi, răspund eu prompt. Și aici vroiam să ajung. Asta am făcut și în viață și din cauza asta m-am risipit și am săvârșit toate acțiunile dacă nu nesăbuite în orice caz inutile, «de risipire» de până acum. N-am vrut să câștig neapărat (ori am vrut și asta), în orice caz am vrut să recâștig ce-am pierdut. Nu mă mai puteam opri după ce «investisem», de fapt pierdusem, timp, energie, viață. Așa am pățit și în «politică» și în relațiile cu femeile. Scris astfel pare simplist și banal. Și chiar și este, probabil. Dar asta nu înseamnă că nu mă trezesc acum – deși nu abia acum mi-am dat seama – cu un sentiment acut de frustrare și ciudă. Ca jucătorul de ruletă care se ridică în sfârșit să plece pentru că nu mai are bani. Și mai aruncă o privire spre masa de joc. Și chiar și în acest moment de neputință și disperare se gândește – nu se poate împiedica să nu se gândească – că dacă ar mai avea ceva bani ar putea încerca să se refacă. Nu, nu (mai) vrea să câștige. Vrea doar să nu plece ca un câine bătut. Și să plece când vrea el! Și nu se poate, e prea târziu. Această senzație de prea târziu, de neputință și de lipsă a oricărui orgoliu (acesta vine tocmai din posibilitatea de-a refuza ori de-a accepta jocul) e semnul cel mai sigur al îmbătrânirii.” (pp. 508-509).

Revoluționarul obosit, îmbătrânit și uneori acrit face pereche, în paginile jurnalului *Un român la Paris*, cu un autor convins că Jurnalul, ca gen literar, e „complet depășit”. De ce îl ține atunci? Și ce rol îi rezervă, în opera sa? E, cum spune, o modalitate de a răscumpăra evazionismul literar. Dumitru Țepeneag nu vrea „să amestece borcanele”: literatura propriu-zisă cu viața socială, agitația politică și reactivitatea de ordin civic cu structura pur onirică a povestirilor lui. Din rațiuni strict estetice, ele sunt epurate de sociologie, psihologie, filozofie, nu exprimă idei ale autorului și nu sunt nici confesii directe ori deghizate ale sale. Jurnalul este de la bun început și rămâne până la sfârșit un fel de *supliment* ideologic și biografic la o operă ce se vrea în afara biograficului și a ideologicului. Insa, pe când literatura ficțională respinge ceea ce jurnalul aduce în completare, acesta din urmă nu merge exclusiv în direcția implicării biografice. Apar numeroase referințe și comentarii mai lungi legate de literatura lui Țepeneag și a grupului oniric, analize și reflecții avizate pe tema suprarealismului, a Noului Roman, ba chiar pagini întregi (în franceză și română) dintr-o cercetare doctorală condusă de Roland Barthes. De asemenea, bruioane ori texte definitive publicate în reviste, traduse din românește, laolaltă cu considerații asupra dificultăților translației. Atelierul scriitorului devine transparent. Dimensiunea meta-prozastică a cărții de față face din ea și un document de istorie literară, secundar față de cel de ordin politic, dar sesizant. Adăugate la articolele teoretice semnate de Leonid Dimov și Dumitru Țepeneag și reunite în antologia (*Momentul oniric*, realizată de Corin Braga, ori recenta *Onirismul estetic* îngrijită de Marian Victor Buciu), toate aceste fragmente contribuie la situarea exactă a grupării în epocă și, totodată, la mai buna înțelegere a gradului său de inovare.

Într-un alt fragment, tot critic și reproduces pe coperta a IV-a, Eugen Simion îi reproșează autorului doar faptul că își transcrie notele de lectură în caietele intime. E adevărat, dar, cu excepția paginilor doctorale (care par o greșă într-un corp străin), aceste notații sunt relevante și pentru traiectoria artistică a lui Țepeneag, și pentru cea socio-politică. Bibliografia *à la page*, decartată aici, îi servește diaristului în clarificarea concepției literare, ca și în articularea opiniilor politice. Frapant, cu adevărat, mi se pare altceva: faptul că acest jurnal atât de bogat are, cum să zic?, o asemenea pauperitate a referințelor familiale. O mamă în vârstă și un băiat lăsați în România, o fetiță care vine cu dezagrementul apariției pe lume exact când autorul se concentrează asupra unui proiect literar sunt figuri ce trec curios de repede prin paginile jurnalului, document castrat de afectivitate filială și paternă. Să mai existe un manuscris deschis și către această zonă, totuși, esențială a unui om care (se) scrie, chiar dacă unicul lui mare viciu e singurătatea? Să mai avem un supliment la supliment?

Numai autorul o poate ști. Deocamdată, e de notat la superlativ acest jurnal infra-politic și meta-literar. Dacă nu m-ar încurca trilogia post-revoluționară a scriitorului, aș spune fără nota de exagerare că *Un român la Paris* este cea mai reprezentativă și rezistentă operă a lui Dumitru Țepeneag. ■

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România și Fundația Culturală „Memoria”

Anunță instituirea Premiului „Ion Ioanid”. Premiul se va acorda unei lucrări de memorialistică apărută în anul 2007, având ca tematică universul concentraționar comunist.

Volumele vor fi trimise în două exemplare, de autori sau edituri din țară sau străinătate,

până la data de 1 martie a.c. pe adresa Revistei Memoria, Calea Victoriei 133, sector 1 București, cod 010071. (cu specificația Pentru Premiul „Ion Ioanid”)

Detalii la tel/fax:

021.212.97.72; 0212527556;
0740-454916 sau pe
www.crimelcomunismului.ro

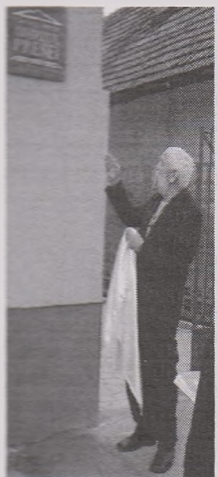
Un aer de pictură naivă emană din asemenea imagini țepene, cu linii tandru caricat, de o culoare voit stridentă, menită parcă a drapa înduioșarea.

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Retrospectivă Petre Stoica

Petre Stoica,
Ultimul spectacol
101 poeme, Editura
Academiei Române,
2007, 152 pag.

POEZIA românească e plină pînă la un punct de nostalgia satului, începînd cu Eminescu („Fiind băiet păduri cutreieram...”), mergînd pînă la Blaga care acorda așezării rurale o poziție cosmocentrică și chiar pînă la foarce aproape de zilele noastre, prin aportul unor șaizeciști care situau tema sub egida expresionismului. Petre Stoica are în schimb nostalgia micului oraș

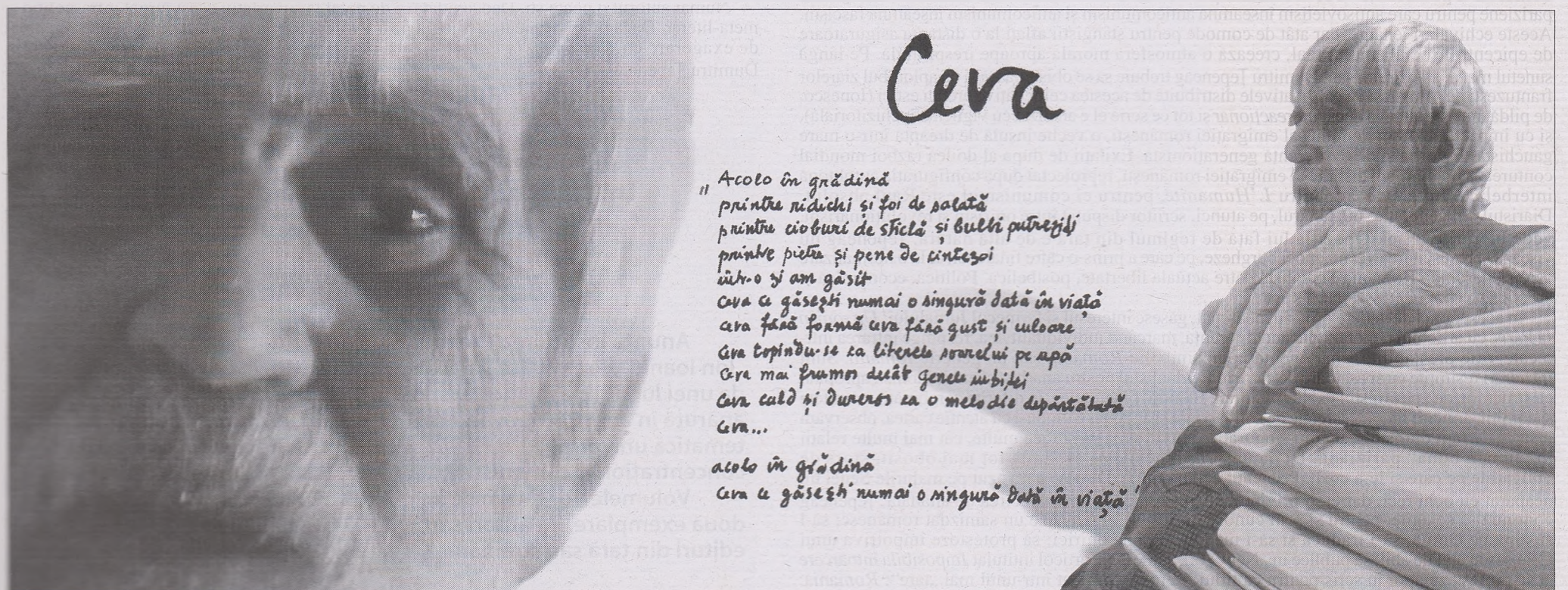
provincial. Mecanismul moral fiind similar cu cel al barzilor satului ramas în urmă, un mecanism regresiv, al inadaptării și al melancoliei, obiectul se schimbă, se „modernizează”. Cu afit mai mult cu cît e reconstituită provincia mărunț-urbană a acelei zone „central-europene”, cu vestigii „imperiale”, care e Banatul, un mic univers edenic prezent și sub pana unor Sorin Titel, Livius Ciocârlie, Virgil Nemoianu, Daniel Vighi. E un mediu de interferențe, înregistrat cu o fidelitate descriptivă sub care mustește emoția unei despărțiri decompensate: „Bariera se ridică agale, / căruțe cu păsări, cu fructe, cu mac / intră în orașul mic, salutate / de cocoșul cu trîmbița spartă. // Huruie storiuri de case bogate / și mîini dolofane așează-n ferestre / plăpumi azurii peste care / cresc norii pernelor albe. // Frizerii stau în stradă plictisiți / încă înainte de începerea zilei, / ar spune ceva dar prefera / să privească amorași de piatră. // Căruțele cîntă din osii uscate / și ajung în piață cu bidoane de lapte, / altele căuta judecătoria de ocol / unde țaranii coboară / și intră în curte cu biciul în mîna. // Lîngă monumentul cu vultur / apar funcționarii lins pieptănați, / dispar în misterioasele coridoare / împodobite cu genți și avize” (Resedință de plasă). Un aer de pictură naivă emană din asemenea imagini țepene, cu linii tandru caricat, de o culoare voit stridentă, menită parcă

a drapa înduioșarea. Nu putem a nu ne aminti (și ne amintește și autorul) de pînzele lui Henri Rousseau, în care un infantilism al viziunii capătă rafinamentul consumat al unui stil sfîngaci, se transmută în subtilitate: „În ultima zi a sfințelor sale geneze / iubitul maestru și-a consultat ceasul din turn / văzînd că e timpul și-a spălat cele cîteva pensule / apoi și-a pus la umeri aripi de serafim / plecînd unde trebuie / îl însoteau dirijabilul cu trup de delfin / și Libertatea cu trîmbița-n mîna / în cinstea maestrului fotbalistii cu lungi mustați / au jucat pe alee un meci jubiliar / Poetul cu Muza i-au cîntat din antica liră un imn grandios / copacii din Parcul Montsouris au înflorit a doua oară / iar căpitanul vasului cu zbuturi a ordonat / să se cînte valsul închinat doamnei sale Clemence / iubitul maestru era încă departe / grabit să ajungă unde trebuie” (Cînd maestrul Rousseau a plecat unde trebuie). Filmul incipient, lipsit de sonor, se arată a fi, la rîndul său, un excelent catalizator al unui asemenea gen de fantezie evocatoare: „Așteptăm gîtuți de emoție. / În sală e miros de tutun și carbid. / lovim puternic din palme; deodată / lumina se stinge și ușile se închid. // Pe pînza ca o batistă uriașă de doliu / apar maimuțe, lei, rinoceri, / admirăm piramidele grave / și faraonii desgropați din tăceri. // După pauza de zece minute / vasul Titanic se scufundă în ocean / în timp ce orchestra adunată pe punte / suflă din alături cu mare élan” (De pe vremea filmului mut). O copilărie încă neîncheiată în plan interior, dar înfrîntă de impactul dur cu viața, cu aspectul acesteia de hazard, de „roată a norocului”, cu semne „albe ca ochii destinului”, ce „se oprește cu scrișnet de iad vlăguit”, are, în economia psihică a producției în chestiune, un rol salutar. Poetul se confesează astfel: „Doamne cît de trist am fost așară / literele mele au luat-o razna prin ploaie / m-a salvat în cele din urmă credeți-mă / amintirea unei vieți trăite de mult” (Șambelan la curtea coniacului). Obsedat de cîștigul umil ce l-ar putea dobîndi la „roata norocului”, ne informează că se întoarce acasă „cu pușcuța de ghips - / în ea să strîngem bani să plecăm pe altă planetă”. Așadar imaginația d-sale precar reparatoare acoperă și nu prea intenția unei evaziuni de factură radical simbolistă. Patriarhalitatea relativă a tîrgului bănățean nefiind, precum cea a satului, decît o himera, apare justificată apetența călătoriei spre o altă planetă, care ar putea fi poezia, „memoria ei necruțătoare” ori măcar veșmîntul ei compus din „petice de amintiri”.

Cum se comportă autorul Arheologiei blînde pe tărîmul insolit care e creația poetică, „un continent în care litera îngheață / și cuvintele se dilată”? Cu totul altfel decît contemporanii d-sale de mare succes precum Ioan Alexandru sau Ion Gheorghe, care, pornind și ei de la premisa sensibilă a unei „lumi pierdute”,

au umplut scena cu clamoarea unor orizonturi cosmice gemînd de încleștări stihiale, de grandioase prăbușiri la scara regnurilor, sau Nichita Stănescu cu abstractizarea sa glacial-absconsă, cu încifrarea sa sec-oraculară. Solemnitatea, poza patetică, teatralitatea nu l-au atras cîtuși de puțin pe Petre Stoica. Aidoma lui Alberto Caeiro, heteronimul lui Fernando Pessoa, și, mai cu seamă, „microrealistilor” francezi, poetul nostru a mizat pe o modestie antiretorică, pe autenticitatea percepției nemijlocite a ambianței. Gonflarea subiectului, recuzita de artificii pompoase, numărul ridicat de decibeli ai dicției i se par inaniții, determinîndu-l a refuza zeflemitor poemele care au „strălucirea cozii de păun” ori „gust de migdale”, „sonetele stropite cu eau-de-cologne”, „poemele al căror sens e obscur”, în favoarea unei poetici ce potentează concretul, anodinel: „gîtlejul meu e răgușit după afită țipat în pustiu / asta e situația v-o spun cu deplină sinceritate / poemele mele au duritatea pămîntului sărac / parfumul lor e duhoarea florilor căzute în șanț / au strălucirea lămpii afumate / gîfîie ca o roabă din secolul trecut / au gustul unturii de pește / au gustul fructelor pădurețe / au gustul vieții refuzate / poemele mele copii părăsiți în ploaie / poemele mele degete înghețate / poemele mele saci de zdrențe / poemele mele da poemele mele glorioase / dacă nu vă plac / suflați-vă nasul / și dați în ele cu pietre” (Poemele mele). Excepția extravagantă, afectarea nu-și găsește locul în aceste versuri în care insolitul e generat, paradoxal, de respingerea sa. Masa de lucruri, evenimente, procese comune induce un fior de neliniște, o straniețate irațională. Spre deosebire de expresioniștii rurali ai generației șaizeciste, Petre Stoica transcrie însă o descompunere a lor lentă, cruțătoare, un apocalips blînd: „Plouă argintiu și toate se înnegresc / și lemnul crucii și chipul tău de fecioară / perdeaua afirmînd afară putrezește - e steag / de doliu albinele au băut polen otrăvit / vine seara cu lumini de mucegai și rugină / cresc bureți pe indicatoarele drumurilor / și bîjbîim deodată în somn” (Și cînd ne trezim). Sub aspectul calm, sub tonalitatea ușor glumeată prin incredulitate transpare un derizoriu dezamorsat. Angoasa e îmblînzită grație unui minimalism asumat, unui firesc al dezolării în numele căruia se formulează consiliu: „Nu mai deschideți plicurile sînt toate goale / doar în palmele discipolilor se afla ceva poate / bucați de creta fărîme de adevăr sau chiar lipitori / mai bine plimbați-vă de-a lungul rîului leneș / priviți cum luneca prin iarba șarpele sprinten / duce pe cap semnul magic al viitorului sorbiți-i / otrava și nu mai deschideți nimic plimbați-vă / calmi curînd coboară porumbeii Bibliciei” (De ce nu înțelegeți). ■

(va urma)

Ceva

Acolo în grădina
printra nădăci și foi de salată
printra cioburi de sticlă și bulbi putreziți
printra pietre și pene de cîntec
un-o și am găsit
Ceva ce găsești numai o singură dată în viață
Ceva fără formă Ceva fără gust și culoare
Ceva topindu-se ca literalele norului pe apă
Ceva mai fumos decît genele iubitei
Ceva cald și dureros ca o melodie depărtată
Ceva...

acolo în grădina
Ceva ce găsești numai o singură dată în viață

Spun, fără nici o ezitare, că am resimțit atracția imediată a cărților Editurii Art, atât datorită aspectului lor grafic foarte plăcut, cât și datorită selecțiilor de autori.

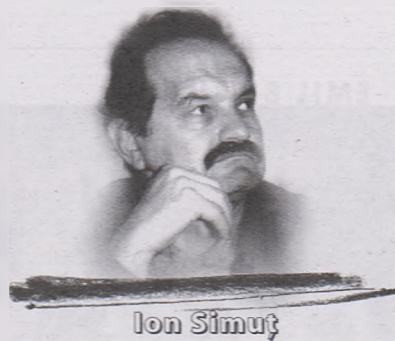
P

ESTE SITE-UL www.editura-art.ro, considerându-se la început de drum, Editura Art nu face apel la o istorie instituțională considerabilă, amintind totuși că „s-a impus în ultimii ani în domeniul educațional“, ceea ce înseamnă că a editat manuale și carte școlară. A început deci într-un sens strict utilitar, eficient economic, mizând numai pe aparițiile editoriale cu vânzare sigură, vizând un public omogen, distinct, previzibil și relativ bine delimitat. E un model de dezvoltare a unei edituri, pornind de la producția de manuale, de alt tip decât Editura Ideea europeană (pe care am prezentat-o săptămâna trecută), care s-a dezvoltat în jurul unei reviste. În catalogul toamnă-iarnă 2007-2008 al Editurii Art se spune din primul rând

că editura s-a lansat în iunie 2007, propunând șase colecții remarcabile. Catalogul, foarte elegant, tipărit pe hârtie crețată, nu face apel la istoria primă (editarea de manuale), ca și cum ar vrea să facă uitat un trecut, în fond onorabil. Editura se relansează în 2007, după câțiva ani (nu știu câți) de acumulări financiare. „Se deschide acum înspre teritorii mai libere, mai imaginative, mai actuale“ – cum se recunoaște în laconic program și în prea lacunara autoprezentare de pe site. Explicitează direcțiile de dezvoltare pune accentul pe această schimbare foarte importantă: „Editura ART este numele acestei deschideri care vizează literatura universală, dar și literatura română contemporană, științele umane, ca și cele sociale; cărți fundamentale, fără lectura cărora nicio formație intelectuală nu se poate construi cu adevărat, dar și studii și eseuri de ultimă oră; opere ale unor clasici ai modernității, ca și romane postmoderne ori post-postmoderne, texte autobiografice, dar și peripeții polițiste; bibliografie școlară, ca și bibliografie academică facultativă“. Această ieșire din țarul manualelor în largul culturii se face într-un mod cât se poate de atractiv și de convingător. Cărțile Editurii Art aplică, într-adevăr, „exigența calității“, așa cum se recomandă: „Dorim să ne câștigăm cititorii prin alegerile noastre: de autori, de traducători, de colaboratori, prin calitatea grafică a cărților noastre, prin prețurile lor decente. Oferta noastră își propune să fie – în toate sensurile – accesibilă. Singura restricție va fi aceea dictată de exigența calității. Nu altceva vrea să spună deza Editurii ART: «oriunde, oricând, dar nu oricum»“. Spun, fără nicio ezitare, că am resimțit atracția imediată a cărților Editurii Art, atât datorită aspectului lor grafic foarte plăcut, cât și datorită selecțiilor de autori.

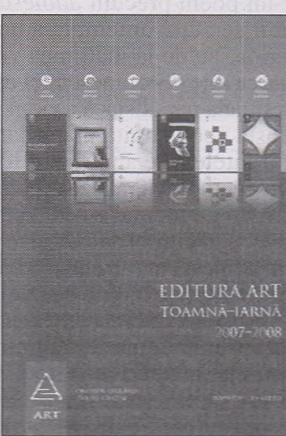
Se vede că în spatele acestei emancipări spectaculoase se află experiența editorială considerabilă și gustul sigur al cuiva, nu un începător, nu un expelimentalist, nu un aventurier. Directorul editorial este nimeni altul decât criticul Mircea Martin, cu vechi state de serviciu în acest domeniu: a fost, după 1990, directorul Editurii Univers, până la privatizarea neinspirată a acestei edituri de către Ministerul Culturii; a fost apoi redactor-șef al Editurii Paralela 45, patronată de Călin Vlășie; iar până de curând Mircea Martin a fost directorul revistei „Cuvântul“, inițiator al unor faimoase conferințe și dezbateri publice pe teme culturale. De la revista „Cuvântul“ Mircea Martin și-a adus colaboratorea cea mai apropiată, pe Laura Albulescu, pe post de redactor-șef al Editurii Art. Directorul general al Grupului Editorial Art SRL este Dan Iacob, iar director de producție Alina Adăscăliței. Menționez și numele redactorilor de carte: Magda Cristescu, Raluca Dincă, Iulia Militaru, Georgiana Zmeu – așa cum apar pe ultima pagină a catalogului pe care îl am la îndemână. Aduăg faptul că de design-ul copertelor este responsabilă o firmă separată, dacă am înțeles bine: High Contrast, iar grafica colecției „Laur“ este asigurată de Atelierul de grafică (nu știu dacă al editurii sau dinafara editurii). Merită reținut acest detaliu de profesionalism, cu atât mai mult cu cât foarte multe edituri apelează la improvizații (de cele mai multe ori lamentabile) în domeniul graficii de carte.

Organizarea pe colecții este foarte clară, în principiu, și bine susținută în declarațiile de intenții. Pe site-ul editurii, denumirile sunt justificate prin referințe de prestigiu: „Am dat celor mai multe colecții nume de cărți (românești sau străine), soluție ce mizează nu numai pe jocul – care poate fi înțeles ca distanță ironică – dintre două titluri, ci și pe un joc al suprapunerii și telescopării lor sugestive în sensul

Ion Simuș

Salut unei noi edituri

infinitului livresc“. Mi-a plăcut argumentul, venit cu siguranță din modul de a gândi al criticului și comparatistului Mircea Martin. Cu una sau două excepții, denumirile colecțiilor sunt, totuși, destul de artificioase, prea căutate, subtile, fără să dea un indiciu direct despre conținutul orientării: „Desenul din covor“, „Laur“, „Ocheanul întors“ și „Mari clasici“ sunt colecții de literatură universală, dar, cu excepția celei din urmă, nu au transparența intențiilor. În prima dintre aceste colecții au apărut până acum cărți de proză de Alfred Jarry (două volume, în traduceri de Luca Pițu și Mady Solomon), Alberto Moravia (tot două, unul, o nouăte în limba română, o culegere de povestiri, *Cum să trăiești cu o soție necredincioasă*, tradus de George Popescu, altul, romanul *Indiferență*, într-o traducere mai veche a Etei Boeriu), Julien Green (cunoscutul *Leviathan*, tradus de Modest Morariu), Jiri Marek (*Unchiul meu Ulise*, tradus de Jean Grosu), Raymond Radiguet (cu *Bal la contele d'Orgel*, în vechea traducere a lui Demonstene Botetz), Luigi Pirandello (romanul *Exclusa*, necunoscut mie până acum, tradus de Cristina Paula Marin) – dintr-o arhivă previzibilă a clasicei modernității. Cele mai multe, dacă nu chiar toate, sunt reeditări ale unor

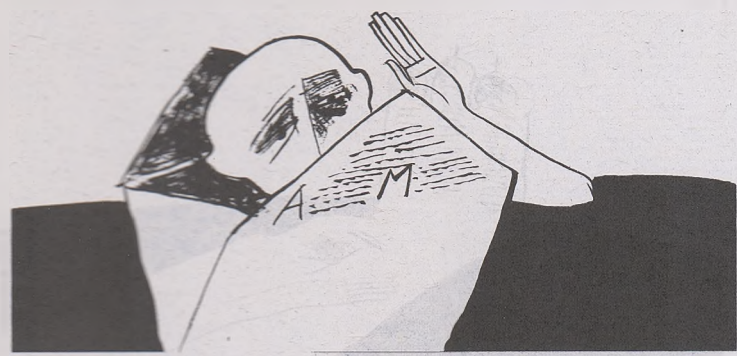
comentarii critice

traduceri cunoscute. Complet necunoscuti mie dintre autorii acestei colecții sunt doar Chloé Delaume, cu *Locuiesc în televizor*, și Patrick McGrath, cu *Spider*. Deci doza de inedit (inedit în limba română, desigur) a colecției este, deocamdată foarte mică. Propunerile din colecția „Mari clasici“, bune, fără îndoială, nu au un clenci deosebit, sunt reeditări de traduceri vechi, neînsoțite de argumentul unei lecturi noi într-o prefață actualizatoare: Tolstoi, *Război și pace*; Dostoievski, *Umiliți și obidiți*, *Eternul soț*; *Dublul*; Flaubert, *Doamna Bovary*, *Educația sentimentală*, *Bouvard și Pécuchet* și *Idee primite de-a gata*; Balzac, *Béatrix*; Jane Austin, *Emma*; Gogol, *Însemnările unui nebun*. *Nasul*. *Mantaua*. Început banal, nici nu știu dacă se poate face ceva deosebit în această direcție. Riscul unei producții pe stoc e mare. Mai atractivă este colecția „Laur“, unde sunt publicate traduceri unor cărți care au obținut premii internaționale importante: Goncourt, Cervantes, National Book Award, Goethe, Nobel – ceea ce înseamnă cărți de Julien Gracq, Carlos Fuentes, William Styron, Ernst Jünger, Jean Echenoz, Luigi Pirandello, Sergio Pitol. Criteriul de selecție e bun, dar premiile sunt toate prea vechi (cel mai recent e cel din 1999). E adevărat că obținerea copyright-ului pentru o carte care a primit un mare premiu anul trecut sau acum doi ani e mai dificilă, dar aici e miza bataliei editoriale. Cea mai interesantă dintre colecțiile de literatură universală mi s-a părut „Ocheanul întors“ (titlu împrumutat de la Radu Petrescu), cuprinzând o literatură confesivă (jurnale, memorii, scrisori) axată pe relatarea unor experiențe ale intimității sau ale interiorității. Tot ce a apărut până acum aici mi s-a părut atractiv și demn de citit imediat: *Doamna de Sévigné*, *Scrisorile „divinei marchize“* (traduse de Irina Mavrodin); William Styron, *Bezna vizibilă*. *Amintiri despre nebulie* (traducere de Mihnea Gafița); Jaroslav Seifert, *Toate frumusețile lumii* (în traducerea lui Jean Grosu); Jean Cocteau, *Opium*. *Jurnalul unei dezintoxicări* (tradus de Luminița Brăileanu). Sunt curios ce va urma.

Teoreticianul Mircea Martin nu putea să nu-și cultive și să nu-și etaleze propriile preferințe. Colecția „Cărți cardinale“ editează *Canonul occidental* de Harold Bloom (traducere de Delia Ungureanu, diferită de traducerea existentă deja în română, considerată nefericită), *Minima moralia* de Theodor Adorno (traducere de Andrei Cornea, tot o reluare), *Regulile artei* de Pierre Bourdieu (traducere de Bogdan Ghiu și Laura Albulescu, reluare pe jumătate a unei traduceri anterioare), *Lumea femeilor* de Alain Touraine (traducere de Magda Jeanrenaud, prima dată în limba română) și, ca o mare promisiune, *Istoria corpului* de Alain Corbin, J.-J. Courtine, Georges Vigorello. Noi cu adevărat și provocatoare sunt cărțile din colecția „Demonul teoriei“: *Despre televiziune* de Pierre Bourdieu, *Cei care aduc groaza. Eseu despre perdantul radical* de Hans Magnus Enzensberger, *Cea mai frumoasă istorie a fericirii* de André Comte-Sponville, Jean Delumeau și Arlette Farge, *La ce bun adevărul?* de Pascal Engel și Richard Rorty, *Etica lecturii* de J. Hillis Miller, *Kafka. Pentru o literatură minoră* de Gilles Deleuze și Félix Guattari, *Fascism și comunism* de François Furet și Ernst Nolte.

Pentru literatura română, programul Editurii Art este semnificativ în două direcții, acoperite însă cu un zel diferit. Clasicii (de la Alecsandri, Creangă, Eminescu, Caragiale, Slavici, Coșbuc și Delavrancea la Ibrăileanu, Sadoveanu, Calinescu, Gib Mihaescu și... Marin Sorescu, în total aproape 30 de volume anunțate în catalog) sunt editate anost, elementar, fără raportări la ediții critice de referință, fără minime prezentări, cu excepția unor fade etichete cronologice. Contemporanii sunt promovăți în colecția „Ficțiune și artilerie“ (parafrază după titlul unui roman de Costache Olăreanu, *Ficțiune și infanterie*), unde sunt reeditate romane de Gheorghe Crăciun (*Frumoasa fără corp* și *Pupa russa*), Dumitru Tepeș (Zadarnica e arta fugii și *La belle roumaine*), Constantin Țoiu (*Căderea în lume*), Marin Sorescu (*Trei dinți din față*), cu necesarul aparat critic de rigoare și aducând interesante completări documentare. Nou este deocamdată numai romanul *Liquidi* de Nicolae Breban. O surpriză plăcută este și traducerea în română a romanului *O femeie pentru apocalips* de Vintila Horia. E o colecție ca un titlu de mândrie al Editurii Art, o carte de vizită dintre cele mai frumoase prin eleganță grafică și selecție.

Editura Art iese pe piață, foarte sigură pe sine, situându-se la cel mai înalt nivel, putând concura, la start, cu cele mai bune edituri, cum sunt Polirom, Humanitas sau RAO, dacă își va înțelege numărul și ritmul aparițiilor editoriale. Autoexigența și piața vor cere un grad de nouitate mai mare în traduceri, în promovările de literatură română și în apropierea de actualitate. Este, atât prin selecția cărților, cât și prin aspectul lor grafic, o editură de elită, mai îndrăzneată în „demonul teoriei“ decât în demonul literaturii. Mai departe se pune problema rezistenței pe piața de carte, la acest nivel autoimpus și pe deplin asumat, demn de admirația unui cititor pretențios.

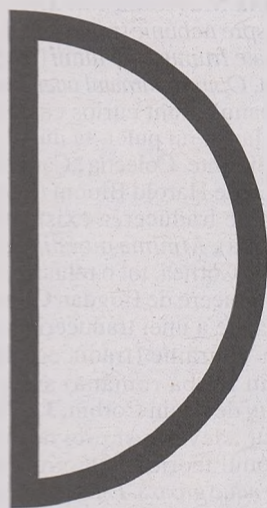
comentarii critice

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Ucenicia unui epicurian

Emil Brumar, *Cântece de adolescent. 1957-1958, cu cincisprezece desene de Adriana Lucaci, Editura Brumar, Timișoara, 2007, 60 pag.*

ca a debutat editorial în 1970, cu volumul *Versuri*, (Editura Albatros). Spiritul epicurian, extazul senzual produs de formele, culorile și mirosurile fructelor, legumelor, mirodeniilor, borcanelor și măncărilor din cămară și bucatărie, ameteala voluptuoasă dată de formele generoase, întrezărite sau ghicite, ale femeilor, vesica tensiune pricinuită de atacurile unui imaginar nerușinat, la limita perversiunii (și, în expresie, adesea dincolo de ea), asupra unei structuri de sublimă candoare, eleganță clasică a procedurii sunt elementele din care se hrănește forța și mereu proaspătă originalitate a liricii lui Emil Brumar. Foarte popular și datorită fizicului său de boem clasicizat, Emil Brumar este respectat și admirat de toată lumea. Inclusiv mereu răvrățiții reprezentanți ai celei mai noi generații poetice îl acceptă în cercul lor și, mai mult, nu ezită să îl recunoască de maestru.

Excelenta editură timișoreană Brumar, specializată de ceva vreme în tipărirea unor superbe cărți de poezie, oferă o surpriză și apoi admirație lui Emil Brumar prin publicarea neașteptatului volum *Cântece de adolescent*. Neașteptat pentru că poemele sunt scrise în anii 1957-1958 (cu mai bine de două decenii înainte de debutul în volum al autorului), în plina epocă profesionalistă. Aceste poeme sunt rodul inspirației unui autor care, la vremea respectivă, avea 17-18 ani. De aceea, la prima vedere, rolul acestui volum ar fi doar acela de a umple un gol în bibliografia poetului. Dar el este mai mult decât o pagină de istorie literară. La 17 ani, universul poetic al lui Emil Brumar este deja bine definit, pe principalele coordonate care vor face peste decenii specificitatea scrisului său. Nimic din *Fără de timp* al poeziei românești din a doua jumătate a secolului trecut nu razbate în versurile sale. Dimpotrivă, spuma

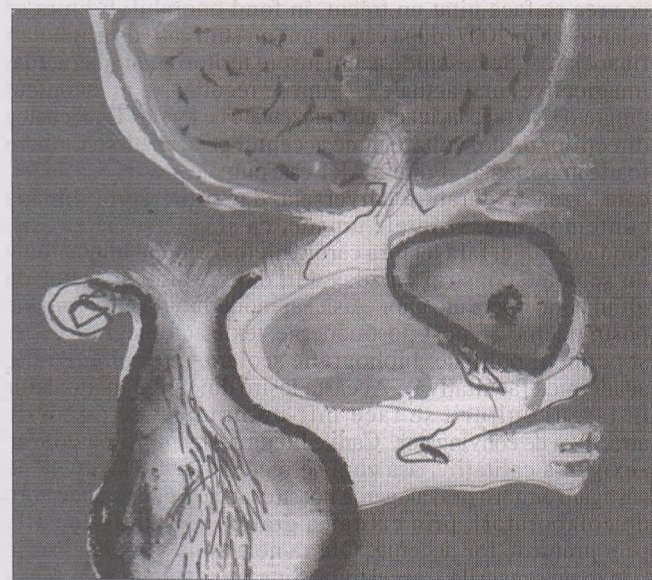

a 17 ani, universul poetic al lui Emil Brumar este deja bine definit, pe principalele coordonate care vor face peste decenii specificitatea scrisului său.

epicuriană marca (înregistrată) Brumar se revarsă abundant de la primele poeme. Totul este o celebrare a tinereții și a vieții în versuri ce îl prefigurează parcă pe Mircea Dinescu și al său strigăt orgolios-teribilist „Sunt tânăr, Doamna“. Volumul lui Emil Brumar debutează cu poemul *de-aici începe cântecul*: „De-aici începe cântecul. Sunt pur/ Cristal înfipt în propria mea carne./ Degeaba mlaștini pâlâie-mprejur/ Faptura zvelt tâșnită șă-mi răstoarne./ Mă adâncesc în trudnicul murmur.// (...) Încrăzător, cu sufletul inform,/ M-arunc din turnul unui 'nalt poem./ Fără să știu, fără să vreau să-mi chem/ Imaginile care-n mine dorm./ De care uneori mă tem.“

Alex Ștefănescu observa cu justețe în *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)* că în lirica lui Emil Brumar celebrarea copilăriei este făcută oarecum din exterior, de cineva care raționează ca un matur. Scrie Alex Ștefănescu: „Copilul din poezia lui Emil Brumar știe – și se bucură – că este copil“. Și continuă criticul, „... se remarcă în gesticulația celui ce se copilărește o știință a plăcerii specifică adultului“. Excelentă observație, riguros confirmată de atitudinea față de adolescență a Eu-lui liric din actualul volum, *Cântece de adolescență*. Într-un poem precum *adolescent confuz, ce drag îmi sunt...*, poetul se autocontemplă admirativ, ca și cum s-ar privi din exterior sau de la înălțimea vârstei maturității. Așa cum bine remarcă Alex Ștefănescu, el este conștient de faptul că se află în perioada paradisiacă a vieții și trăiește din plin bucuria clipei. Această neobișnuită maturitate de gândire, care presupune o acută înțelegere a perisabilității ființei umane (câți copii și adolescenți problematizează scurgerea timpului și sunt conștienți de faptul că tocmai își trăiesc cei mai buni ani ai vieții lor?), te face să te întrebi dacă aceste poeme au fost scrise cu adevărat de un adolescent sau sunt rodul creației unui scriitor matur care re trăiește cu nostalgie senzațiile și emoțiile vârstei de 17-18 ani. Ca un alt Narcis, adolescentul Emil Brumar este îndrăgostit de propria imagine. Iar admirația conține în ea și sâmburele conștiinței efemerității ființei umane: „Adolescent confuz, ce drag îmi sunt!/ Ca-ntr-o mantie sufletul mi-ăș strânge./ Orgolios, în propriul meu cânt./ Cât de adânci mi-s ochii și de puri./ Cu pieptul larg deschis, arunc spre soare/ Lancia sufletului meu, biruitoare./ Tu, rană roșie și fragedă, murmuri!// Cui să mă dărui blând, cu pasul crud/ În ierburile ude de lumină?/ Sinceritate, unde se termină/ Zborul rotund pe care ți-l aud?“

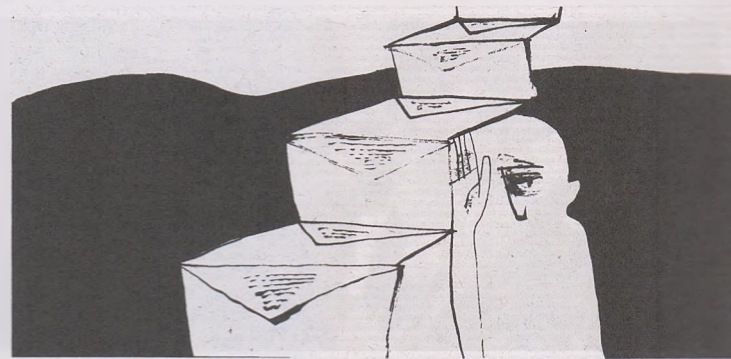
Dacă prezentul (vârsta adolescenței) este privit și savurat din perspectiva viitorului, trecutul este încărcat în imaginar de o voluptate sănătoasă a traiului rural. Ca și Eminescu, tânărul Brumar are pulsuni paseiste, iar trecutul este în viziunea lui o bucurie a simțurilor și a simplității vieții. Poemul devine mica simfonie a unui mod de viață neperversit de civilizație. În contextul politicii românești din a doua jumătate a obsedantului deceniu, într-un poem precum *strămosească* se pot ghici unele intenții subversive. Pentru că în plin proces de industrializare forțată, într-o epocă în care toată lumea proslăvea isprăvile frunțășilor în producție și îi denunța pe chiaburii din mediul rural, poetul descrie frumusețea cvasi-sălbatică dar sublimă a traiului la țară, din alte vremuri. Versurile sunt încărcate de voluptatea senzorială care va deveni principala caracteristică a poeziei lui Emil Brumar. „Pe măciulii gustoase de maci, într-a amiezii./ Urca domol cireada de buburuze roșii/ Umflați cu știr de steve se bucurau strămoșii/ Ca se-implinesc dovlecii în țarina și iezii./ Plesneau muștele-n baligi de

seamă și caldura./ Din borți pândeau păianjeni și coropișniți rele./ Apusurile grave chifteau în batatura/ Ca niște uriașe scurgeri acestei./ În cele șapte zile și nopți din săptămână./ Ei așteptau să prindă ulcioarele smântâna./ Evlavioși cu gândul la bucle nevestei./ Femeilor spre toamnă le da țâțele-n lapte./ În vaci creșteau viței și în găine ouă./ Iar uneori venită în tinda peste noapte/ Naștea și preacurata printre balerci de rouă“. Nici acum nu sună rău aceste versuri, dar nu pot să nu mă întreb ce efect ar fi avut ele dacă printr-o minune ar fi fost publicate atunci când au fost scrise, în 1957-1958.

Dar poate cel mai brumarian poem al acestui volum este cel intitulat *idila*. Imaginarul este cel din deja faimoasele sale poeme domestice. Atâta doar că imaginația sa senzitivă nu se exercită în cămară, ci în exteriorul casei. Miraculosul amestec de forme, culori, mirosuri, gusturi funcționează însă din plin. El dă poemului consistența voluptuoasă care îl va face celebru pe poet, câteva decenii mai târziu, odată cu publicarea poemelor sale inspirate de universul casnic: „Lovite lin de melci, printre mărar/ Leoarca de rouă orele răsar// și se cristalizează-n buburuze/ Secundele amiezilor confuze.// Căzute jos ca niște fructe coapte,/ Păienjenițele mustesc de lapte...// Aromele sălbatică și bune/ Din uriașe miezuri de căpsune// Ne gâdilă și-or să ne-mproaște-un sânge/ Răcoritor când măduva le-om frânge.// și dacă vrem să le luăm în mână/ Ciupercile ne umplu de smântână...“

Apărut în excelente condiții grafice, ilustrat cu desenele Adrianei Lucaci, volumul *Cântece de adolescent* este mai mult decât o antologie de texte destinată în primul rând istoricilor literari. Este o carte adresată tuturor iubitorilor de poezie ai anului 2008, o șansă neașteptată de a pătrunde în intimitatea sufletului de adolescent al unuia dintre poeții de mare delicatețe ai liricii românești postbelice. O ocazie unică, nerepetabilă, pe care admiratorii liricii lui Emil Brumar nu trebuie să o rateze. ■

a c t u a l i t a t e a

In memoriam

Sorin Stati (1932-2008)

Am încetat din viață una dintre personalitățile lingvisticii românești și internaționale: Sorin Stati, profesor în anii '60 la Universitatea din București, stabilit la începutul anilor '70 în Italia. Clasicist ca formație – prima sa carte a fost *Limba latină în inscripțiile din Dacia și Scitia Minor* (1961) –, Sorin Stati s-a îndreptat curînd către lingvistica generală și a fost unul dintre spiritele directoare ale modernizării lingvisticii românești, în epoca de deschidere și sinerizare de la sfîrșitul anilor '60. S-au produs atunci lucrări științifice de prim ordin, noutăți absolute chiar în plan internațional. A publicat, împreună cu Solomon Marcus și Edmond Nicolau, *Introducere în lingvistica matematică* (1966; volum tradus în 1971 în italiană și în 1978 în spaniolă). A coordonat, împreună cu Al. Graur și Lucia Wald, *Tratatul de lingvistica generală* (1971). Volumul – un ghid extrem de util și azi, un model care ar merita imitat – a constituit o apariție impresionantă și aproape incredibilă în contextul epocii: cuprinzător, echilibrat, sistematic, selectînd principiile generale ale disciplinei și – mai ales – evitînd intruziunile ideologice (comparația cu lucrările similare care l-au precedat e grăitoare). Înainte de a parasi România, Sorin Stati publicase mai multe cărți de teorie lingvistică, dar și de analiză aplicată, cu scop didactic: *Interferențe lingvistice. Din istoria relațiilor lingvistice cu alte științe* (1971), *Elemente de analiză sintactică* (1972), *Analiză sintactice și stilistice* (1970, în colaborare cu Gh. Bulgăr); de asemenea, volume reunind o publicistică de popularizare lingvistică, de orizont larg cultural: *Cuvinte românești. O poveste a vorbelor* (1964), *Călătorie lingvistică în țara muzelor* (1967). Fundamentele au fost lucrările sale de teorie gramaticală, în primul rînd *Teorie și metodă în sintaxă* (1967, tradusă ulterior în italiană), în care a expus o viziune de ansamblu, fundamental inovatoare, asupra unităților sintactice. În întreaga sa operă științifică se simte soliditatea formației culturale, largimea perspectivei, o gândire independentă și interesul îndreptat către problemele teoretice cele mai generale: principii, metodologie, relația dintre discipline și orientări. Concepute în paradigma structuralistă, studiile sale de sintaxă conțin disocieri și interpretări valabile și dincolo de teoriile particulare (de exemplu, definirea cuvîntului ca functor, dificultățile de definire a propoziției, esența predicativă a enunțului).

În Italia, Sorin Stati a predat limba română și lingvistica generală la mai multe universități – Padova, Veneția, Messina – pentru ca din 1981 să devină profesor de lingvistică generală la Universitatea din Bologna. Doctoratului obținut în 1967 în România i-a adăugat un al doilea, în Franța: *La sémantique des adjectifs en langues romanes* (Fayard, 1979). Pe lângă lucrările de sintaxă – *La sintassi* (1976, tradusă ulterior și în spaniolă), *Teorie sintattiche del Novecento* (1977) – Sorin Stati a publicat studii de semantică lexicală, în care opera o reinterpretare a conceptelor esențiale dintr-o perspectivă originală: *Il significato delle parole* (1974), *Manuale di semantica descrittiva* (1978), *Cinque miti della parola. Lezioni di lessicologia testuale* (1986). În evoluția gândirii sale există o progresie logică, care a corespuns și unei mai generale mișcări a ideilor în a doua jumătate a secolului XX: de la nucleul abstract al relațiilor sintactice, a trecut prin concretizarea lexicală, tinzînd către captarea diversității infinite și subiective a contextului și a enunțului. Cu multă siguranță, lingvistul alegea o linie de interpretare suplă, pe care dezvoltările ulterioare ale domeniului aveau să o confirme. În ultimele decenii, spiritul său novator s-a orientat spre pragmatica lingvistică, spre teoria textului și analiza dialogului, domenii ilustrate strălucit de volumele *Il dialogo. Considerazioni di linguistica pragmatica* (1982) și mai ales *Le transphrastique* (Paris, P.U.F., 1990). Una dintre contribuțiile sale majore la studiul dialogului îl reprezintă locul acordat argumentării: conceptul de *rol argumentativ* constituie de altfel și nucleul ultimei sale cărți, *Principi di analisi argomentativa* (2002). Într-un domeniu în care se repetă adesea modelele cunoscute, Sorin Stati a adus o perspectivă îndrăzneată, aptă să valorizeze reciproc tradiția retorică și analiza conversațională. Modelul limbii, în viziunea sa, e unul stratificat, cu patru niveluri: lexical, al funcțiilor sintactice, al modalizării, al conținutului pragmatic. Nivelul pragmatic cuprinde, la rîndul său, în afara funcțiilor pragmatice propriuzise, obligatorii, descrise în termenii actelor de limbaj, un nivel opțional, al rolurilor argumentative: acord, aprobare, acuzație, concluzie, condiție, confirmare, consecință, dezacord, exemplificare, deducție, justificare, ipoteză, obiecție, explicație etc. E un model suplu, care răspunde perfect intuiției, lansînd sugestii fertile și deschizînd orizonturi pentru cercetarea viitoare.

Profesorul Stati s-a bucurat de recunoașterea și prețuirea confracților (a fost vice-președinte al Societății Internaționale de Lingvistică Funcțională și membru de onoare al Academiei Române) și a lăsat în urmă, pe lângă ucenici, cărți și idei, o asociație activă și importantă, care îi va purta mai departe amintirea. A înființat, în 1990, Asociația Internațională de Analiză a Dialogului (IADA), careia i-a fost mult timp președinte, devenind, în ultimii ani, președinte de onoare. A organizat congresele asociației și a publicat, în urma acestora, în colaborare, mai multe volume din seria *Dialoganalyse*.

Rămîne vie, în urma sa, o gândire profund originală, care s-a îndreptat spre esențial, a știut să evite locurile comune și va continua să influențeze lingvistica modernă.

Rodica ZAFIU

Constantin Toiu

PREPELEAC

Scrisori din Canada

Dețin, bătute la mașina de scris cu o panglică albastră azurie, nuanță mai rară, expediate la 8 august 1958, două scrisori adresate domnului Vasi Băter de către prietenul sau plecat din țară. Lazar Habertal – din Montreal, – acesta, evreu, găsindu-și o alta patrie dincolo de Ocean, după cum reiese din scrisoarea plină de aduceri aminte și de evenimente, tipice epocii...

Reproduc prima dintre scrisori cu ortografia și grafica vremii.

..Dragul meu Vasi,

Am găsit scrisoarea ta, la revenirea din voiajul săptămânal. Mi-a creat aceeași stare sufletească pe care ai avut-o și tu când mi-ai scris-o.

De altfel, acum câteva săptămâni, am avut vizita avocatului Poldi Shragel, care mi-a spus multe lucruri despre voi. Scrisoarea ta recentă, mi le-a completat.

Dar, înainte de a intra în fondul scrisorii, vreau să te lămuresc asupra unor fapte, care-ți vor explica multe lucruri despre noi, pe care – desigur – n-ai putut să le ghicești...

Câțiva ani, am dus-o extrem de greu: țară străină, obiceiuri noi, o totală lipsă de pregătire... Este inutil să-ți spun cum am dus-o, pentru că acum sunt lucrurile trecutului. Un lucru însă ți-l semnalez: am venit în țara asta, fără să am o rudă, un cunoscut, o relație care să-mi fi putut da un sfat. Desigur că la Montreal sunt mulți români și printre ei mulți cunoscuți...

Am ajuns într-un oraș necunoscut într-o după amiază de Ianuarie obișnuiți cu căldura tropicală a Israelului, de unde pornisem câteva zile înainte, pe un frig de crăpau pietrele. Aveam UN DOLAR în buzunar. Când așteptarea s-a dovedit inutilă, am cerut credit – primul – unui taxi, care ne-a dus în oraș. Aveam adresa unor români, care, după multă căutare (căutare, noaptea, pe jos, nemâncat, fără haine de iarnă etc...) i-am găsit. În fine. Pe la orele 10 în aceeași noapte ne-am găsit gazda. Și așa a cam mers vreo doi ani. În fine. Pe la orele 10 în aceeași noapte ne-am găsit gazda. Și așa a cam mers vreo doi ani. În fine. Pe la orele 10 în aceeași noapte ne-am găsit gazda. Și așa a cam mers vreo doi ani.

Am fost exploatat. Datorită lipsei mele de experiență, naivității. Am învățat o meserie, dar desigur că nu poti aduna de la bun început.

În epocă, când am început să vă trimit câte ceva, agonisem și eu ceva. Dar soarta crudă mi-a scos în cale pe cineva. Îl cunoști și tu: un avocat BARAFF din București.

Mi-a fost recomandat calduros de alții și i-am încredințat TOT CE AVEAM și TOT CE AM PUTUT ÎMPRUMUTA, ca să facem o afacere.

Individul s-a dovedit un escroc: l-a pedepsit Dumnezeu. Dar îmi mai trebuie doi ani ca să achit împrumutul făcut...

Ca și cum asta nu ar fi fost deajuns, cumnatul meu LEO AUER a căzut bolnav (paralizat!).

Înțelegi?... Din Israel, altă dramă, cu matusa Suzetei, – și, între timp, poate că nici nu ați auzit și voi – a izbucnit o criză unică în istoria Canadei (celebra recesiune).

Desigur că acestea sunt simple evenimente, dacă le privești de departe.

Dar când ești angajat să plătești... Eu lucrez în încredere cu firma mea, și trebuie să garantez clienților, – automobil, chirie, hotel, restaurant, toate s-au dus.

Dar am scris două scrisori în primăvară. I-am scris chiar și lui Lily, recomandându-i să nu cheltuiască atâția bani pentru retur cu recipisă, pentru că la noi vine toată poșta care se scrie.

Cu voi e mai complicat. Mi s-au întors anul trecut un pachet și apoi, încă unul!...

– 5464 Victoria Av. Montreal –

Fototeca României literare

Foto: Ion CUCU

Romul Munteanu, Al. Ivăsiuc - 1974

d o c u m e n t

LA DESFERECAREA de lume a Domnului Barbu Brezianu, putem încerca să ne consolăm gândindu-ne ce binecuvântare a fost să-i fim contemporani și cât de multe ramuri cu rod bun au primit arborii destinului noastre de la acest senior discret, a cărei prezență devenise aproape neverosimilă în lumea noastră grăbită, brutală și nepăsătoare. Ne plângem, poate, prea des de lipsa modelelor care nu este, de cele mai multe ori, decât propria noastră lipsă de atenție. Pentru că modelele autentice nu se livrează niciodată; ele au grația și modestia care îl defineau și pe Domnul Barbu Brezianu. Așa cum îi plăcea să spună, a

apucat mirific de multe lucruri. A avut șansa să fie martor cheie și actor important al istoriei și vârstelor culturii românești din secolul trecut. Născut într-o veche familie boierească, a trecut prin două războaie mondiale (în cel de-al doilea, ca grefier pe frontul de Est); a studiat la Liceul *Spiru Haret*, unde l-a avut maestru pe Ion Barbu; a fost prieten apropiat al unor Constantin Noica, Eugen Ionescu, Emil Cioran, Nicu Steinhardt, Arșavir Aterian; i-a cunoscut pe Regina Maria, George Enescu, Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Octavian Goga; a fost poet și magistrat; a îmbrăcat smoking-ul recepțiilor interbelice și zeghea închisorilor politice comuniste; a fost cel mai important specialist român în opera lui Brâncuși. A avut, probabil, din toate ingredientele sufletești exact atât cât îi trebuie unui om pentru a se desăvârși: noblețe, sensibilitate artistică, simțul dreptății, curaj, blândețe, rigurozitate științifică, eleganță existențială. La urmă, toate se topiseră într-o bunătate care răspândea, generos, bucuria de a culege clipele prețioase ale fiecărei zile și dragostea pentru frumusețea din fiecare om. Ajuns la capătul călătoriei, Domnul Barbu Brezianu primise pacea inimii.

Atunci când ne va fi mai greu, atunci când vom fi gata să capitulăm va fi suficient să ne amintim că a existat pe lume Domnul Barbu Brezianu. Și că am primit de la domnia-sa daruri pe care nu avem voie să nu le facem să rodească, mai ales că acum suntem mai bogați cu un înger, așa cum aflăm chiar dintr-un vers scris de Domnul Barbu Brezianu: „*Raiul are musafiri*”.

Filip-Lucian IORGA
17 ianuarie 2008

inedit

BARBU BREZIANU

(18 martie 1909 – 14 ianuarie 2008)

Amintiri

Am avut doi bunici foarte diferiți. Primul, pe linie maternă, a fost militar: maiorul Eftimie Ulescu, cel care, la războiul de la 1877, a cucerit reduta Smârdan. Mama mea păstra sabia pe care i-o predase bunicului Osman-Pașa. Arma avea un mâner de fildeş cu argint; era seducătoare, un obiect tare frumos. Păcat că, la venirea comuniștilor la putere, ne-a fost confiscată și nu știu ce s-a mai întâmplat cu ea. Era o dovadă că bunicul meu a luptat victorios în războiul de la '77.

Bunicul patern a fost magistrat la Înalta Curte de Justiție și Casație. Și tata a fost consilier la aceeași Înalta Curte... Pe linie paternă, mai sunt rudă îndepărtată cu Alexandru Macedonski, cu Grigore Tocilescu (am descoperit, pe o carte a tatei, dedicația: „*Nepotului meu, Barbu Brezianu*”) sau cu Eustațiu Sămeșescu, pe care l-am găsit, ca „*ministru de rezbe!*”, în două guverne. Bunica mea a participat la nunta lui I. L. Caragiale și am găsit-o în ziarul „*L'indépendance roumaine*”, într-o dare de seamă a cronicarului monden, Văcărescu-Claymoor. Și el spunea că bunica a participat la nunta, într-o toaletă de mătase neagră, că avea niște pene... și așa mai departe. Un unchi al meu, Petre Ciorăneanu, a fost prefect al Poliției Capitalei în timpul ocupației germane din primul război mondial, partizan al lui Marghiloman, germanofil, care a fost ales și senator conservator. Mare ziarist, a fost directorul ziarului „*La Politique*” și a murit ca senator național-tărănist și ca director al ziarului „*Dreptatea*”. Am fost rudă prin alianță și cu familia Asan. Prima mea soție, Adina, era născută Asan. Ei au avut primul automobil din România, dar au cedat numărul Casei Regale, mulțumindu-se cu nr. 2...

Sunt bucureștean get-beget. Locuiam pe atunci într-o casă cu un singur etaj, lângă Cismigiu, pe strada Progresului, la nr. 4.

Când au venit zilele grele de după cel de-al doilea război mondial ne-au băgat o grămadă de chiriși, fiecare în câte o cameră. A venit un viclean negustor, tare bine informat, să cumpere. Ne-a oferit un preț ispititor. A patra zi după ce am vândut camera a venit stabilizarea și toți banii s-au spulberat. Am mai apucat totuși – după o coadă la care mă atașasem la 3 noaptea – să cumpăr cu ei o butelie de aragaz. Șmecherul știa, pesemne stabilizarea și a profitat. Casa părintească din strada Progresului s-a transformat într-o butelie!

Bucureștiul tinereții mele era mult mai curat și mai liniștit. Nu erau zgomotul și fumul mașinilor. Se auzea trapul caile mergea cu trăsuri, iar iarna cu săniile cu zurgălăi. Era o frumusețe să luneci cu sania.

Era o iarnă grea în 1916, cu o zăpadă de abia te puteai mișca. Eram foarte speriat de nemți, care ocupaseră deja București și patrulau în preajma casei noastre de lângă Cismigiu. Întâmplător asistat la bombardarea Bucureștiului de către dirijabilele Zeppelin. Erau extraordinare, parcă erau niște „*havane*”, niște trabucuri cerești, noaptea fiind urmărite cu reflectoarele noastre. Și în bezna, un foarte frumos spectacol de lumini. Pe vremea aceea nu erau sirene și alarma era dată de clopotele bisericilor. Când veneau zeppelinele, toate clopotele nopții sunau.

Îmi amintesc că, într-o zi, au venit nemții să facă perche la noi acasă. Nu țin minte ce au vrut. Au bătut la ușă, eu m-am speriat și m-am ascuns sub mașina de cusut, care era acoperită cu un linteiu verde. Îi auzeam pe nemți bodogănind, răstîndu-și urlând. Totuși, ei nu ne-au confiscat sabia pe care ne-au furat de la noi, comuniștii.

Comandantul militar al Bucureștiului, cel care îl conducea pe mareșal, era mareșalul von Mackensen. În fiecare dimineață își făcea o plimbare calare, de la Șosea până la Cercul Militar, însoțit de o escortă numeroasă: lângă el, aghiotantul; în fața și în spatele lui, alți trei. L-am văzut, într-o zi, în dreapta Cercului Militar. Avea pe cap o căciula uriașă, cu un cap

Un mareșal între doi poeți. De la stânga la dreapta: în plan apropiat - Mareșalul Alexandru Averescu, Octavian Goga; în plan îndepărtat - Barbu Brezianu, Petre Papacostea și generalul Ludovic Mircescu; 10 mai 1927

d o c u m e n t

în frunte. Foarte solemn și impunător în ținuta lui, mai că era încadrat de atâția călăreți.

L-am bucurat enorm să văd realizat idealul Marii Uniri, omnia Regelui Ferdinand și a Reginei Maria și sub îndrumarea a lui Ionel Brătianu. Să vezi un ideal care se împlinesc și iești istoria. Nu-ți vine să crezi că te afli în fața unui ideal nit. E de domeniul miracolului istoric. Sentimentul este litor, chiar dacă ești numai figurant.

Clasele primare le-am făcut, în particular, la Craiova. Apoi ost, ani de zile, elev al Liceului „Spiru Haret” din urești, în care am avut norocul să mă aflu într-o ambianță opțională: coleg de bancă cu Arșavir Acterian, în aceeași clasă onstantin Noica, cu Nelu Valjan. Noi eram puțini la număr eu, liceul era mic. Localul era ca o administrație financiară, n singur etaj, ca o casă boierească. Semăna mai mult cu o eptie, decât cu un liceu. Era pe strada Scaune, nu departe rada Batiștei. Locul în care se afla actualmente Teatrul Național otelul Intercontinental era, odinioară, doar un mare maidan are noi jucam oina, leapșa, fel de fel de jocuri. Pe vremea a, liceul era împărțit în clasa reală – matematicienii, cei doreau să devină ingineri sau să practice alte meserii lucrative asa modernă – idealistii, sau „leneșii”, cum eram și eu – la se făcea foarte puțină matematică și foarte multă latină și ra.

A fost o fericire faptul că liceul ne-a consolidat prietenii pe a. Eram coleg cu Mircea Eliade, mai mare cu două clase. El zia de multe ori la ore, fiindcă își petrecea nopțile citind multe cărți. În recreații, noi îl ascultam; era de o mare locvacitate, mare prietenie. Ne învăța de pe atunci că opera unui autor ortant trebuie citită în întregime, că nu trebuie să sârim de ul la altul. Să-i citim pe Balzac, pe Pascal, integral. Așa eda el și ne îndruma și pe noi. Citea și noaptea și ne spunea lungea el timpul: se culca târziu, pe la trei-patru dimineța nea ceasul mai devreme. De aceea, se trezea greu și a la liceu. Odată, a întârziat (era rău dacă întârziam!) și a t pe geam în clasa lui, care era la parter. Dar a fost prins și epsit. A făcut vâlvă. L-am cunoscut pe Mircea Eliade în itate la liceana, înainte de a deveni celebru, după întoarcerea ndia.

Dragul Arșavir era cu noi în clasă. Fratele lui, Haig erian, era cu câțiva ani mai mare. Acterienii au fost o lie înzestrată. Cel mai modest, cel mai de bună calitate era avir. Bietul Haig nu a trăit mult. A murit în război, pe ul de est, ca și poetul Emil Gulian. A fost poet, regizor și hent teatrolog. Iar Jeni, sora lui Arșavir și a lui Haig, era ritor de inteligentă, a făcut regie de teatru dar, săraca, a o cancerul și s-a prăpădit devreme. Sunt fascinante și pomenit de sincere memoriile pe care le-a scris. Foarte esantă toată traiectoria personalității ei.

Noica era un monden. N-avea veleități decât de poet și n-aș ezut atunci că va ajunge un imens filosof. E adevărat că era e... tociilar, făcea poezii publicate în „Vlăstarul”. Semnând C. Ion”, a scris și prologul în versuri al revistei, numit Un u model, jucat și la vechiul Teatru Național.

La liceu îi mai aveam colegi pe frații Ciorănescu, pe Sandi n, pe Marcel Avramescu, care a scris în „Literaturul”, sub ononimul „Jonatan X Uranus”, pe urmă s-a făcut preot ortodox, rma s-a făcut budist. A avut un zig-zag foarte interesant. Mai n coleg cu Radu Sighireanu, mult mai talentat decât mine, t Noica, decât Arșavir; din păcate, el a murit de timpuriu și a apucat să se afirme. A publicat doar două-trei poezii, în etele de papagal” ale lui Arghezi.

Și Nicu Steinhardt era, în perioada liceului, cu totul altfel decât i putea aștepta. Era monden, avea spiritul ăsta iudaic, foarte u, cu mult haz. În pușcărie s-a petrecut marea lui metamorfoză. ul se schimbă adesea datorită evenimentelor. Se petrec amorfoze grave. Fără să vrei, ești contaminat, în rău ori în e, uneori chiar pieri...

Am fost foarte bun prieten și cu Eugen Ionescu. El învăța la ul Sf. Sava, dar a debutat, odată cu mine, și tot cu o poezie, un număr al „Vlăstarului”: Ionescu Eugen, clasa a VIII-a, ul Sf. Sava. I-a trimis poezii și lui Arghezi, la „Bilete de agal”, în trei-patru numere. Pe urmă, Eugen, văzând că Arghezi și părți negative, l-a atacat violent în Nu, carte curajos premiata, 1934. Era foarte năzdravan, Eugen. De o inteligență sebită și avea spiritul ăsta al contradicției.

Sigur că l-am cunoscut bine și pe Emil Cioran. S-a întâmplat u la Paris chiar în ziua în care s-a prăpădit. Bineînțeles că luat parte la înmormântare. Am fost întâi la biserică, apoi la itirul Montparnasse, toată floarea: academicieni, scriitori... O ormântare emoționantă. Și când erau gata să-l îngroape și aruncau bulgării, am simțit nevoia să vorbesc și eu, din ea generației lui. Am bolborosit câteva cuvinte, în franțuzește. ost singurul omagiu venit din Bucureștiul tinereții lui. Mi-făcut o datorie de vechi prieten. Mi-l amintesc ca pe un ar vulcanic, învolburat, uneori fioros. Petrecea ore întregi în ioteca Fundației Carol I, unde își avea locul. Din păcate, el

a fost contaminat de Mișcarea Legionară. Ca și Noica, și frații Acterian. Numai Eugen Ionescu și cu mine nu simpatizam cu legionarii. Totuși, am rămas cu toții prieteni. Doar pe Cioran l-am ocolit în perioada aceea. Dar cu Noica și cu Arșavir nu am stricat deloc relațiile. Eugen și cu mine eram, însă, indignați de schimbarea asta. Eugen îl iubea tare mult pe Arșavir, fiindu-i cel mai bun prieten. L-a durut imens legionarismul lui; au rămas, totuși, foarte buni prieteni, și până la sfârșitul vieții. A fost multă frățietate de bună calitate. Neuitați ani frumoși...

Nu trebuie nicidecum uitat faptul că am avut și niște profesori de cea mai înalta calitate... Am avut privilegiul să vina, la Spiru Haret, Dan Barbilian ca suplinitor (fiindcă se îmbolnăvisese profesorul de matematici). A suplinit într-un mod magnific, fiindcă și-a dat seama că la algebră suntem niște ageamii și ne-a fixat, la fiecare, câte o problemă, pentru a ne putea da notă de trecere. Mai ales că toți colaboram la revista „Vlăstarul”. În felul ăsta ne-am înfrățit și lecțiile lui de matematică erau ore de poezie. Odată ne-a rugat să tacem, să nu facem scandal. Scria un articol pe care, mai pe urmă, ni l-a citit: polemica lui cu Tudor Arghezi. El scria la catedră, noi abia șopteam. A fost o atmosfera literar-intimă care ne-a marcat. Poeziile lui Noica, poetul en-titre al clasei, nu i-au plăcut lui Ion Barbu. În schimb, i-au plăcut, cu drept cuvânt, cele ale lui Radu Sighireanu.

Împreună cu Constantin Noica

În biblioteca Fundației Carol I

Tot în anii liceului, datorită revistei „Vlăstarul”, pe care trebuia s-o animăm, mi-a venit, într-o zi, poftă să fac și eu o poezie, dar nu știu cum s-a întâmplat. Nu-mi dau seama. Nu ține de miracol, dar totuși ține de ceva care nu poate fi definit. Dintre scriitori mi-au plăcut Ion Barbu, Creangă, într-o măsură Sadoveanu... Apoi francezii Apollinaire, Rimbaud. Sunt prea mulți... Balzac mi-a plăcut mai puțin, ca cititor, dar a început să-mi placă atunci când am fost obligat să-l traduc, după război (în 1956 a apărut un volum de peste 600 de pagini, la ESPLA). Am intrat, abia atunci, în miezul literaturii lui.

Vacanțele mi le petreceam la moșie. Lângă Mizil, celebra urbe în care oprea și acceleratul, după satul Baba Ana, se afla Gradiște, vechea moșie a familiei Sameșescu. Erau trei surori (printre care și mama), fiicele maiorului Eftimie Ulescu, și au împărțit moșia, fiecare luând câte 50 de pogoane. Alte vacanțe, în preajma bacalaureatului, le-am petrecut la moșia Silviei Lehliu (născută Lecca), ea fiindu-mi nu numai nașă, dar și soția unchiului Constantin Lehliu, care era bun prieten al lui Mateiu Caragiale.

Eu, împreună cu Noica, am fost chiar mondeni. Mergeam la baluri, dansam, îmbrăcați în smoking sau frac. Noica fuma... și la lulea. Se găsește lucruri bune în fiecare modă. Nu trebuie să fii exclusivist și să te așezi pe un calapod. Calapoadele sunt uricioase. Trebuie să ai deschidere în mai multe laturi. E un lucru de mari nuanțe. Moda, în general, nu trebuie otova condamnată. Doar stridența este dezagreabilă, atunci când sunt întrecute limitele buneivuiențe și moda devine o mitocănie rebarbativă. Trebuie păstrată o cumpană și în modă, și în artă. Și, mai ales, în viața de toate zilele și... nopțile.

Am făcut Facultatea de Drept, împreună cu Arșavir, cu fiul lui Anibal Teodorescu, și cu Vladimir Boantă (cu care aveam să mă reîntâlnesc la Canalul Midia). Am avut un profesor extraordinar, genial, scâparător: Istrate Micescu, mort și el în pușcărie. Pentru lucrarea de licență am lucrat la moșia lui Dinu Noica, la Chiriac...

Am fost șef de cabinet la Ministerul de Interne, în timpul mandatului lui Alexandru Vaida-Voevod. Ca magistrat, am debutat la Pitești. Apoi am fost avansat și mutat la Turda. Pe urmă am fost transferat la București, la Judecătoria Contravențională a Prefecturii de Poliție. Astăzi, ideea de Justiție o văd cam... mălăiață, nu știu! Domnule, evenimente așa de grave, cum au fost revoluția ori minerialele, nu sunt încă soluționate. Procesele trenează, se lungesc toate ca o peltea orientală. E de neconceput! Sunt crime, sunt delictive dovedite. Ei bine...

Între cele două războaie am colaborat la o serie de publicații culturale. La revista „Acțiune și reacțiune” era o mare cordialitate și nu se vedea nici o diferență între noi, niște blanc-bec-uri și învățați, cum era Mircea Vulcănescu, veritabil spirit creștin, intelectual de o mare rigoare, care ar trebui redescoperit. În plus, Petru Comarnescu, un alt mare animator. La „Ultima oră” cautam în fiecare zi subiecte pentru pagina culturală (pagina a II-a). Era foarte greu de hrănit cotidian o pagină culturală întreagă. Erau acolo Comarnescu, Jianu și noi, ajutoarele lor tinere. Totuși reușeam, veneam cu idei. Odată am alcătuit o pagină închinată lui Alexandru Davila, autorul lui Vlaicu-Voda, bătrân, bolnav și uitat. O altă pagină lui Blaga. Ionel Jianu era un om așa de generos și de bun! Un evreu minunat și binefăcător. Relațiile cu evreii erau absolut firești, nu faceam nici o diferență. Legionarii au răcolit puțin lucrurile, dar asta nu ne-a atins pe noi. N-am fost defel molipsiți. Am mai publicat la „Revista Fundațiilor Regale”, unde era unul dintre cei mai de seamă critici și esteți literari, Paul Zarifopol. Acolo mi-au apărut, în chiar primele numere, poezii și un eseu despre Anton Pann, care i-au plăcut foarte mult lui Zarifopol, pe care l-am cunoscut scurtă vreme. Era un om de o calitate extraordinară, îți dai seama și din scrierile lui. Ca facies, ca aspect, ca sobrietate, semăna cu André Gide. Eu m-am bucurat de prețuirea lui așa, în mod incredibil. Sunt foarte mândru că am colaborat, și cu versuri și cu proză, la revista „Contemporanul”, cea mai importantă revistă română de avangardă, condusă de Ion Vinea și Marcel Iancu. Vinea, iată un poet care îmi plăcea foarte mult. Era și un gazetar extraordinar. Pe Marcel Iancu l-am admirat ca arhitect și ca grafician. Și el m-a ocrotit și m-a publicat de mai multe ori acolo, cu versuri și proză.

Împreună cu Bob Ciomac făceam un ziar de familie, care se numea Răcnetul Carpaților. Era un fel de pamflet. Îl criticam pe unul, pe altul, îl necăjeam, îl săcăiam. Bob era foarte talentat și făcea desene precise și pline de haz. Umorul m-a însoțit întotdeauna; dacă n-ar fi fost asta, ne-am fi prăbușit în cine știe ce răpă... Tot cu Bob Ciomac făcusem și un „partid” care, parafrazând un altul, se numea „Totul pentru ca!” Eu am călărit și am făcut armata la roșiori, la Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria”. Am și defilat cu o lance în mână și cu căciula pe cap.

Consemnate de Filip-Lucian IORGA

(continuare în pag. 18)

Barbu Brezianu - inedit

(urmare din pag. 17)

FIND magistrat, aveam grad numai de sergent și, în timpul războiului, am fost mobilizat, ca grefier, la Odessa. Superb oraș, Odessa! Croit și clădit de un nepot al cardinalului Richelieu. Un oraș împăratesc, cu niște scări de marmură ce coboară până la Marea Neagră, o frumusețe! Curtea Marțială era într-un palat de tip aristocratic francez; alături era un alt palat, al comandantului, generalul Glogoveanu, dintr-o mare familie oltenască. Și, într-o zi, generalului i-a fost anunțat că vrea să-i vorbească o rusoaică, o *babușcă*. Generalul a zis: „Ce vrea baba? Hai, adu-o aici, s-o vad!” Cu tâlmaci, bătrâna îl avertiza pe comandant că Odessa era minată de sovietici. Ea știa că și Comandamentul era minat. Orașul era plin de subterane.

Glogoveanu s-a înfuriat: „Ce, lasă-mă cu prostiile astea! Du-o afară!”. N-au trecut două zile și o explozie uriașă a aruncat tot Comandamentul în aer. Unde eram noi, toate geamurile s-au făcut țandări. A fost ca și cum ar fi căzut o

bombă. Generalul, precum și tot anturajul, au fost pulverizați; au murit o mulțime de-ai noștri. Mareșalul Antonescu s-a făcut foc de supărare și a ordonat să fie imediat spânzurați 20 de ruși. S-a executat ordinul și, a doua zi, în castanii bătrâni, de-a lungul bulevardului acela superb al Odesei, atârna spânzurat câte un biet osândit. Erau inocenți, luați așa la grămadă. Am fost martor al acestei oribile acțiuni.

După război, am sperat o perioadă că se va reveni la normal. N-am știut de pactele secrete, care ne-au sacrificat. Măcar dacă știam pactul! Eram odată în vizita la Arghezi, la Mărtișor. Noi tot speram să vină americanii. Și Arghezi spunea: „*Simt că vin americanii! Am pus urechea la pământ și am auzit că s-apropie americanii!*” Dar a fost un basm... Arghezi, iată alt poet pentru a cărui operă, de asemenea, am o mare admirație și care mi-a prefăcut o plachetă dedicată lui Tonitza.

A urmat arestarea. Eram o „*bestie moșierească!*” La Capul Midia se lucra 12 ore pe zi: de la șase dimineța, până seara, la șase; ne duceau și ne aduceau înapoi cu un tren. Fiecare ceremonie avea mai mult de jumătate de ora de pregătire: ne numărău și la dus și la întors, să nu cumva să piară vreunul și, cum nu știau să numere bine, mai greșeau numărătoarea... Ziua era groaznică: soare, praf, fiind strict supravegheați în timp ce loveam cu tâmăcopul sau cărăm piere cu roaba. Eram robi la roaba... Gardianul stătea sus, pe mal și, cum vedea pe vreunul că stă, lua un bolovan și arunca spre el. De la înălțime, piatra căpăta pondere și, dacă lovea pe cineva în cap, îl putea răni serios.

Noaptea era, însă, foarte frumos când, la reflectoare, nu ne mai supravegheau decât parțial. Eram acolo împreună cu un prieten, Petru Manoliu, scriitor de foarte bună calitate; lucram împreună, unul lângă altul. Noaptea era feerică. Noi, orașenii, nu ne dăm seama cât de vie este bolta cerească: tot cerul se rotește într-o perpetuuă și lentă mișcare... Carul Mare, Carul Mic, Luceafărul de Dimineța. Când e senin, bineînțeles; și erau nopți senine și frumoase, vedeam marea, vedeam portul Constanța iluminat feeric, parcă era la Hollywood.

Când m-am întors de la „Canal”, norocul meu a fost că, datorită prieteniei tatălui meu cu Jean Al. Steriade și a pictorului cu profesorul Oprescu, acesta m-a angajat la Institutul de Istoria Artei, cu jumătate de normă. S-a nimerit ca, tocmai atunci, profesorul Oprescu să înființeze revista „*Studii și cercetări de istoria artei*”, la care m-a numit secretar de redacție.

Chiar și înainte de activitatea de la Institutul de Istoria Artei al Academiei fusesem preocupat de istoria artei. În primul rând, în perioada liceului și ulterior am făcut cronică de artă. Apoi, m-am aflat în preajma unor esteticieni precum Ionel Jianu, Petru Comarnescu și un alt admirabil prieten și excelent istoric de artă, Aurel Broșteanu, fost și el magistrat, un mare modest. Cred că dintre criticii interbelici, el a fost cel mai serios, cel mai sobru. Critica de artă e o judecată: îți place sau nu-ți place lucrarea. Apoi, de ce nu îți place ori de ce te fărâncează. Trebuie să argumentezi. Nu ajunge să dai verdicte.

Și am avut norocul, în epoca în care eram încă magistrat, să descopăr, datorită unor circumstanțe fericite, un carnet de schițe al lui Andreescu. Ionel Jianu tocmai scotea atunci o admirabilă revistă, „*Lumina și culoare*”, din care au apărut doar trei numere. A publicat acolo descoperirea desenelor lui Andreescu, neștiute, necunoscute până atunci.

Am publicat *Correspondența* lui Tonitza și a ieșit o carte foarte serioasă și trainică. Am alcătuit-o împreună cu soția mea, Irina, și a fost o muncă foarte laborioasă. *Correspondența* dintre Pallady și Matisse este alt capitol foarte interesant. Dar preocuparea mea principală rămâne Brâncuși. Totul a pornit din perioada de la Institutul de Istoria Artei. Atunci am văzut, cu multă durere, că Brâncuși era aproape necunoscut în România. Mi-am zis: nu se poate chiar așa! Și am început să cercetez în ce ani a expus el la București, ce expoziții a avut la *Tinerimea Artistică*, la Ateneul Român și, găsind data, am început să caut și să puric toată presa din jurul datei respective: *Universul*, *Dimineța*, *Adevărul*, revistele literare. Și, spre mare bucurie, am găsit o mulțime de referiri. A fost o muncă destul de grea, căutarea aceasta, dar mi-a adus uriașă bucurii.

„*Le bon goût*” este ceva inefabil și greu de definit. Ține și de educație, și de experiență, și de sobrietate, dar este dincolo de ele. Este, în orice caz, contrariul mitocăniei. La fel, bunul-simț. Sunt lucruri foarte nuanțate, greu de definit. Dacă ai bun-gust, acel simț inefabil de care pomeneam, poți recunoaște stridența, kitsch-ul, ba chiar și bătărănia și te poți feri de ele. Nu care cumva să te molipsească.

Cel spre care am privit mereu a fost Dumnezeu! El știe ce face, ce drege, știe cum trebuie să se și termine, când să pornească și când să se întrerupă... Mie nu-mi vine să cred că am apucat atâtea lucruri. Feeric de multe!

Consemnate de
Filip-Lucian IORGA

Bienala din Veneția, 1982. Se montează scenografia omagială realizată de Dan Er. Grigorescu

La Expoziția
Dan Er. Grigorescu

Ochiul și spiritul

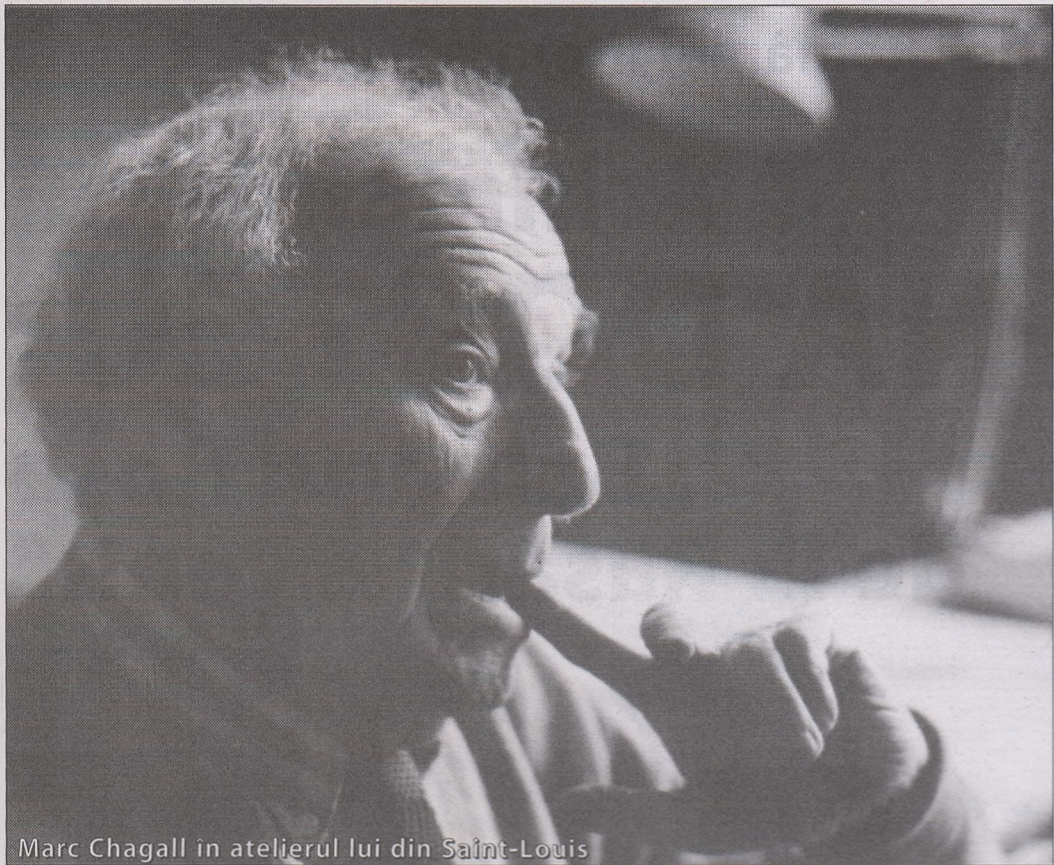
UN OCHI miraculos, lacom de spectacolele lumii, de ceea ce e plenitudine materială în piatră și în zid, în scoarța copacului, în amplexarea unui fluviu bătrân, saturat de măluri obscure. Astfel se vădea, la Dan Er. Grigorescu, aparatul care-i permitea o siguranță implacabilă în captura imaginii. Omul, vânător și pescar tenace, dobândise de altminteri, în practica acestor îndeletniciri fără vârstă, un soi de fulgurantă acuitate. Îmi amintesc, pe o plajă, ne surprinse, o dată, saltul nebunesc al unui pește care, zburând razant peste apă, țâșni drept între noi. Cu o iuțeală incredibilă, ca în tresărirea unui reflex atavic, Dan se aruncă la sol, trupul său îl acoperi într-o descărcare de brusca, salbăteacă eficiență. Când vânezi, nu ești demn de o pradă fertilă decât dacă știi să respecti rituri și rigori

imemorabile; așa fiind, ochiul marelui fotograf trebuia să se constrângă, în însuși actul privirii, la o severă disciplină. Puterea spontană deveni energie spirituală, mândră și exigentă, capabilă să ilumineze cele mai indocile recolte de imagini -, chiar și acelea care se ițesc zănatec, la călcătura cotidianului.

Aptitudinea de a sesiza tocmai această grație imprevizibilă, proprie cotidianului, și inteligența anonimă a străzii, el și-a făcut-o resort principal în albumul despre *Paris*; dar cu un gust suveran, sfidând orice program populist și orice complezență facilă. La *Roma*, pe care îi place s-o aibă întregă, larg așternută sub ochi, nu i s-a întâmplat să caute vreodată ceea ce Stendhal

d o c u m e n t

Marc Chagall în atelierul lui din Saint-Louis

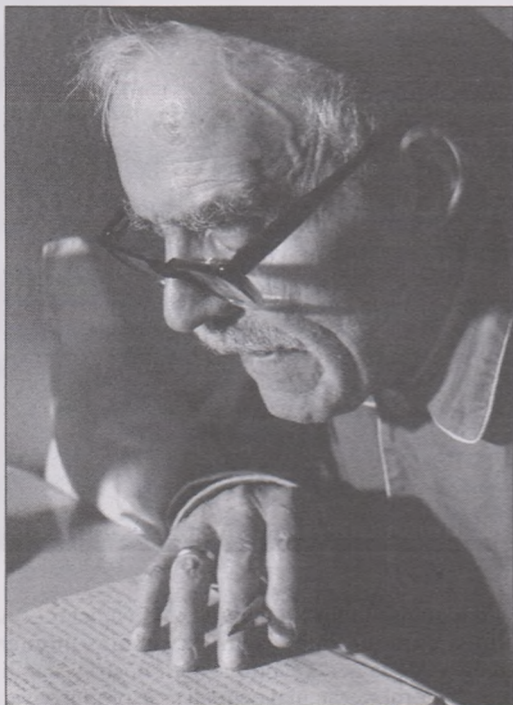

desemna – à propos de Sant' Onofrio – „un des plus beaux lieux du monde pour mourir“, unul din cele mai frumoase locuri de pe lume, pentru a muri. Dimpotrivă, acolo, în Urbea arhitecturilor grandioase, el te cheamă să respiri generos spațiul, cu plămâni tonice inundați de o tarie inepuizabilă.

Fără nici o emfază, cu o peremptorie eficacitate, viziunea lui Dan Er. Grigorescu exaltă paradoxul unui tropism fascinant. Lângă izbânda neîntrecută a Domului de la Florența – serie el, – simți că poți „plonja“ în sus, că poți „cădea“ înspre culmea edificiului! Intuiție răscolitoare, el are forța să ne-o transmită vizual. Căci, scutit de „literatură“, de false adaosuri sentimentale, imediatul imaginii nu recuză totuși apetitul de vertiginos și sublim.

În propria biografie a lui Dan Er. Grigorescu, ecouri venite de foarte departe aduceau, și ele, zguduiri neprevăzute și răspunsuri trufaze. Aparținând pe linie maternă unei familii cu titluri senioriale – *gran duca de Negropontes* – care își descopere rădăcinile, pornite din Genova, în Eubea Imperiului Latin de Orient în veacul al XIII-lea, și, după aceea, împletite cu venețienii Giustiniani, pe insula Chios, prietenul nostru purta în sine, tainic, un fel de vulnerabilă melancolie răsăriteană: sub o platoșă voluntară, ce ar fi putut conveni unui erou din Hemingway, făurită din franchise virilă și demnitate sportivă. Și-o făurise pe baza unor nobile constrângeri, adesea nemiloase ca un legământ care înspăimântă. La vremea războiului, de pildă, unde n-a ocolit nicidecum primejdiile, tânărul și bravul sublocotenent împinse dăruirea de sine până la un prag greu de imaginat. Cum generalul său, un comandant de armată cunoscut, și deplasările lui între liniile frontului erau țintă privilegiată pentru inamici, care le urmăreau cu gloanțe și obuze, Dan luase asupra lui, timp de o lună, să-i deruteze, să-i facă a se încrede în niște false mișcări. Substituindu-l fizic, ostentativ asumând acea identitate hăituită, în ținuta și mașina generalului, nadă care se oferea lucid primejdiilor, el atinsese, fără de bravadă, o sfidare extremă.

Ceea ce inspira atare gesturi era un soi de loialitate silențios strunită, în economia sufletului său nu-și aflau loc expansiunile parazitare. Dacă nu-i dădea ghies ispita de a se drapa în vreo apologie demonstrativă, Dan, în schimb, adâncea în sine, fără zgomot, moștenirea morală a părintelui său, generalul Eremia Grigorescu. Cel care salvase România în 1917, ducând la împlinire celebra rezistență de la Marășești, țintuise pentru totdeauna în inima compatrioților săi, ca o imprescriptibilă datorie, enunțul ferm, imperios asemenea unui destin, „Pe aici nu se trece!“ Amintirea ce i se păstra, printre cei apropiați, răspundea, în chip complex, unui model de eficiență suplă, proprie strategului modern – trecut prin studiul matematicii, la Sorbona –, dar și unui ideal cavaleresc, implicând virtutea unei inuzabile *droiture*. Crezând că-l neutralizează și ca se pune sigur la adăpost, von Mackensen, adăugând astuție cerbiciei sale redutabile, instalase Cartierul General al armatei germane într-o frumoasă rezidență – un adevărat castel – care era tocmai proprietatea familiei Negropontes. Împotriva acestor calcule și viclene așteptări, Eremia Grigorescu dădu artileriei pe

care o comanda ordinul de a îndrepta un tir distructiv asupra viliei remarcabile a familiei sale, și o nimici fără ezitare. La 70 de ani după exploziile și înfruntările aprige suind atunci o neuitată cunună, de sacrificiu și izbânda, pe cerul istoriei noastre, a-l evoca pe generalul vrednic, de la Oituz și Marășești, întră firesc în ambianța creatoare pe care o suscită expoziția de față, găzduită în Galeria „Dialog“.

Un anume curaj al opțiunilor aspre, la Dan Er. Grigorescu, vine și din impulsul exemplului patern. „*Un peu de dureté sied bien aux grandes âmes*“, ești tentat a spune, repetându-l pe Corneille, – ecou, aici, la numeroase reușite artistice, unde imaginea nu se lasă strivită de ceea ce ar însemna o inevitabilă pondere cumulativă, de ilustru și imens; și unde ea probează o atenție conținută și pătrunzătoare, devotată și deopotrivă austeră, fără nimic factice; urcând, în consecință, la nivelul unor faimoși contemporani, cărora iată-le portretele, Sadoveanu și Arghezi, Calder și Chagall.

A-i învecina astfel, dincolo de prevențiuni fade și de respect convențional, a-l vedea pe Calder, pășind ca un urs mare, în niște greoaie încălzări colorate, amuzant și benign, sau pe Chagall, în atelierul lui din Insula Saint-Louis, mimând un veritabil recital, rând pe rând dubitativ și visator, – ești redevabil, în asemenea momente, unei facultăți de simpatie și comprehensiune, pe care marii artiști știu s-o redea fără greș. Mi-l amintesc pe acest uriaș de bună spiță, asemenea unui Grandgousier rabelaisian,

obraz bucalat, candid și jovial, care ne urmărea din ochi cu o indicibilă complicitate; era la Saint-Germain-des-Prés și apoi la Galeria Maeght, Calder observa vivace travaliul lui Dan, îl încuraja răzător, prin semne de amicitie plină de încredere.

Impresia luminoasă pe care o degaja, aceea a unei ființe de elecție, menită unui alb calm, salutar, părea să capete un sens concret și totodată ispitit de magice tranfigurări. Dan îmi explica – sunt oameni ce emană astfel lumina – Calder, Sadoveanu –, care te obligă să *sub-expui* când îi fotografiezi. Cu privire la asemenea uimitoare portrete de bătrânețe, Haeckel, Goethe, rezultat al unei puternice discipline spirituale, Ernst Jünger bănuia că substanța devine, în aceste cazuri, translucidă, traversată de undele luminii cosmice...

Astfel neadormit, cu daruri de percepție ultra-sensibilă, Dan Er. Grigorescu îndrazni a purcede, liber de coduri dichotomice, înspre versantele de unde răsare, netemător și total, miracolul artei brâncușiene. Deja, prin continentul de inedit care-i întindea orizontală a Deltei, cu mișunarea ei incoercibilă, Dan Er. Grigorescu lasase să filtreze apeluri către prototipuri ce rezuma, radioase, lumea. Cutare planșă de neuitat ne face să auzim un *Strigăt de Nou-născut* în desișul vegetal unde se cuibărește acest pui de egretă. Exclamații de viață, triumfând, inocente, asupra adversităților, cu un accent percutant, irezistibil, cânt și zbor vertical, altădată, formă de fus fatidic, închis asupra lui însuși, care ar putea proiecta un galben cocor oarecare, în regnul unde planează fără moarte *Măiastra!* Scrupulul descriptiv nu împiedică deloc, în aceste imagini, deschiderea către un orizont metaforic.

Itinerarele europene, pe care le-am realizat împreună, acum câteva decenii, pentru televiziune, în Italia, Franța, în Mediterana, voiau să servească drept incitații spre imaginar. O societate aservită, obligată să se replieze mereu sub nivelul nevoilor și posibilităților ei adevărate, își găsea în efortul nostru un semnal de împlinire benefică. La *Bienala de la Veneția*, în 1982, în Pavilionul de Onoare, **Omagiul de noi închinat lui Brâncuși** punea fotografiile lui Dan Er. Grigorescu, puternic mărite, în condiția unui scenariu constructiv. Pentru a accede la spațiile care le adăposteau, trebuia să treci sub arhitrava **Porții Sărutului**, la o scară monumentală fotografatul transportase Târgul-Jiu la Veneția.

Fie ca această amintire, a unui portal de bun augur, să poată veghea succesul actualei expoziții, la Galeria „Dialog“! Și să constituie, acest prinos, la ani lungi după dispariția artistului, vestirea unei voințe de restituție, înalt necesară, peotriva datoriei pe care i-o purtăm!

Dan HĂULICĂ

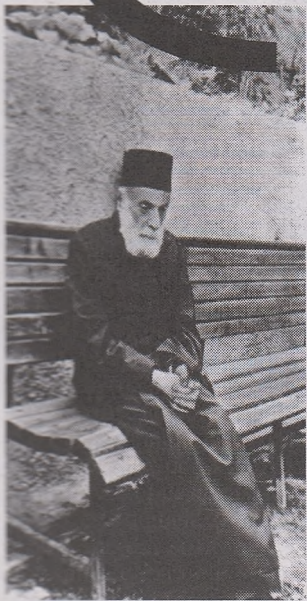
Președinte de Onoare
al Asociației Internaționale
a Criticilor de Artă

istorie literară

Fram în celulă trei preoți. L-am întrebat pe N. Steinhardt încă o dată în ce rit creștin vrea să fie botezat. Ne-a răspuns fără șovăire: ortodox.

F

RUDITUL eseist Nicolae Steinhardt, care avea să devină părintele Nicolae Delarohia, istorisește cu farmec indicibil – dramatismul situației parcă e în plan secund – cum s-a creștinat „ovreul” în închisoarea politică de la Jilava, cine l-a botezat întru credința ortodoxă. Aplecarea cărturarului de religie mozaică spre creștinismul ortodox, înțelegem din paginile mărturisitoare ale *Jurnalului fericirii*, mai apropiat spiritului său decât alte confesiuni creștine, a fost un proces complex, de lungă durată, primele semne ale convertirii făcându-se simțite încă din copilărie și, mai accentuat, din adolescență, când pășea, adesea, alături de părinți, pragul multor lăcașe de cult ortodox. („Mai erau – țin bine minte – și clopotele de Paști, acelea diferite: nu îndemnau spre dușoșie, ca la Crăciun, ci rascoleau, stăruiind făgăduindu-ți pacea.”) Chiar dacă „lecțiile de catehizare” le-a primit în detenție, printre deținuți de cele mai diverse convingeri, orientări ideologice/politice și profesii: preoți ortodocși, romano-catolici, greco-catolici, universitari, scriitori, ziariști, ofițeri superiori, liberali, țărâniști, social-democrați,

legionari... Doar dictatura bolșevică nu alegea: „dușmani ai poporului” erau peste tot, iar principiul leninist-stalinist „care pe care” era aplicat neabătut.

Cum a fost săvârșită taina Botezului, într-o zi de 15 martie a anului 1960 (vom vedea, 15 martie devenind pentru încreștinatul Nicolae o zi de referință, până la moarte), ne arată autorul însuși în *Jurnal*, scris „après coup”, în temeiul unor amintiri proaspete și vii. De unde creion și hârtie într-o temniță comunistă? Iată, mai întâi, preparativele: „Călugărul meu e basarabean. E un om tânăr, condamnat pentru a fi avut vedenii și a fi trimis Departamentului Cultelor o scrisoare în care protesta împotriva desființării schitului unde viețuise. Abia apoi – bate fierul cât e cald – să-i spun că sunt ovrei și că doresc să mă botez, că se și arată de acord. E blajin, cu gesturi domoale, și tacut. [...] Părintele Mina, călugărul ortodox, mi-a impus numai câteva lecții de catehizare și le facem șezând pe maginea unui pat de fier, cu spatele spre ușă, unul lângă altul, vorbind în șoapte. Suntem, firește, amândoi în uniformă de poștariș...”

Pe călugărul Mina, părintele arhimandrit Mina Dobzeu, de la Mănăstirea „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Huși, l-am cunoscut printr-o norocoasă întâmplare (dar cine poate să știe dacă, într-adevăr, a fost doar o întâmplare?) în toamna anului 1992. Atunci, fosta Episcopie a Hușilor, desființată de regimul comunist, nu revenise încă la statutul de ordinărie. (Evenimentul s-a produs în anul 1996.) De curând, am revenit și l-am revăzut pe părintele Mina, mult silit, cu vederea aproape sfârșită. Anii grei de temniță, tortura publică a Securității exercitată constant până în ziua de 22 decembrie 1989 își spun cuvântul. Mîntea, însă, memoria, simțul umorului, dacă vă vine să credeți, sunt vii, cuceritoare. Evlaviosul călugăr, din 1996, consilier cultural și misionar al Episcopiei Hușilor este, și la 86 de ani, trecut prin malaxorul unui regim criminal, un interlocutor cuceritor. Explicația? Ne-o spune chiar părintele călugăr, cu vorbele din popor, considerate emblematice: „Mare-i Dumnezeu!”

Să ascultăm povestitorul mărturisitor și să așternem rândurile cucerite.

– Sigur am citit și eu *Jurnalul fericirii* de Părintele Nicolae. Măsurate pagini, luminată minte, frumos caracter! Faptele s-au petrecut întocmai cum le istorisește. Neîndoios, cu talentul său incantator. Eram în celulă trei preoți. L-am întrebat încă o dată în ce rit creștin vrea să fie botezat. Ne-a răspuns fără șovăire: ortodox. Se vedea limpede că opțiunea era demult consolidată. Mă alesese pe mine. Cei doi preoți greco-catolici au asistat la botez. Alături de noi, martori ai tainei, au mai fost doi preoți catolici și chiar un protestant (ca botezul să

Interviurile „României literare”

Arhimandritul MINA DOBZEU: „Balaurul Roșu de la Răsărit a venit”

N. Steinhardt și arhim. Mina Dobzeu

aibă – după dorința lui Steinhardt – un caracter ecumenic), precum și domnul Paleologu. Eu am ales momentul: la întoarcerea „de la aer”, când paznicii noștri – caralii, cum le zicea scriitorul – erau mai ocupați și se producea mai multă agitație. Ceremonialul trebuia repede îndeplinit. Naș a fost ales un profesor și avocat, bun cunoscător de greacă și latină. (E vorba, scrie Nicolae Steinhardt, de fostul director de cabinet al lui Mihai/Ică Antonescu, Emanuel Vidrașcu – n.n.) Doi deținuți au trecut în dreptul vizetei s-o astupe, eu am rostit cele de cuviință, după rânduială – „Se botează robul lui Dumnezeu Nicolae în numele Tatălui – Amin, și al Fiului, Amin, și al Sfântului Duh, Amin” –, el și-a făcut semnul crucii, i-am turnat pe cap și pe umeri apă dintr-o căniță, apoi s-a spovedit, a spus crezul și fiecare a trecut pe patul lui.

– Cum l-ați cunoscut pe Nicolae Steinhardt, în ce împrejurare?
– Firește, în închisoare, la Jilava. Era pe la sfârșitul lunii februarie 1960, când deja avusese loc procesul meu la Tribunalul Militar București și mă alesesem cu o condamnare de șapte ani. Încă nu mi se comunicase sentința. Fusesem transferat din celulele Securității de pe Uranus la pușcăriia din Jilava. Mai fusesem aici, în 1949. O să vă povestesc mai încolo. Efectivul de deținuți creștea de la zi la zi. Toate paturile erau ocupate. Eu însă mă aflam la etaj, paturile fiind suprapuse. În plină noapte, între deținuți observ pe unul că rămăsese fără pat. Îi fac semn. Și-i zic: Urcați-vă aici, la mine. Persoana, necunoscută, s-a bucurat că cineva îi dă atenție și că este primit să-și culce trupul pentru oleacă de odihnă. Mi-a mulțumit șoptit: Mii de mulțumiri, cu multa afecțiune, zice dumnealui.

După ce ne-am cunoscut mai bine s-a creat între noi o bună prietenie. Era Nicolae Steinhardt, un om tare respectuos, cu bune maniere și cărturar de soi. Făcea parte din grupul de scriitori condamnați, între care erau Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Sergiu Al. George, Dinu Pillat și alții. Numai el era evreu. Și, deși în celulele prin care m-am perindat erau

preoți de diverse confesiuni, predicatori evangheliști, unitarieni etc., de niciunul nu s-a atașat așa de mult. De aceea, când mi-a spus că el, „ovreul”, cum își spunea foarte firesc, cu o oarecare undă de umor, parcă, ar dori tare mult ca eu să-i fac botezul întru ortodoxie, m-am bucurat nespus.

– Dar dumneavoastră, părinte, cum ați ajuns în pușcăriile comuniste, ce „crime” ați săvârșit?

– După ce am terminat șapte clase în satul meu de dincolo de Prut, la Grozești de Basarabia – pentru că este o șezare Grozești și dincoace de Prut, față în față, cum s-ar spune –, am intrat ca frate în Mănăstirea Vărzărești, apoi, la scurt timp, la Mănăstirea Hâncu. La treisprezece ani...

– Mă scuzați că vă întrerup povestea, dar erați încă un copil... La vârsta aceea erați deja cucerit de viața monahală?

– Da. Pe la șase ani învățasem să citesc, desigur, cu poticneli, pe un Acatist al Sfântului Pantelimon, în limba chirilică. Taia, auzindu-mă cum mă străduiam să deslușesc textul, îi zice mamei: Să știi că pe băiatul ăsta călugăr îl facem. Gură aurită! Vreau să vă mai spun că în familia noastră, pe atunci, erau patru monahi, cu care familia ținea mereu legături duhovnicești. Mergeam cu părinții la mănăstiri destul de frecvent, nelipsit de la sărbătorile mari. În anul 1938 sunt trimis la Mănăstirea Caldărușani, vreme de doi ani, să învăț sculptura bisericească. O învăț bine. Am lăsat multe miniaturi religioase pe unde am trecut. Când vin, în 1940, Basarabia era pustiită de ocupația sovietică. După recăștigarea pământului românesc, lupt pe front până în Ungaria. Terminarea războiului mă găsește dincoace de Prut și, cum se știe sau cum nu se prea știe, în Basarabia imperiul răului a distrus sute de biserici și mănăstiri, a deportat în Siberia și-n Kazahstan o groază de preoți și călugări. Urmez școala de cântăreți bisericești la Constanța, Seminarul Teologic la Mănăstirea Neamțului și Facultatea de Teologie din București, pe care am întrerupt-o nu din voia mea. O să vedeți. În anul 1946 sunt tuns în monahism la Schitul

Vine altă pacoste: Decretul 410 din 1959, care prevedea desființarea multor mănăstiri și reducerea personalului monahal.

Brădicești, din Episcopia Hușilor, hirotonit ierodiacon în 1948. An în care sunt arestat pentru că am protestat împotriva scoaterii religiei din școală. Venise reforma bolșevică peste noi. Într-un protest scris de mână în mai multe exemplare și afișat în locuri publice, în școli, în prăvălii, chemam credincioșii să se opună măsurilor diavolești luate împotriva Bisericii. Sunt arestat. Fac aproape un an de pușcărie. De aceea, vă ziceam că știam Jilava. În 1955 primesc Sfânta Taina a preoției și slujesc la Mănăstirea Nicula, Arhiepiscopia Clujului. Vine altă pacoste: Decretul 410 din 1959, care prevedea desființarea multor mănăstiri și reducerea personalului monahal. Redactez un protest în mai multe exemplare și-l trimit în toată țara, cu rugămintea ca omul care intra în posesia protestului să-l multiplice. Firește că a ajuns și-n mâinile Securității. S-a dat dispoziție să fiu exmatriculat din facultate, eram în anul al doilea, să fiu scos din monahism și a urmat condamnarea: șapte ani.

– *Cu știuta acuzare: „uneltire împotriva ordinii statului“.*

– Desigur. Sa vă spun o nostimă, chiar dacă a avut loc în plin proces al „dușmanilor poporului“, între care mă aflam. Mi s-a dat și mie cuvântul, așa, formal, cum era în justiția comunistă. Am pornit de la fapte istorice, scrise în Biblie, și am spus că suntem ca-n vremea romanilor care veniseră să dărâme cetatea Ierusalimului și singura salvare era ca supraviețuitorii să părăsească cetatea și să spună lumii întregi întreaga lor tragedie, dar să nu dispere, pentru că cetatea va fi reînțeleasă cu voia lui Dumnezeu. Am fost întrerupt, iar procurorul a interpretat în felul lui și m-a acuzat că eu i-aș îndemna pe oameni să fugă din sate și orașe și să facă rezistență în munți. Apă la moară mi-a dat martorul acuzării, un prieten al meu, care a repetat ce ziceam eu deseori: Acuzatul a afirmat nu o dată că *balaurul roșu* vine de la răsărit și mare distrugere va face poporului român. Judecătorul l-a oprit: Gata, tu să tac! Am trecut prin temnițele de la Jilava, Gherla, aici, l-am întâlnit pe filosoful Noica, altă fericită întâlnire, am trecut prin lagărele de muncă forțată, de fapt, de exterminare, de la Stoenești, Salcea, Strâmba, Periprava. Pe oriunde am fost, îmi făceam lucrul meu de misionar creștin ortodox.

– *Cum anume, părinte, se putea face această misiune în condiții de pușcărie?*

– Vă dau un exemplu. Eram la Gherla, în 1963. Într-o noapte, am fost mutat, nu știam niciodată de ce, într-o celulă în care erau numai ofițeri superiori care luptaseră pe frontul de Răsărit. Unii erau condamnați la moarte, alții, la pușcărie pe viață. Le-am spus: Eu sunt preot. Au primit cu mare bucurie vestea. Și mi-au cerut să-i asist la spovedanie, să-i împărtășesc, să-mi fac datoria de preot creștin. Știam de multă vreme, pe de rost, cum va spuneam, multe rugăciuni, acatiste, laude către Domnul și am oficiat serviciul religios cum se cuvine. A fost multă ușurare în sufletele bieților ofițeri. Am văzut și simțit asta. Deseori, mă atașam grupurilor de tineri, elevi de liceu, studenți, cărora le vorbeam despre învățăturile Scripturii. Într-o zi, expuneam un subiect mai dificil: cum este văzută ierarhia valorilor în epistolele Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Noica asculta deoparte. A rămas surprins că un simplu preot poate să le vorbească tinerilor despre ierarhia valorilor, în primul rând, a celor spirituale, morale. După amnistia din 1964, confruntarea mea cu regimul comunist nu s-a încheiat. Slujeam ca stareț la Mănăstirea „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“ din Huși din 1978. În anul 1988, adresez șapte scrisori direct lui Nicolae Ceaușescu în care arătam că morala poporului român e în decadere datorită ateismului promovată de ideologia comunistă. În loc de răspuns sunt arestat și ținut în anchete vreme de opt luni.

– *În toate aceste confruntări cu regimul comunist, când tacite, când deschise, anchetatorii securiști au încercat să vă racoleze ca turnător? Era în practica lor curentă să vă împingă către trădarea/vânzarea aproapelui...*

– Cum să nu? Un securist de aici din Huși, desemnat să se ocupe special de mine, de mănăstire se ocupau și alții, mă teroriza cu propunerea asta mârșavă, de a fi informatorul Securității. Avea, probabil, o sarcina expresă pe care nu reușea s-o îndeplinească. I-am zis, la ultima noastră întrevvedere: Uite ce e! Devin informatorul vostru, cu leașa pe care o ai tu, iar tu vii în locul meu și ai grijă de mănăstire. Să mă înghită de furie, nu alta. A văzut clar că n-are cu cine coopera. Știți cum a sfârșit? Zdrobit într-un accident de mașină pe șoseaua Huși-Vaslui. Poate a fost o lecție, tragică, e drept, și pentru alții.

– *Ce întâlniri ați mai avut cu Nicolae Steinhardt,*

cu părintele Nicolae, după memorabilul botez de la Jilava?

– La puțină vreme după acel episod, descris în *Jurnalul fericirii...*

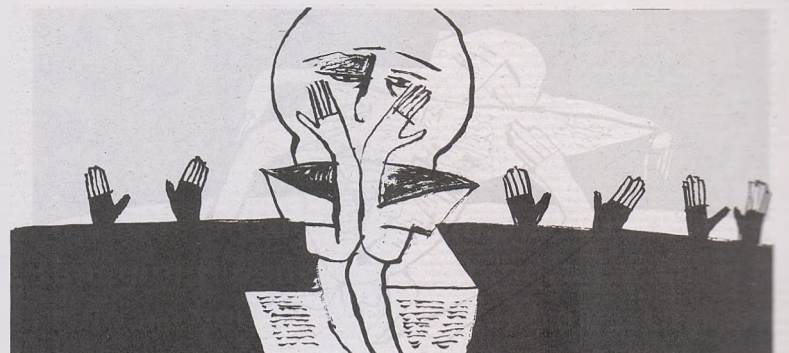
– *Iertare, părinte, în Jurnal se fac de șapte-opt ori referiri la dumneavoastră, în pagini diferite, ultima privește un episod care are ceva miraculos în desfășurarea lui. Să vă citesc pe scurt fragmentul: „Părintele Mina mi-a spus și repetat numele preotului la care urmează să mă prezint dacă ies din închisoare. Numele acestui preot, în ziua eliberării, îl uitasem. [...] Mariana V. îmi propune să mă recomand preotului de la Schitul Darvari, duhovnicul ei. [...] Cum îl cheamă? George Teodorescu, zice Mariana. Îmi aduc aminte că acesta era numele pe care mi-l dăduse părintele Mina“. De Ziua Crucii, 14 septembrie, preotul Teodorescu de la Darvari îl va împărtăși pe Nicolae Steinhardt.*

– Așa au curs faptele, cu adevărat. Vreau să precizez că foarte curând după botezul de la Jilava, ne-am despărțit. Ne-am reîntâlnit în 1964, anul amnistiei, la penitenciarul Gherla. Când eram călugăr la Mănăstirea din Huși, Nicolae Steinhardt mi-a făcut o vizită. Ar fi dorit să rămână aici. Cu toate stăruințele mele, n-am găsit înțelegere din partea chiriarhului. Să nu vorbesc cu păcat, s-au făcut mari presiuni asupra lui din partea Securității să nu-l primească. Era urmărit pas cu pas. L-am îndemnat și îndrumat să meargă la I. P. S. Teofil, arhiepiscopul Clujului, și la P. S. Iustinian Chira Maramureșanul. Astfel, a fost primit, și la recomandarea mea, la Mănăstirea Rohia, unde și-a găsit liniștea și rostul de cărturar și scriitor, ocupându-se de biblioteca lăcașului. Mare ocrotire a avut din partea episcopului Iustinian Mureșeanul. Legătura cea mai strânsă, știu asta, a avut-o, de acolo, în lumea scriitorilor, cu poetul Ioan Alexandru. Eu am fost în câteva rânduri la Rohia. Și înainte, și după călugărirea *de facto*. Este grăitor și faptul că în fiecare an, pe 15 martie, primeam de la Nicolae Steinhardt, pe urmă, părintele Nicolae, o carte poștală, un mesaj de suflet. Ultima noastră întâlnire cu dumnealui nu se poate uita: a fost în penultima zi a suferințelor sale pe acest pământ, la sfârșitul de martie 1989. L-am vizitat la spitalul din Baia Mare. Cu o zi înainte, ne întâlniserăm, cu el și prietenii dumnealui, între ei și părintele scriitor Bartolomeu Anania, la o gazdă, unde trăsesse el. Parcă, la domnul Bulat, coleg de pușcărie. Pe mine mă găzduiseră în altă parte. Se simțea, atunci, mai bine. Venise de la Rohia cu o mașină a unui prieten. Eu îmi luasem bilet de tren pentru București, urmând ca și părintele Nicolae să vină în Capitală cu o mașină. Dar suferințele trupului său erau mari, așa că a fost internat la spitalul băimărean. Primesc, la gazdă, telefon, sa-l văd numaidecât. Din confirmarea spovedaniei țin minte și aceste cuvinte ale dumnealui: „Dragă părinte, gândul meu îmi spune că Dumnezeu nu m-a iertat de păcatele ce le-am săvârșit în tinerețe, în viață. Și merg să mă înfațez Dreptului Judecător și voi fi osândit aspru pentru toate nelegiuirile mele“. Am căutat să-l liniștesc și, totodată, sa-l conving că aceste gânduri de disperare sunt șoapta diavolului și i-am zis: Dumnezeu te-a iertat atunci când ți-ai mărturisit păcatele și ai primit botezul, căci prin botez se spală păcatul originar și ai luat hotărârea să te îndrepti și te-ai îndreptat. Intrat în monahism, ai făcut un act de pocăință. De ce mai pui la îndoială că bunul Dumnezeu nu te-a iertat? Nu mai asculta șoapta satanei. Căci «cei ce se tem de Domnul se asemănă muntelui celui sfânt și nu se tem nicidecum de băntuile lui Veliar». La Rohia am mai fost și la pomenirea de 40 de zile, unde l-am reîntâlnit pe domnul Alexandru Paleologu.

...În chilie, pe masă, prin colțuri, cărți și broșuri, între ele, și câteva din cele vreo douăsprezece lucrări de reflecție duhovnicești, de practică isihastă scrise de Arhimandritul Mina Dobzeu și tipărite pe cheltuiala sa, în care axa ordonatoare e iubirea pentru toți credincioșii. Dar și avertismentul luptătorului în sutană pentru adevăr și curățenie sufletească e prezent oriunde: „Neghina va fi aruncată în foc. Nu prin egalitatea falsă, pe care o aducea comunismul ateu, nici prin falsă lucrare *Era Nouă* vine fericirea omenirii pe pământ, ci prin cetatea cea mare...“ (*De la Nero la Stalin și New Age*, Editura Axa, Botoșani, 2005).

Cât privește destinul Basarabiei natale, de care vrea neapărat să-mi reamintească, părintele Mina Dobzeu are o viziune destul de optimistă. Despre această viziune și despre alte visări ce-i invadează ființa, în zilele și nopțile lungi de viețuire în chilie, poate, altădată.

Vasile IANCU

istorie literară

Casele memoriale de la bloc

(urmăre din pag. 3)

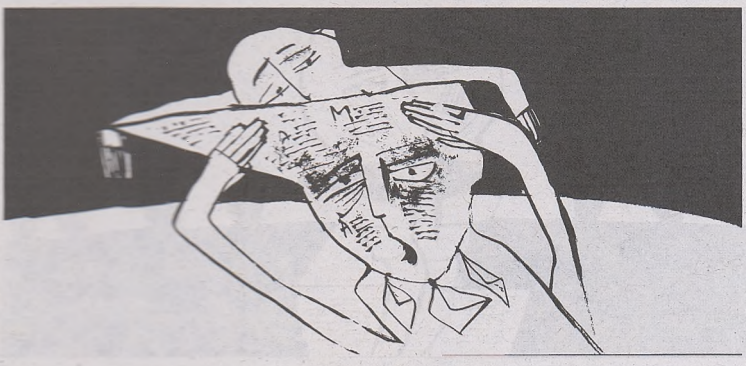
N TIMP ce masa poetului e o ipostază a spațiului public, biroul sobru al prozatorului își apără intimitatea, șoapta: „Încep acest jurnal cu gândul să-mi spun aici tot ce am în inimă și-n suflet – o spovedanie pentru mine însumi, care altfel n-ar fi posibilă. La o anumită vîrstă începi să-ți dai seama cit ești de singur în lume ca om sau ca individ. În realitate nu există nici rude, nici prieteni cu care să poți fi într-o adevărată și desăvîrșită comuniune sufletească. Trebuie să înțelegi că menirea omului (de altfel cred că și a oricarei ființe vii) este să ducă singur o viață în fond solitară. Omul e o lume complexă și puternic izolată de toate celelalte lumi omenești. Legăturile cu lumile exterioare sînt doar aparente, în orice caz superficiale. Slăbiciunea și nevoile vieții te fac să-ți închipui că înțelegi pe alții, că iubești și ești iubit și înțeles. Eroare grea, despre a cărei realitate dureroasă ajungi să-ți dai seama

tocmai în clipele cînd singurătatea, majestuoasă și divină, te copleșește mai crîncen. Însemnările pe care le voi face aici aș dori să fie o încercare de patrundere în mine însumi, lentă, necruțătoare, francă și de absolută sinceritate. Impresiile despre alții, despre lumea din afară vor înfațșa nu senzațiile momentane, ci mai ales – așa aș vrea cel puțin – păreri filtrate prin judecata mea rece, obiectivă, ceva ca o reflecție vie în oglinda sufletului meu. Așa, sînt sigur că se vor cuprinde aici lucrurile și întimplări prezente, viitoare sau trecute, care ar pune într-o lumină dezagreabilă și pe alții, și chiar pe mine însumi. Spovedaniile și framîntările sufletești au totdeauna ceva, dacă nu chiar multă murdărie și vulgaritate. De aceea țin să spun din capul locului că acest jurnal intim nu e destinat publicității nu numai în timpul vieții mele, dar nici după moartea mea înainte de a trece cel puțin treizeci de ani. După ce va trece asemenea răstimp, socotit firește de la săvîrșirea mea din viață, și dacă ar putea prezenta vreun interes pentru lumea de atunci, s-ar putea eventual publica sub auspiciile Academiei sau S.S.R. Atunci cred că cei mai mulți dintre cei ce vor figura aici nu vor mai figura în viață și astfel însemnările mele nu le vor putea pricinui nici o neplăcere. Dimpotrivă, impresiile mele sincere vor avea poate darul să contribuie la cunoașterea mai bună a vieții literare de azi și cu siguranță a mă cunoaște bine pe mine – dacă această cunoaștere ar putea interesa pe cineva...“.

În sfîrșit, poetul se amuză, se agită în cafenelele bucureștene și prin redacțiile ziarelor. trage o fugă la Predeal și. cînd se întoarce la bloc, scrie *De vorbă cu iama*: „M-am întilnit cu Iarna la Predeal.../ Era-mbrăcată ca și-acum un an./ Cu aceeași albă rochie de bal./ Pastrată vara sus, pe Caraiman.../ Călătoream spre țara unde cresc/ Smochine, portocale și lămii.../ Eram într-un compartiment de clasa I./ Cu geamul mat, pietrificat de ger./ Și canapeaua roșie de pluș./ Sub care fredona-n calorifer./ Sensibil ca o coarda sub arcuș./ Un vag susur de samovar rusesc.../ Și-am coborît în gara, pe peron./ Să schimb cu iarna cîteva cuvinte.../ Venea din Nord./ Venea din Rosmersholm -/ Din patria lui Ibsen și Björnson./ De-acolo unde-n loc de soare/ Și căldura./ Înfrigurată cer... Literatură.../ Și m-a convins c-acolo-i mult mai bine/ Decît în țara unde cresc smochine./ Curnale, portocale și lămii./ Și din compartimentul meu de clasa I/ M-am coborît ca un copil cuminte/ Și m-am întors cu Iarna-n București“. În schimb. Rebreanu, vecinul de bloc, trage și el o fugă la „moșia“ de la Valea Mare și notează în *Jurnal*: „Timp frumos. Continuat sapa cu 20 oameni. Sosesc seara de la București; Timp frumos. Lache cară gunoi și nisip. După-amiază la Pitești. Cumpar 4 scinduri pentru podele la grajd-vacă; vorbesc cu fierar pentru reparația căruței; Timpul frumos, continuă culesul cartofilor etc. S-au mai adus 160 kg. cartofi, plus 216 dovleci + 195 dovleci + dovlecei. apoi 2, 1/2 saci fasole etc.“ Veselul trubadur și mult mai pragmaticul prozator: greierele și furnica; greierele sta *De vorbă cu mine însumi* și cîntă *Allegro ma non tropo*. în timp ce furnica își plînge soarta și își socotește traiul: „Cum să scrii romane cînd toată vremea ești framîntat de grijile cele mai materiale și mai vulgare? Mi-e imposibil sa mă concentrez asupra subiectului meu transcendent, ca sa zic așa, dacă veșnic trebuie să mă gîndesc la datorii și necazuri mărunte, istovitoare de energie și tulburătoare de orice liniște sufletească. Impozite mai am peste 30.000 lei și mereu mă amenință cu baterea tobei; proces pentru șofer; proces cu Crainic; datorie la țară vierului pe atitea luni în urmă; datorie de 50.000 lei la Banca Populară din Pitești pe vie; datorie de 100.000 lei la Blank; datorie de 30.000 lei la Banca lui Penescu – toate astea cu scadențe apropiate... Și nici o perspectivă de vreun venit sigur, căci și la «Cartea Românească» am un avans de peste 500.000 lei. De unde să cîștigi ceva cu scrisul? Și nici măcar lemne nu sînt în casă decît pentru cîteva zile! Sînt într-o stare de deprimare sufletească ucigătoare de orice inițiativă și cu atît mai mult de orice inspirație. Cum să scriu în astfel de împrejurări?“. De aceea, și greierele, și furnica stau la bloc, nu la conac.

Cum se vede, însă, și la bloc viața scriitorului palpita, e plină de evenimente, cum și altădată, la țară, în bojdeuca sau în conace; mai ales cînd vecini sînt Minulescu și Rebreanu. Vor mai fi fiind și astăzi asemenea vecinătăți la bloc? Eu n-am știință; dacă, totuși, există vecini și, mai ales, prieteni („nu trecea o zi fără ca X să intre pe ușa lui Y“), să ni se spună, să pregătim casele memoriale de la bloc; dacă nu, rămîne cum s-a stabilit: fară.

Ioan HOLBAN

art e

Isolda la Milano

Foto: Klaus Rudolph

Waltraud Meier

România literară nr. 3/25 ianuarie 2008

22

Waltraud Meier e o femeie înaltă, suplă, cu o frumusețe aparte, care pășește pe scenă cu naturalețea harului ei artistic.

PLA ÎNCEPUTUL lunii decembrie a anului de curând încheiat o întrebare a unui prieten, profesor arhitect care știe multe despre de toate, m-a blocat în muțenie: „De ce se cheamă celebrul teatru de operă milanez *Scala*”? Oare nu știam? Mă nascusem în viața muzicii alături de acel fenomen italian care mi se va fi părut atât de firesc încât nu mă preocupase sursa numelui său? Am știut și am uitat? Peste câteva zile prietenul meu mi-a strecurat o notiță lămuritoare. „*Scala* (*Théâtre de la...*) existența sa datează din anul 1778. Marea scenă milaneză a fost până atunci *Teatrul Ducal*. După incendiul din anul 1776, câțiva nobili în fruntea cărora se afla contele Castelbranco, s-au hotărât să construiască o nouă clădire pe locul unei vechi biserici, *Santa Maria della Scala*, de

unde provine numele teatrului și au încredințat construcția lui arhitectului Piermarini. Acest nou teatru a fost inaugurat la 3 septembrie 1778, cu prima reprezentare a operei „Europa riconosciuta” scrisă special pentru această circumstanță de Antonio Salieri. (*Grand Larousse illustré*, vol.7, p.573, ediția 1903).

Încep așa rândurile mele despre o frumoasă transmisiune de radio: deschiderea actualei stagiuni la *Scala* (difuzată în direct pe canalele *România Muzical* „George Enescu” și *România Cultural*). După știința mea, presa românească multă cum este, nu a luat în seamă și semnificația acestui tip de eliberare a undelor radiofonice de politica restrictivă, de cenzura care a strangulat relațiile României cu viața muzicii în lume. Aceste transmisiuni de operă, cultivate de mai mulți ani cu entuziasmul inițial al evenimentului comentat, se dedica, desigur, amatorilor. Dar ele pot atrage atenția oricărei inteligențe sensibile... cel puțin la posibilitatea unei prezențe personale în locuri de elită ale culturii mondiale. Nu numai la Milano, dar și la Bayreuth, la New York...

Noutatea acestei premiere este instalarea operei *Tristan și Isolda* de Richard Wagner pe afișele italiene. Firește, nu este vorba de o premieră absolută. Din recomandările a căror lectură ne este la îndemână alături de Verdi, Wagner a mai stat de mai multe ori în astfel de poziții inaugurale. Totuși prima frază dintr-o prezentare pe Net notează: „cu *Tristan și Isolda* la *Scala* își largesc orizonturile”... A fost startul unui proiect mai amplu de colaborare cu Opera din Berlin, unde Daniel Barenboim este director, acum invitat să dirijeze în Italia. După 30 de ani de absență. Va reveni tot în aceasta stagiune și cu premiera unei opere mai puțin cunoscute, *Jucatorul* de Serghei Prokofiev. Sursa libretului este romanul de Feodor Dostoievski. *Scala* va duce la Berlin pe Verdi – *Simone Boccanegra* și încă alte premiere. Crainica italiană ne spune că alături de dirijor se află regizorul francez Patrice Chéreau și că cei doi doresc, de

peste un sfert de veac, să lucreze împreună un *Tristan*. Biblioteca mea bayreuthiană îl regăsește pe Chéreau la centenarul teatrului german, alături de Pierre Boulez, cu o montare senzațională a tetralogiei *Inelul Nibelungului*. S-au iscat la vremea aceea conflicte acute între spectatori. Printre fotografiile păstrate de atunci găsesc una pe care scria „Verflucht sei dieser Ring” (Blestemat fie acest inel). Chéreau inventează rafinat gestualitatea în albia muzicii și a cuvântului. Reușise să convertească fabulosul obscur, conflictele dintre „zeii” Walhalei într-o poveste a umanității suferinde. Ma resemnez că de această dată nu voi vedea nimic. Tot la Bayreuth, Daniel Barenboim, tânăr, dirija în 1981 *Tristan și Isolda*. Anii elanului inițial de a lucra împreună sunt apropiați.

Ascultăm acum o versiune care poate întrece în autenticitate înregistrări performante pentru că scena îi aruncă pe cântăreți în arena dramei și a jocului. Ea animă glasurile cu tensiuni comunicative. Intermedierea tehnică la radio este mult diminuată față de procesul elaborat al înregistrării pe disc. Regia sonoră este dominată de sunetul viu imaginat, stimulat și impus de forța creativă a dirijorului. El e stăpânul unic al unei *unice* serii de spectacol. Iar ardoarea lui trebuie să se

audă în elanul epatant al continuității. Ceea ce s-a auzit în acea seară.

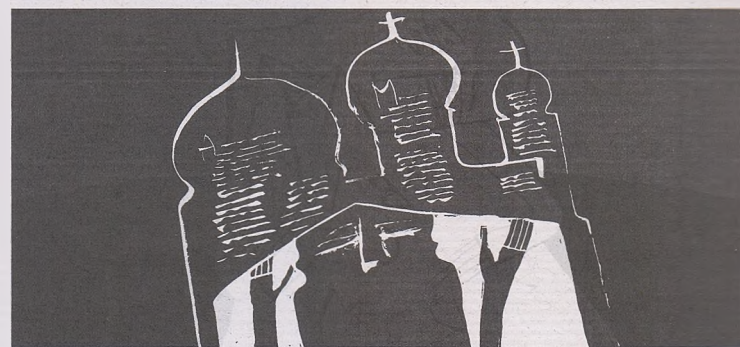
Dacă tot am început cu evocarea prietenilor mei continui să-i amintesc în legătură cu Waltraud Meier, Isolda în distribuția invitată la *Scala*. Încerc, într-o convorbire telefonică, să leg câteva cuvinte ocolind adjectivele banale pentru a surprinde ceva din misterul unei personalități greu de definit. Din partea cealaltă a firului alunecă spre mine cuvintele: „e magică”. Probabil că de astă dată nu ar fi fost de găsit ceva mai potrivit. Pe Waltraud Meier o iubesc de veșnicia care se întinde peste un sfert de secol. Debutase atunci în *Parsifal*. Rolul *Kundry*, femeie sfântă, mesageră a Graalului – femeie diabolică, floare cu parfumuri senzuale. Tot ce a cântat de-a lungul unei cariere fabuloase și întreținută cu discreție, nu poate fi uitat. O știu în Wagner: *Venus*, *Ortrud*, *Sieglinde*. Mezzosoprană, soprană? O știu în teatrul liric francez (*Carmen*), italian (*Amneris*, *Eboli*). Are pentru toate aceste roluri reprezentări imaginare care îi stimulează cântul; și o tehnică pe măsură. Statura fizică o ajută. E o femeie înaltă, suplă, cu o frumusețe aparte, care pășește pe scenă cu naturalețea harului ei artistic. Ascultând-o la radio încerc să mi-o imaginez cum trece în scenă prin încrengăturile de fraze vehemente ale Isoldei, izbucniri de furie împotriva cavalerului Tristan care, aparent indiferent, o însoțește pe o corabie în drumul spre regele său, Marke, a cărui soție va fi. Cât de greu este de cântat omeneste expresiv acest act întâi din *Tristan*, cât este el de greu de ascultat cu venerație! Dar ea reușește, alături de o orchestră, partener în tumult și comentarii revelatoare, reușește să treacă prin toate capcanele acele agitații colosale și ajunge la clipa revelației: îl iubește pe Tristan. El simte aceeași irezistibilă încântare. Wagner, autor al libretului și al versurilor, explică orbirea celor doi și șocul regăsirii prin efectul miraculos al unui filtru al iubirii pe care *Brangäne* (Michelle de Young), însoțitoarea prințesei l-a oferit celor doi. Schimbând potirul care ar fi trebuit să ascundă o băutura ucigașă. Filtrele, prezente emblematic încă din celebrul preludiu se insinuează în țesătura simfonică. A curs multă cerneală în legătură cu aceste farmece simbolice. Wagner s-ar fi putut lipsi de ele obținând el singur, cu arme proprii, același rezultat, notează Thomas Mann. E o ipoteză. Ca și acel gând că n-ar fi fost nevoie de „protecția” filozofiei lui Schopenhauer pentru ca semnificația filozofică a dramei să fie aceeași. În fapt, *Tristan și Isolda* este opera cunună a „nocturnei romantice”. Nimeni nu știe dacă Wagner ar fi citit *Imnurile nopții* de Novalis, cele mai grăitoare poeme despre fuziunea mistică și metafizică, este în muzica actului al doilea. Cred că speculațiile literare care s-au confruntat în legătură cu acest subiect contează mai puțin decât realitatea amorului înfrânt al autorului pentru Mathilde Wesendonck. Dovadă cele cinci liduri compuse de el pe versurile Mathildei pe care a notat „studii pentru *Tristan*”. *Visul* (lidul *Träume*) domină acest al doilea act. Aș spune că Waltraud Meier și Daniel Barenboim au fost partenerii seducți de muzică în duetul exaltat erotic și tulburător. Alături de Ian Storey (*Tristan*). Corrida armonica, topire de timbruri, aliaje prețioase de intensități variabile, o pastă sonoră moale și tremurătoare, care și-a modelat nuanțele după senzațiile și impulsurile care oricum nu pot fi percepute privind scena. Omul care a redat în secolul XX vigoarea modernă a Bayreuthului, regizorul Wieland Wagner, considera că și-a trădat bunicul numai în montarea actului al doilea din *Tristan*. Acesta ar fi trebuit să se petreacă pe un pat în camera Isoldei.

Revin la distribuție. Tenorul englez Ian Storey desfășoară o vocalitate consistentă, dar cumva modelată până la limitele pe care muzica încearcă aici să le depășească. A cântat cel mai bine îndelungul monolog din actul trei. Excelente celelalte personaje principale: Gerd Grochowsky – *Kurwenal*, Matti Salminen – regele *Marke* (interpreta același rol, în 1981, alături de Barenboim la Bayreuth). Dar și *Marinarul*, *păstorul*, *cornul englez*, *corul Scalei*.

Aceste transmisiuni radiofonice sunt ocrotite de o gazdă în studioul din București. Acum Luminița Arvunescu, realizatoarea permanentă a rubricii *Seara de Operă*. Prima ei observație, cu totul remarcabilă, referitoare la această versiune care i-a entuziasmat pe italieni a fost „cantabilitatea” dorită și obținută de dirijor alături de orchestra Teatrului *Scala*, maleabilă și pentru o logică muzicală străină de repertoriile ei consacrate. Acest spectacol a comunicat o muzicalitate patetică, perceptibilă și de către auditorii reticenti la „orgiile” sonore wagneriene. Interpretarea l-a convins și pe domnul Stephan Poen, invitatul serii. Medic specialist în tehnica vocală, cunoscător al virtuților cântului frumos, riguros, pretențios, prețios, el s-a declarat satisfăcut. Ceea ce nu se întâmplă decât în ocazii cu totul deosebite. Alături de ei, Alice Mavrodin: muzicologie de clasă înaltă, cu avantajul de a stăpâni limbajul radiofonic care nu are voie să fie ermetic. În sfârșit, la sfârșit cum să nu tresari când Waltraud Meier cântă *Moartea Isoldei* cu alt glas mai profund, acoperit de negură și stigându-se încet din această lume?

Ada BRUMARU

Aproape orice dialog din film lasă în siajul său ambiguități neliniștitoare ca și cum cuvintele ar fi măsurate la scara unui destin.

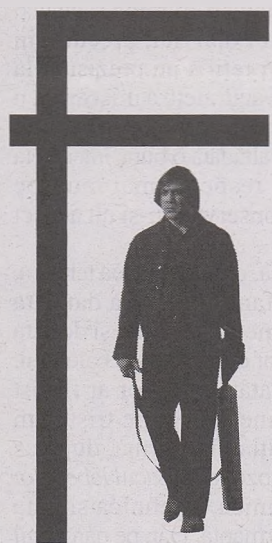
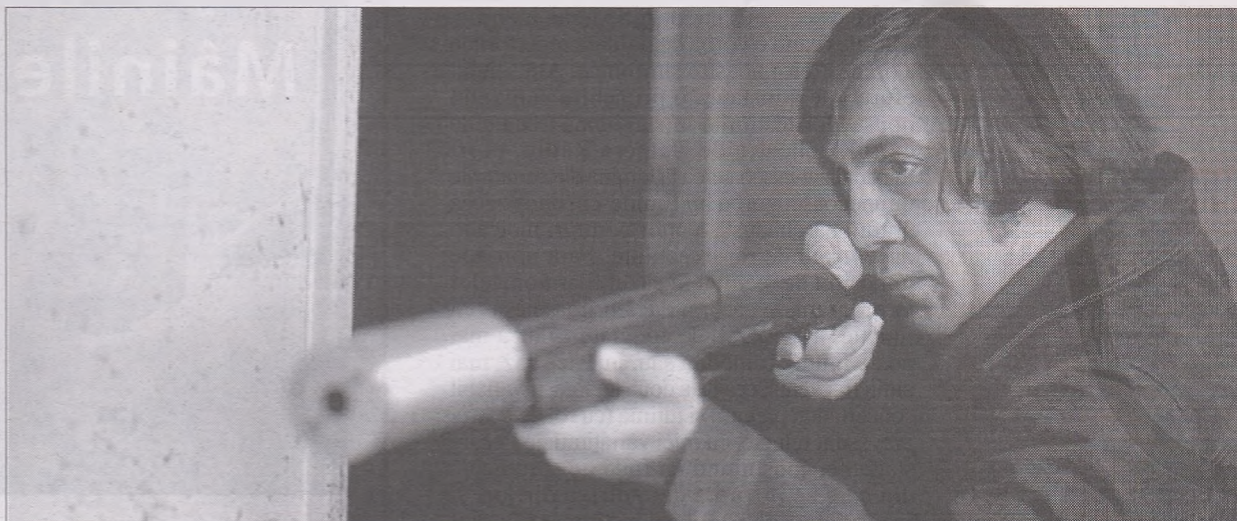
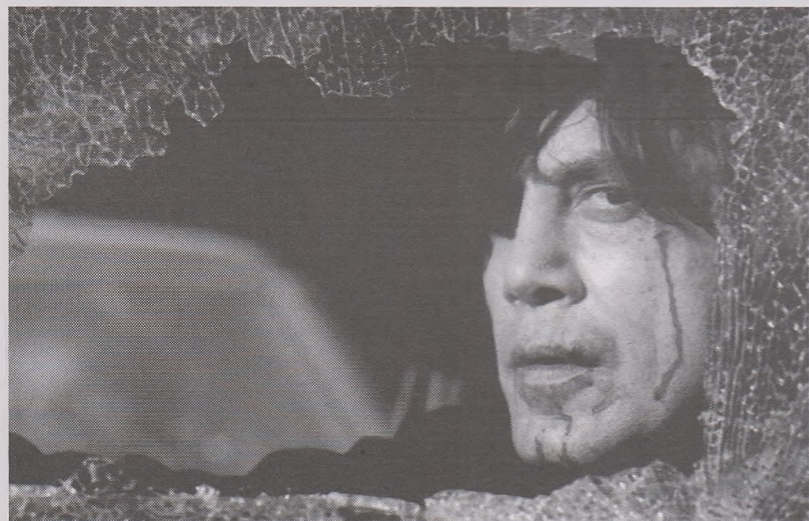
arte

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

Nicio țară pentru bătrâni

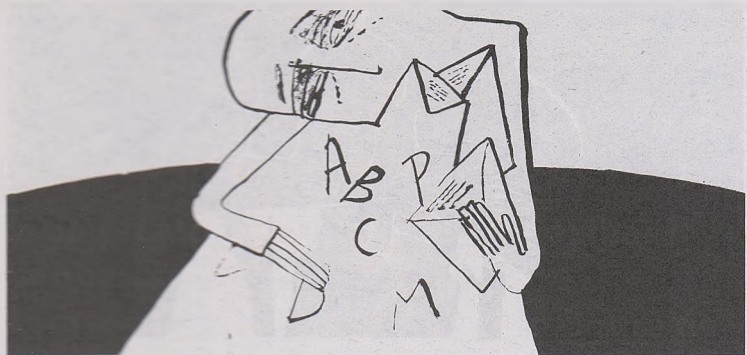

FRAȚII COEN care au regizat filmul au pastrat titlul cărții după care au realizat scenariul, romanul lui Cormac McCarthy, titlu care l-a rîndul său, scriitorul l-a împrumutat poemului lui William Butler Yeats, *Sailing to Byzantium*, astfel încît, poate fără să vrea, cei doi au creat un efect de ecou, cum se spune că în orice scoică dusă la ureche am auzi freamătul mării oricît de departe ar fi aceasta. Oricît ar părea de bizar, atmosfera poemului lui Yeats care ne înconjoară cu acea meditativă privire invizibilă a destinului, se regăsește aici într-un fel neașteptat. Ce ne oferă frații Coen? Un film sec și dur ca o nucă de cocos într-un deșert în care nu există nicio piatră s-o spargi, un joc de-a v-ați ascunselea în care rînd pe rînd moartea îi găsește pe jucători oriunde s-ar ascunde, după un copac, într-o cameră a motelului Del Rio sau într-un spital din Mexic. Totul se petrece cu simplitatea absurdă a tragediei, iar regizorii ne lasă singuri cu deșertul, cu spațiile tranzitorii de ascundere și cu acel zgomot de fond al unei mări care nu există, cu tăcerea și grațioasa înaintare a morții descălțată politicos la ușă. Pe scurt, vînătorul Llewelyn Moss (Josh Brolin) descoperă în deșert la o vînătoare de căprioare scena unui măcel între

traficantii de droguri. Un supraviețuitor grav rănit îi cere apă, dar Moss nu are apă la el și o logică simplă îl face să se gîndească la singurul supraviețuitor al pistoliadei. Îl găsește sub un pom, unul dintre cei doi car cresc solitar pe solul neprimitor, împreună cu o valiză cu 2 milioane de dolari pe care nu ezită să și-o însușească. Greșeala care declanșează întreaga poveste ține de faptul că Moss într-un acces de umanitate pe care singur îl decretează drept prostie se decide să-i ducă apă mexicanului însetat, devenind astfel ținta unui prădător feroce, pe numele său Anton Chigurh (Javier Bardem), de profesie criminal în serie. În toată povestea se amestecă și un șerif bătrîn și sfătos, Tom Bell (Tommy Lee Jones), aproape de pensie și care trăiește cu nostalgia unor *old times* cînd șerifii nici nu purtau pistol, iar moravurile erau desigur mai blînde. Retrospectiva aceasta semănată cu vise, cu istorii prafuite, cu înțelepciunea rasei celor ce s-au stins se ciocnește de absurdismul unor vremuri de neînțeles, privite într-o lumină crudă care seamănă cu lumina necruțătoare a amiezei în mijlocul deșertului. Explozia de violență din film ar fi argumentul acestui visător depășit de situație că s-a schimbat ceva fundamental cu America, așa cum documentarul lui Michael Moore, *Bowling for Columbine* (*Cîntec pentru un masacru*, 2002) dorea cu orice preț s-o sublinieze. Filmul fraților Coen nu țintește neapărat în aceeași direcție deși zgomotul tradiției în America are adesea sunetul unei arme descărcate n-are importanță în ce – de la o cutie ruginită de conserve în chica zdravănă a unui bizon sau în scăffirlia unui marfiot –, el se adresează și unui spectator străin de contextul evocat. Este uimitor cîtă curățenie au făcut regizorii în acest film și nu este vorba doar de mîna soartei în sensul pe care vechii greci i-o dau, de Moira, implacabilul Anton cu butelia sa de oxigen la nu știu cîte atmosfere, ci de spațiul interstițial dintre personaje, de tot acest spațiu gol în care personajele intră ca pe o scenă de tragedie. Mi-a amintit de un maestru al tăcerilor prelungite, al expresiilor laconice și al spațiilor vide, de Michelangelo Antonioni, de atracția regizorului italian pentru deșert și piete pustii. Cu un mare rafinament, frații Coen au creat o atmosferă de film *retro* nu chiar cu „purecii” care invadează peliculele vechi sau zgomotele scrijelite pe care le face acul de pick-up pe discurile antediluviene, ci printr-o atmosferă prăfoasă de film vechi, ca și cum praful deșertului s-ar fi depus pe retina camerelor. Efectul îți intră în sînge, așa cum ai senzația că praful îți intră în ochi; în roșcat-cărămiziu platoului deșertic urmele de sînge au culoarea întunecată a vieții, o urmă lungă pe care acest Anton o adulmeacă

cu precizie. Are Anton o istorie? Posibil. Puținul pe care-l aflăm vine tot de la un vînător de recompense, Carson Wells (Woody Harrelson) care-i răspunde sec celui care-l angajează să recupereze banii despre gradul de pericolozitate al ipochimenului ”Comparing to what? Bubonic plague?”. Este Anton întruchiparea uneia dintre cele 7 plăgi cu care Dumnezeu a binecuvîntat nu doar Europa, ci și America, anume violența? Din nou, frații Coen lasă spațiu interpretărilor, fără să vîneze pe cea mai grasă, mai alegorică și mai facilă. Anton este rău, dar demonia lui are ceva poetic, departe însă de sensul romantic, mai aproape de sensul japonez al unui poem compus înaintea morții sau un *Texas Monogatari*. Uneori, Anton oferă viața sau moartea printr-o alegere destinală echivalentă lui a da cu banul, la propriu și nu la figurat. Se consideră pe sine moneda care se răsucește, fețele ei sunt însă viața și moartea. Ghicitul aparține „beneficiarului”; asemeni lui Nemesis sau Eriniilor, lui Anton îi place să se considere doar mesagerul, executantul impecabil al unei porunci care-i transcende. Nimic nu-l poate opri. silențios și grațios în același timp, ucide aproape cu eleganță și ironia fraților Coen ne este livrată subtil: asemeni unui regizor, Anton repetă scena crimei, intrarea într-o cameră întunecată, aprinderea bruscă a luminii și cuprinderea într-un unghi favorabil a celor două paturi și gestul lichidării celor ce încă nu și-au ocupat locurile. Lucrurile se întîmplă întocmai ca la repetiție. Ironia seacă a replicilor adaugă un plus de inefabil filmului, ele nu au nimic din umorul programat, din witz-ul sitcomurilor care scontează reacția spectatorului, însă o serie de episoade au efect de scenetă, de „moment” reînnoind cu spiritul ricaner, flegmatic al acestui cavaler rătăcitor al vestului sălbatic, Cowboyul. Faptul amintește și de retorica laconică a acestor eroi poetici precum Billy the Kid care ar fi afirmat odată după ce ucisese un mexican că nu-l trece în palmare deoarece nu merită să-i numeri și pe mexicani. Un gust pentru parabola șugubeață are și șeriful Tom Bell cînd explică ajutorului sau fetele pe care le joacă destinul chiar și celor mai buni. Se resimte în toate aceste istorii aburdist-povațuitoare un fel de nesiguranță, de imprecizie, și aici se află unul dintre lucrurile noi pe care-l aduc frații Coen în acest western atipic. Istoriorele nu mai refac sensul lumii care-ar putea fi dedus din sensul poveștii și nici farmecul lor nu mai este suficient. În primul rînd, poveștii nu i se dă un sfîrșit, ea rămîne suspendată, atîmă de un fir invizibil și fragil, în al doilea rînd, dacă există o concluzie a acestor istorii gnomiche, ea nu mai este una integratoare, liniștitoare. Sîmrită din nimic, violența dobîndește un caracter sistematic, aproape teleghidat, aparent imposibil de oprit, iar banii devin pur și simplu un pretext. De ce? Aproape că nu mai are nici o relevanță, violența își este sieși rațiunea ultimă, istoria cu care debutează filmul, istorie care ne-o povestește trist-îngîndurat șeriful Tom Bell, poate rezuma întregul film. Cine este Anton? Cui îi pasă? Anton este moartea care seceră fără încetare în tot filmul și pare să nu existe nimic uman în el, afară de o anumită politețe și ea făcînd parte dintr-o educație de modă veche. Aproape orice dialog din film lasă în siajul său ambiguități neliniștitoare ca și cum cuvintele ar fi măsurate la scara unui destin. Frații Coen reușesc să realizeze tensiunea mai mult din aceste schimburi de replici în doi peri decît din evidentul suspans al „vînătorii” inițiate de Anton. Această tensiune crește odată cu presimțirea că nu există un răspuns direct pentru ceea ce se petrece, că rolurile încredințate fiecăruia în poveste depășesc contextul ei. Suntem introduși în filmul regizorilor pe poarta westernurilor și suntem scoși din film pe poarta teatrului absurd fără ca Ethan și Joel Coen să fixeze vreo formulă. E ca și cum apăsînd un declanșator regizorii s-ar fi retras lăsînd „mașina infernală” cu sintagma lui Cocteau să funcționeze. Iar ea nu se gripează niciodată. ■

No Country for Old Men (*Nu există țară pentru bătrîni*, 2007). Regia: Ethan Coen, Joel Coen. În rolurile principale: Tommy Lee Jones, Josh Brolin. Gen: Aventuri, Dramă, Thriller, Război. Premiera în România: 29.02.2008. Produs de: Paramount Classics; Distribuitor în România de: Ro Image 2000.

art e

Lupta cu inerția

S e pare că e greu să trădezi tiparele, inerțiile. Mai ales când e vorba de politica repertorială a orchestrelor noastre simfonice. Am salutat efortul de a instaura o primenire la nivelul opusurilor restituite în stagiunea trecută de către Orchestra de Cameră Radio, efort materializat în scoaterea la lumină din sertarurile întunecoase, vorba lui Eminescu, unde zăcea prăfuit „archaeus”, a unor partituri nicidecum ori extrem de rar executate. Fapt aproape imposibil de reeditat în cazul filarmonicilor în programele cărora, dacă prima piesă (cu funcție, în general, de apogiatură) încă mai poate fi uneori inedită sau, în orice caz, mai puțin frecventă, cea de a doua lucrare, invariabil concertantă, precum și ultima (cu rol de *power play*) sunt reluate, cu mici variațiuni, în fiecare stagiune, constituind un fond de „protocol” din care se înfruptă deopotrivă dirijori și

directori, soliști și secretari muzicali. Îndeobște soliștii instrumentiști sunt cei mai conservatori, rulând un repertoriu pe cât de tradițional, pe atât de convențional, însușit încă din anii de formare și împartășit cu tenacitate pe întreg parcursul unei cariere mai mult sau mai puțin prodigioase. Există, desigur, și excepții. Una dintre ele se numește Sherban Lupu, violonistul care de fiecare dată când se reîntoarce pe estradele de concert românești, aduce cu sine trufandale ce stârnesc apetitul melomanilor. Și acum port în memorie sonoritățile *Capriciului* enescian împrăștiate cu generozitate în urmă cu câțiva ani, în prima audiție absolută sub cupola Ateneului bucureștean. În aceeași instanță au răsunat, joi 13 decembrie, eufoniile *Concertului pentru vioară și orchestră* de Alban Berg, cu același protagonist, Sherban Lupu, alături de un dirijor, Urs Schneider, specializat în romantismul și expresionismul german. Subintitulat „În memoria unui iuger” opusul bergian mărturisește un lirism profund, dar nu în exces, un „*canto jondo*” fără nici o violență expresionistă. Este o muzică dodecafonică de tipul „work in progress”, jocul inițial al cordelor libere înălțând treptat edificiul de cvinte din care se va desprinde suportul seriei complete, formată din trei acorduri perfecte rupte în arpegii, urmate de un fragment de gamă pe tonuri, care reprezintă o aluzie la coralul final al *Cantatei BWV 60*. „*Est ist genus: Herr wen es Dir gefält*” de I.S.Bach. Muzicalitatea lui Sherban Lupu a fost, încă din acest moment de geneză sonoră, hotărâtoare, construind cu har și subtilitate acea monodie erotică și eroică, diafană și dramatică, testimoniu al sintezei dintre serialism și tonalism, capabilă să digere muzici dintre cele mai diverse, precum melodia populară din Carinția, cu ritm de vals lent (*ländler*) care se însinuează ca un cântec de lebedă al unui muzician prematur dispărut. De altfel, atmosfera concertului este una de requiem, justificându-se astfel atât elementele de gemetrie conexă (program secret, cifre simbolice, melograme), cât și premonițiile compozitorului care rememorează, cu prezentimentul morții, momente semnificative ale unei vieți. Un concert solistic atipic, demarat la început (*Thema con variazioni și Adagio*) de statism și platitudine, iar apoi (*Rondo ritmico; con introduzione*) de mobilitate și contrast, culminând cu un climax terifiant, rezolvat printr-o desinență oarecum mistică și, în orice caz, ca o posibilă redempție. Sherban Lupu a intuit mare acestea, cu precădere stigmatele manieriste și referințele programatice, livrându-le într-o manieră neaoș expresionistă, așa cum îi stă bine unei lucrări aparținând celei de-a doua școli vieneze. Reacția publicului a fost însă una rezervată, muzica lui Berg debordându-i tabieturile, obișnuințele. Mi-am dat seama că melomanii noștri, cel puțin cei din siajul filarmonicii bucureștene, nu sunt pregătiți pentru întâlnirea cu o atare muzică. Chiar unii dintre membrii orchestrei s-au dovedit a fi intransizivi la stimulii lansati de solist ori de dirijor, ceea ce înseamnă că nu e suficient să te manifesti corect, cuminte și punctual la repetiții. Mai este nevoie și de creșterea unui repertoriu mai puțin convențional, dar tot atât de valoros, de pătrunderea în intimitatea unor muzici rafinate, cu conotații intense esoterice. Lupta cu inerția se dovedește a fi la noi inegală. Ea ar trebui să înceapă încă de pe băncile școlii, acolo unde se instituie principiile, strategiile și opțiunile de mai târziu. Ce se întâmplă atunci când școala îndeamnă la letargie și status-quo? Se ajunge, firește, ca publicul activ al concertelor în care se restituie Mozart, Beethoven și Ceaikovski să devină pasiv (dacă nu indolent) la muzica lui Berg, Bartok și, din păcate, chiar Enescu. Degeaba se chinuie muzicieni de mare altitudine, precum Sherban Lupu, să împropăteze atmosfera concertelor noastre hebdomadaire. Inerția tronează, iar lupta doar mocnește. Aș fi vrut să menționez lucrarea lui Berg și sâmbătă 15 decembrie. Nu s-a putut. Între timp, Sherban Lupu a suferit un stupid accident, chiar în fața Ateneului, din cauza iresponsabilității unor edili. Să fie oare acesta semnul că lupta cu inerția a fost, cel puțin pentru moment, abandonată?

Liviu DĂNCEANU

Mâinile care cântă și vorbesc

N U CRED că m-aș fi dus să revăd *Baiadera*, un spectacol neinspirat, lipsit de poezia romantică proprie altor balete de secol XIX, precum *Giselle* sau *Lacul lebedelor*, plin de fapt doar de clișee romantice, dar nu mă puteam lipsi de bucuria

de a o revedea dansând pe delicata și încântătoarea balerină Alina Cojocaru.

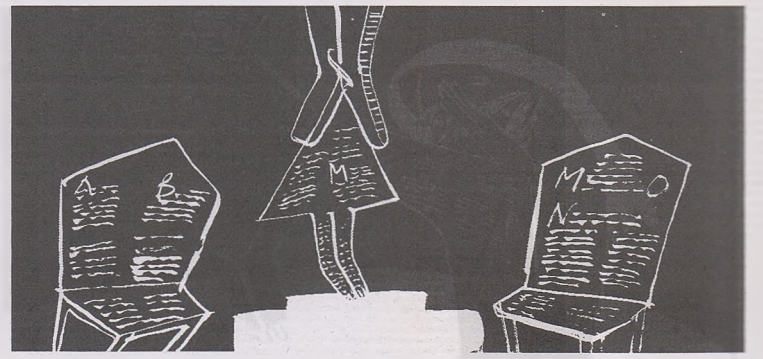
Și răbdarea mea a fost deplin rasplatită. Și nu numai de Alina Cojocaru, chiar dacă în primul rând de ea, ci și de majoritatea soliștilor Operei Naționale București și de ansamblul său de balet. Cei doi soliști străini, și totuși atât de cunoscuți nouă, Alina Cojocaru și John Kobborg, au evoluat, de astă dată, împreună cu o companie de balet, care –dincolo de mici incidente întâmplătoare – s-a prezentat la un nivel la care nu am mai văzut-o de ceva vreme. În unele spectacole anterioare, între cei doi soliști de la Compania Regală de Balet de la Covent Garden și compania română era o distanță care acum tinde să dispară. Și faptul nu este deloc lipsit de importanță. Baletul Operei Naționale București are în acest moment o serie de soliste și soliști foarte buni. Dacă rezervele mele în ceea ce privește capacitatea de dăruire interioară ale Biancăi Fota s-au șters după ce am văzut-o în *Simfonia psalmilor* de Ceaikovsky, în coregrafia lui Ioan Tugearu, de astă dată, în rolul lui Gamzatti, ea a dovedit nu numai siguranță tehnică, dar și o adevărată strălucire de primă balerină. Excelent s-a prezentat și Robert Enache, în rolul Idolului de bronz, atât ca plastică de dans cât și ca tehnică, putându-se întrevădea de pe acum în el un foarte bun prim-balerin al Operei. Tot astfel, Valentin Stoica s-a remarcat și el, atât prin plastică, cât și prin lejeritatea săriturilor, în rolul mai întins al Fachirului Magdavală. La fel, o serie întreagă de soliste, din Pas d'action,

Adela Crăciun, Adina Tudor, Bianca Stoicheciu, Monica Pălărie, sau din dansul djampé, aceeași Adela Crăciun și Gabriela Popovici, precum, în genere, și toți ceilalți interpreți s-au prezentat la un nivel notabil de ținută și acuratețe a mișcării, cu o singură excepție. Este regretabil că Mădălina Slăteanu, din dansul tobelor, altădată o bună interpretă a unor mari roluri, nu se respectă mai mult pe sine și pe noi spectatorii, conservându-și un aspect fizic adecvat scenei.

Impecabili ca linie clasică, remarcabili ca tehnica, cei doi invitați, de acum familiari nouă datorită revenirii lor anuale în țară, ne-au încântat și de astă dată ochiul, pe parcursul celor două acte ale baletului. Dar dacă ar fi fost numai atât, darul lor ar fi fost prea mic. Îmi amintesc, uneori, cât de tristă am plecat de la Opera, cu mulți ani în urmă, după ce am văzut-o pe Svetlana Beriozova în *Lacul lebedelor*. Fusese impecabilă ca tehnica, o tehnică situată la cel mai înalt grad de performanță. Dar, pe parcursul celor patru acte, nu tresărisem nici măcar o dată, emoționată de un gest personal care să îmi dezvăluie o cută ascunsă a sufletului ei. *La Baiadera*, suport cel mai greu actul doi, atât datorită muzicii lui Ludwig Mincus, cât și libretului, o nefericită pastişă după actul doi din *Giselle*, și nu mai puțin datorită coregrafiei – de astă dată neinspirate – a lui Marius Petipa, readaptată și regândită la Opera din București, atât cât era posibil, de Mihai Babușka. În schimb, ca și la premiera bucureșteană, când am urmărit-o pe Corina Dumitrescu, momentul de reală bucurie pe care l-am așteptat și l-am primit, și de astă dată, a fost cel al dansului Nikiei, de la finalul primului act. Este prea puțin pentru un întreg spectacol? Nu, orice moment de creație autentică este un dar imens, fără limite. În acel moment de grație, trupul fragil al Alinei Cojocaru s-a unduit și s-a frânt sub apăsarea durerii pe care i-a provocat-o trădarea iubitelui ei Solor, interpretat de John Kobborg, iar brațele ei ne-au povestit, fără vorbe, despre o suferință de neîndurat și ne-au cântat, cu fiecare freacă al lor, un sfâșietor cântec de jale. Nu viteza amețitoare a turațiilor pe diagonală, nu tehnica ireproșabilă a întregii partituri de dans, nu munca imensă investită pentru a obține acest rezultat, și nici măcar calitățile fizice înnăscute nu contează la această artistă de excepție, ci toată bogăția ei interioară care transpare în fiecare gest. Și, ca la orice întâlnire cu un mare artist, și de la întâlnirea cu Alina Cojocaru plecăm și noi mult mai bogați.

Liana TUGEARU

Unoscut ca unul dintre cei mai importanți specialiști în opera lui Brâncuși, el a lăsat oarecum în surdină, într-o penumbră delicată și misterioasă, vocația sa literară.

a r t e

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Stingerea lui Barbu Brezianu

U DOAR două luni înainte de a împlini 99 de ani, acest eveniment ar fi avut loc în ziua de 18 martie, Barbu Brezianu s-a stins din viață. S-a stins literlamente, adică a dispărut puțin câte puțin, pînă cînd alcătuirea lui materială, trupească, și-a pierdut coeziunea și s-a resorbit în lumea elementară. Împuținîndu-se treptat, dobîndind imperceptibil acea stare de transparentă și de imponderabilitate, este impropriu, și aproape brutal, să vorbim despre *moartea* sa. Cea mai potrivită constatare ar fi aceea că el s-a identificat pînă la transmutație cu propriile sale construcții mentale, pe care o viață îndelungată și generoasă i le-a prilejuit fără nici o umbră de parcimonie.

Cunoscut în țară și în lume ca unul dintre cei mai importanți specialiști în opera lui Brâncuși, ca un interpret savant și riguros al acesteia, el a lăsat oarecum în surdină, într-o penumbră delicată și misterioasă, vocația sa literară, aceea de poet și de traducător. După cum n-a făcut prea mare caz, pînă cînd nu s-a ivit momentul, nici de calitățile sale de combatant, de om a cărui atitudine fermă nu a putut fi clintită nici de veleitari superficiali și aroganți, așa cum s-au manifestat ei în cazul demolării *Coloanei...* lui Brâncuși de la Tîrgu Jiu, și nici de escrocii și de impostorii analfabeti care au infectat piața românească, sub privirile blajine ale celor care veghează la buna funcționare a infraștiinței, cu acele

folosește geometria doar ca pe o plasă cu ajutorul căreia captează muzici imateriale, și nu spre a crea realități definitive și structuri de nezduncinat. În ciuda aparențelor apodictice ale propozițiilor sale și a discursului în epură, poetul Barbu Brezianu are un suflet romantic și sentimental pe care, din delicatețe și din pudoare, îl ascunde, cu mult rafinament, sub falsa glacialitate a rigorilor matematice.

Asemănător poetului, și nici nu ar avea cum să fie altfel, este și combatantul și omul de atitudine Barbu Brezianu. În acest deceniu de confuzie, în care infraștiințatatea a ieșit la lumină și s-a instituționalizat din pricina slăbiciunii instituțiilor, a vagului legislativ, dar și a intruziunii politicianului dincolo de spațiul său de competență, Barbu Brezianu a fost una dintre conștiințele cele mai vii și mai puternic angajate în apărarea patrimoniului național și a fenomenului nostru artistic în fața barbarilor de tot felul. Delicat și ferm în același timp, fără violențe de limbaj, dar și fără ambiguități de fond, el s-a angajat într-o luptă deschisă cu profitorii situațiilor tulburi și cu vînzătorii grobieni de iluzii și de ficțiuni artistice. Într-o mare măsură, ca efect al atitudinii sale ferme și al autorității sale profesionale și morale indiscutabile, *Coloana...* de la Tîrgu Jiu este acum din nou în picioare, iar traficul de falsuri Brâncuși, ajuns în ultimii ani o adevărată industrie, este și el pe cale de a fi îngrădit. În pofida încercărilor de discreditare, în pofida capacnelor care i s-au întins în mod grosolan, în pofida manevrelor de culise ale unor geambași ai pieței subterane de artă și în pofida injuriilor incalificabile pe care un cor de agramați din București sau din provincie, dar din aceeași mahala morală, i le-au adresat sistematic, el a reușit să-și păstreze încrederea în vigoarea creației, în vitalitatea artei și în șansele culturii de a trece teafără afit peste mizeriile mărunte și spontane, cît și peste atentatele mari și bine orchestrate.

Deși aceste două ipostaze ale lui Barbu Brezianu, aceea de poet și aceea de luptător, pot fi ușor percepute pentru cine vrea să o facă, ele nu au fost așezate, totuși, în prim-planul activității sale; prima, din pricina unui exces de pudoare și din nevoia înaltă a protejării intimității, iar cea de-a doua din pricina caracterului ei episodic și circumstanțial. Însă dimensiunea culturală unanim cunoscută, cea care l-a adus pe Barbu Brezianu în prima linie a culturii noastre și, în egală măsură, a celei europene, este calitatea sa de cercetător și de exeget al lui Constantin Brâncuși. Deși a scris nenumărate pagini despre arta românească, în general, deși i-a dedicat o importantă monografie lui Tonitza și i-a studiat îndeaproape și pe alți artiști români importanți, Barbu Brezianu s-a impus conștiinței publice prin relația sa specială cu creația brâncușiană. Studiind mai multe decenii opera din România a lui Constantin Brâncuși, cercetînd cu mijloacele cele mai adecvate natura și circulația lucrărilor în spațiul nostru cultural, la zi cu toată bibliografia dedicată marelui nostru sculptor, Barbu Brezianu și-a sistematizat întreaga cercetare în monumentală sa lucrare *Opera lui Constantin Brâncuși în România*, apărută deja în mai multe ediții. Aici sunt repertoriile, descrise și analizate, cu un impresionant acompaniament bibliografic, *toate* (și acest fapt trebuie puternic subliniat) lucrările lui Constantin Brâncuși din țara noastră. Chiar și lucrările pierdute, dar care sunt cunoscute documentar, au fost incluse, într-un fel sau altul, în această amplă panoramă asupra unei opere unice. Iar cei 99 de ani pe care n-a mai apucat să-i ducă pînă la capăt, l-au găsit pe Barbu Brezianu lucid și împlinit în el însuși, ca ultim reprezentant al unei mari generații de intelectuali interbelici, în care coexistau armonios și poetul, și scriitorul, și traducătorul, și cercetătorul, și istoricul de artă, și savantul, dar și combatantul ferm și eficient pentru cauza înaltă a integrității patrimoniului artistic național și a coerenței noastre simbolice. Drum bun în realitatea inalterabilă a artei, Domnule Barbu Brezianu! ■

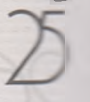

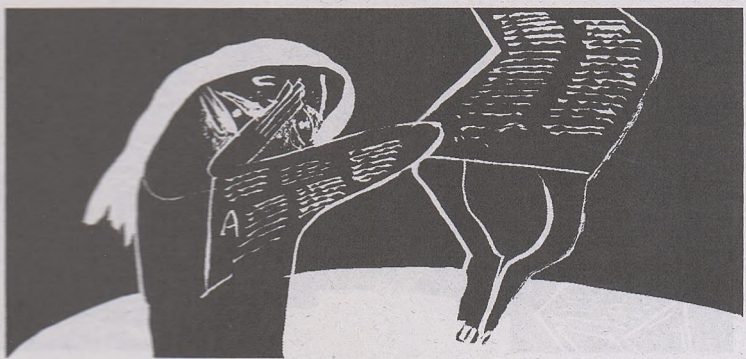
obiecte triviale și ridicole atribuite lui Brâncuși. Însă în pofida firii sale discrete și pudice, atunci cînd vibrația lăuntrică l-a copleșit și cînd obrăznicia și vulgaritatea celor din jur au impus-o irepresibil, el a știut să-și acordeze și lira pentru timpanele delicate, dar și să-și aștearnă loviturile biciului pe spinările solzoase și tucurii ale celor care l-au transformat pe Brâncuși fie într-un SRL cu aspirații internaționale, fie într-un furnizor neobosit de pietre postume, una mai caraghiosă decît alta.

Ca poet, Barbu Brezianu vine direct din ambianța literară a lui Ion Barbu. Avîndu-l ca profesor de matematici în clasele de liceu, Barbu Brezianu s-a bucurat nemijlocit de îndrumarea celebrului poet, însă barbianismul său are o altă sursă decît aceea pe care ar putea-o presupune o descendență lineară. Barbu Brezianu este structural un antiretoric, un dușman ferm al cuvîntului gol, al sonorităților fără conținut expresiv și al oricăror forme de redundanță. Din această pricină, barbianismul lui este unul de esență, unul care derivă dintr-o structură asemănătoare a sensibilității și a gândirii, și nu un fenomen de contaminare stilistică în urma unor presiuni conjuncturale. Prin tăietura cristalină a versului, prin pregnanța frazei, prin construcția, de multe ori eliptică, a întregului, Barbu Brezianu poate fi așezat firesc în descendența lui Ion Barbu, dar a celui Ion Barbu care s-a eliberat el însuși de retorica baladesca și de pitoresc, pentru a se apropia apoi vertiginos de imperativul purist și incantatoriu al esteticii lui Bremond. Însă dincolo de arhitectura textului, de ritmul alert al respirației și de un interes special pentru imponderabila lexicală, dusă uneori pînă la abstracțiune, toate de filiație barbiană, poezia lui Barbu Brezianu este lipsită de angulozități, de acel impact aproape contondent pe care poezia lui Ion Barbu îl are asupra cititorului. Dacă autorul *Jocului secund* se comportă ca un pugilist, lovind năprasnic și definitiv, Barbu Brezianu levitează într-un mediu translucid,

Barbu Brezianu în redacția *României literare* (martie, 2006)

m e r i d i a n e

ARCO SALVADOR (n. noiembrie 1948, San Lorenzo di Arzene, Friuli) locuiește cu familia sa în casa în care a văzut lumina zilei acum 59 de ani. Ca noi toți, are câteva repere, amintiri, regrete și iubiri care l-au marcat pentru toată viața, evocate de scriitorul însuși cu modestie, tandrețe și autoironie în scurta notă biografică de pe site-ul oficial. Nu și-a cunoscut tatăl care s-a stins la 19 zile după nașterea sa; și-a petrecut câțiva ani într-un colegiu al călugărilor salesieni (o adevărată școală militară, căreia îi datorează aproape tot ceea știe și face, inclusiv rigoarea scrisului). După studii universitare de filozofie la Trieste și de psihologie la Padova, învinge pasiunea pentru istoria Italiei și a lumii. Creează o mică societate de cercetări istorice și genealogice, publică eseuri de istorie medievală.

Marco Salvador scrie ficțiune din fragedă tinerețe (primul roman din vremea studenției, citit de Pasolini și predat unui editor, a fost retras din varii motive chiar de autor). Adevăratul său debut are loc în 2004 când i se publică masivul roman *Longobardul* (Editura Piemme), o cronică a lui Rotari, regele longobarzilor în prima jumătate a veacului VII d.C., cu capitala la Pavia. Tematica istoriei longobarzilor va continua și în următoarele două romane, *Războiul longobardului* (Editura Piemme, 2005) și *Ultimul longobard* (Editura Piemme, 2006). Asistăm de-a lungul acestui triptic, pe fundalul a trei secole și a motivului biblic *vanitas vanitatis vanitas* la grandoarea și decadența

regatului longobard, începând cu amintitul Rotari, continuând cu regele Desideriu și sfârșind cu ultimul reprezentant al stăpânirii longobarde din ducatul Benevento, simultan cu uneltirile și sacrilegiile frumoasei Marozia (892-955), regină peste Roma și papi într-o epocă numită "pornocratică", aceeași figură care a dat naștere legendei papei Giovanna.

Tot în 2004 apărea *La casa del quarto comandamento* (Editura Fernandel, Ravenna) care deapănă povestea, sentimentele și gândurile lui Martin, un septuagenar internat de fiul său într-un azil. Romanul s-a bucurat de două transpuneri teatrale și se lucrează la scenariul unui viitor film. Cel mai recent roman semnat de Marco Salvador este intitulat *Il maestro di giustizia* (Editura Fernandel, Ravenna, 2007) al cărui protagonist încearcă să trăiască condiția celui care în fața morții, alege eutanasia, propunând însă o a treia cale menită oricum să garanteze demnitatea morții.

Cartea de debut *Longobardul* este un roman istoric, o cronică fantasy a celor 17 ani de domnie a ducelui de Brescia, predestinat să devină rege al longobarzilor. Așadar, tânărul războinic Rotari va fi împlânzit și instruit până la moarte de magistrul, mentorul și consilierul său Stiliano, protagonistul – narator care ține în mână toate firele epice. Stiliano este, bineînțeles, superior epocii prin știința limbilor altor popoare (inclusiv a limbii longobarde și a limbii ebraice), dar mai ales prin înțelepciune și deschidere universală, prin pragmatism, spontaneitatea găsirii soluțiilor, fără să nesocotească ideea de destin. Cel ce va fi surghiunit din orașul Cividale unde era notar ducal, pentru alcoolism și preacurvie, Stiliano Sirianul, se va remarca nu doar ca un cărturar ieșit din comun sau printr-un sentiment al prieteniei și devotamentului față de Rotari dus până în pragul primejdiei proprii vieți, ci și prin frământări sufletești și religioase autentice care îl vor face în cele din urmă să se convertească la catolicism, revenind de fapt la confesiunea în care fusese botezat. Războinicul Rotari, umanizat și el de talentul romancierului italian, va rămâne celebru în istoria dinastiei prin codul său de legi, prin faptul de a fi pus în circulație prima monedă longobardă, înlocuind-o pe cea bizantină, dar și prin toleranța sa față de alte etnii, cum ar fi evreii, sau alte credințe religioase.

Folosind surse de primă mână, Marco Salvador a reușit să reinvie o epocă (cu principalele sale locații cum ar fi Cividale, Brescia, Ravenna, Roma, Constantinopolul porfirogenetului Eraclion etc.) și o întreagă tipologie (de la călugărul clarvăzător, vindecător și profetic Adriano până la tenebrosul Andras, eretic luciferian) făcând frescă aventuroasă, gotică, detective-story; nu lipsesc episoadele melo, idilice dar cu sfârșit tragic (iubirea dintre Rotari și blânda, frumoasa și fragila Gaila) intrigile de palat, otrăvirile cu argint viu sau cu plumb, trădările, conjurațiile, dar nici marile confruntări pe câmpul de bătaie, ca să nu mai vorbim de cele interconfesionale dintre arieni și catolici, dintre creștinii de rit roman și creștinii de rit bizantin, dintre longobarzii încă păgâni și biserica ariană. Așadar o Italie de ev mediu timpuriu, neîndurătoare și captivantă, recuperată printr-o vastă galerie de tablouri vivante într-o povestire densă, alertă, scrisă pe înțelesul tuturor și totodată în lumina esteticii romanului postmodern, amintind de romanele istorice ale lui Amin Maalouf sau Valerio Evangelisti.

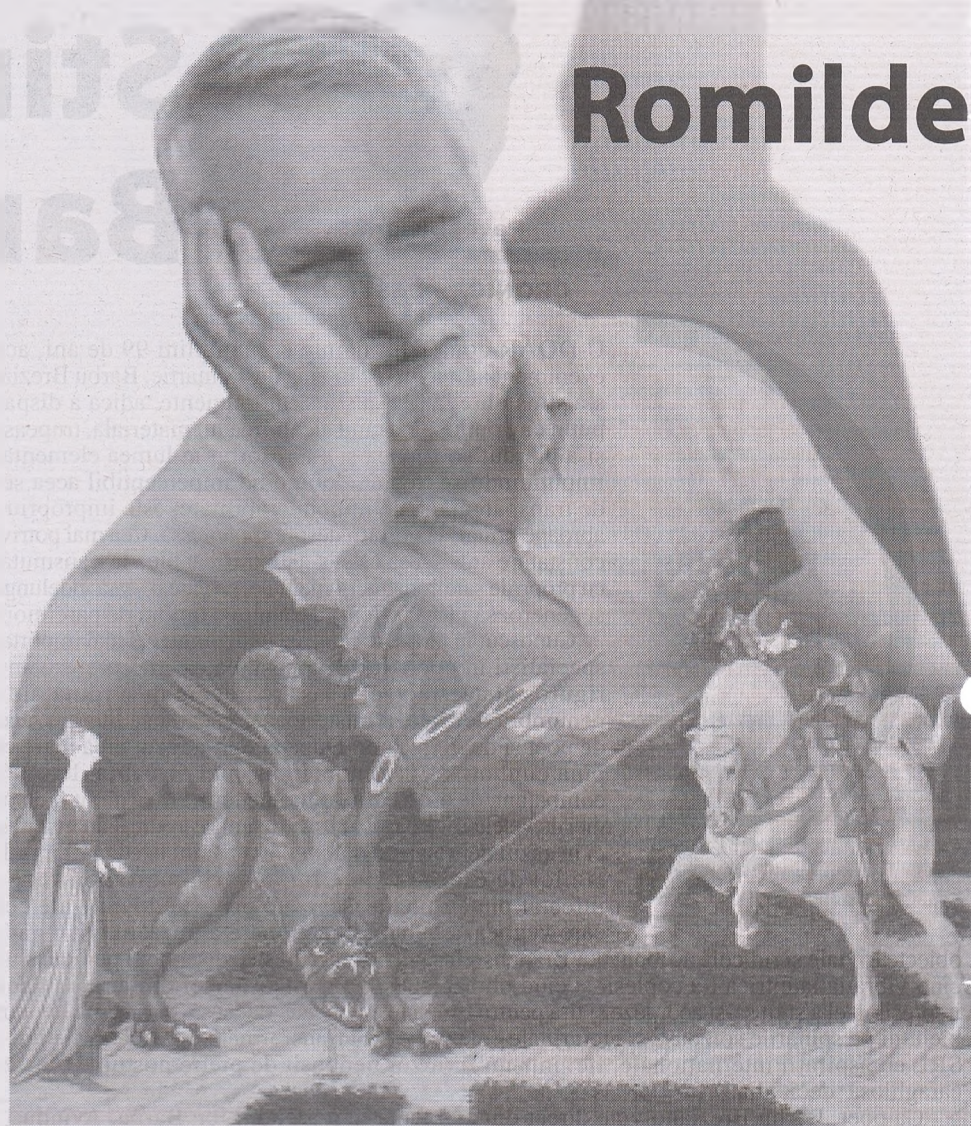
Publicăm în aceste pagini un fragment din romanul ce va apărea în curând la Editura Polirom.

După câteva săptămâni, pe nepusă masă, bătura la porțile orașului Cividale fugari însoțit de pe câmpiile din Gemonia, Osoppo și Artegna. Aduceau cu ei vești înspăimântătoare. Asediul Constantinopolei se soldase cu o înfrângere și avarii, care pierduseră mulți oameni și irosiseră mult aur, se rușinau să se întoarcă în țara lor învinși. Pentru a-și redobâdi renumele, regele lor, kagan-ul numit Bayan, rupse unilateral alianța cu longobarzii și hotărâse să înceapă prin foc și sabie ducatul friulan.

Gisulfo își convocă degrabă oștenii de frunte, dar nu dori ca nepoții lui, și nici Rotari și cu mine să-l însoțim. Ne porunci să organizăm încă o chemare la oaste a longobarzilor ce locuiau în afara zidurilor orașului și să fortificăm Cividale. Grasulfo, în ciuda protestelor

A sediul Constantinopolei se soldase cu o înfrângere și avarii, care pierduseră mulți oameni și irosiseră mult aur, se rușinau să se întoarcă în țara lor învinși.

Romilde

MARCO SALVADOR

sale, fu trimis cu cinci luptători de elită să-l apere pe patriarhul Fortunato la Aquileia. Două zile mai târziu cei optzeci de oșteni de sub comanda lui Gisulfo se angajară în luptă în fața zidurilor din Cormons și nu supraviețuiri nici măcar unul în fața celor două sute de avari. Când ni s-a relatat batalia, ni s-a descris eroismul lor precum și pilda lui Gisulfo, care străpuns de o groază de săgeți, își dădu duhul spintecat de spada kagan-ului.

Noi reușisem să convocăm doar șazeci de oșteni, fie prea bătrâni, fie prea tineri. Rotari era furios și a trebuit să mă stăpânesc ca să-l conving că situația nu s-ar fi schimbat cu nimic dacă el, în loc să fie reținut pe loc să-i ocrotească familia, ar fi fost alături de Gisulfo.

Consiliul chibzui apărarea orașului și fură trimiși soli la domeniile friulane și la ducele de Treviso, implorându-i să ne vină-n ajutor și să-l informeze pe rege despre invazia avară. Neputând să ne bazăm pe trupele disponibile, am stăruit mai curând să întărim cât se poate de mult zidurile, poruncind închiderea tuturor porților și dublarea celei principale cu grilajul de fier. Am socotit proviziile și am ajuns la concluzia că se putea rezista, dar nu mai mult de două săptămâni.

Am văzut sosind armata avară de pe turnul cel mare de deasupra porții principale la revărsatul zorilor ce poleiau întreaga lume. Trecură pe podul de lemn peste râul Natisone și-și ridicară tabăra dinaintea zidurilor. Ne adresau gesturi obscene și-și râdeau de noi, adresându-ne injurii în limba lor imposibilă. Încercam să-l zăresc pe rege, dar n-am reușit. Apăru doar după ce cortul său fu înălțat. Se înfațșa la porțile orașului urmat de comandanți și consilieri, kavhân și tarhân, ordonându-ne să ne predăm.

Am fost impresionat de cum arăta. Călărea cu fală un armăsar murg și nu avea armură. Părul lung și negru îi era împletit în nenumărate cozi mici legate două câte două cu funde colorate. Fața, în ciuda ochilor alungiți și înguști, arăta bine, barba și mustațile erau mai curând scurte. Mantaua, care la avari era de felurite culori în funcție de rang, era purpurie, tivită cu blană și împodobită cu broderii. Din pricina căldurii o ținea agățată cu un șiret de umărul stâng, astfel că i se putea vedea cămașa încrustată cu argint și marele colier de aur, precum și cerceii care-i atârnavă în lobii urechilor. Pantaloni îi veneau largi, bufanți, vârați în cisme de fetru negru. Centura, de care atârna spada cu garda și cu teaca demne de un Cezar, valora mai mult de doi cai. Nu mai prejos era harnașamentul calului, în fier și în bronz placat cu aur, strălucind în soare. Am remarcat și forma scărilor de șa pe care longobarzii le copiaseră prost de la ei, pintenii cu vârful metalic îndoit spre interior, oblâncurile înalte de lemn ale șei pe care armata noastră se încăpățâna să nu le adopte, deși îngăduiau mănarea comodă a calului doar din picior și genunchi.

Dar nu numai șaua, ci mai cu seamă armele sunt adevărata forță a avarilor. Arcul, cu cele două capete îndoite în față, are mai multe straturi și e întărit cu lamelle de os, având astfel o putere de două ori mai mare decât a celui longobard; săgețile cu care trag au vârfuri lungi de-o șchioapă, taiș triplu, sunt în stare să patrundă prin platoșa noastră. În privința săbiilor, au una curbată ca o seceră cu tăișul în afară: retează alunecând într-o parte, fără să se-nfunde printre oase cum se-ntâmplă cu scramasax-ul. Începând cu scuturile rotunde de lemn îmbrăcat în piele,

m e r i d i a n e

În Grecia

Lirica feminină românească

BIBLIOGRAFIA traducerilor grecești din literatura română s-a îmbogățit în toamna lui 2007 cu un titlu de referință: prima antologie greacă de lirică românească feminină. Salutarea inițiativă se datorează strădaniilor poetei Grete Tartler, care în anii petrecuți la Ambasada României din Atena ca atașat cultural și-a dorit – și a reușit cu prisosință – să aducă în atenția lumii grecești nume reprezentative și succese notabile din diverse sectoare ale culturii române.

Unul din roadele palpabile ale acestei dinamice activități este și volumul apărut, într-o frumoasă ținută grafică, la editura ateniană Alfa, cu sprijinul Colegiului Eleno-Britanic. După

Antologie de poezie românească. 12 poete contemporane române. Traducere de Sandra Mihalaki, transpunere poetică de Anna Sotriini Ekdotiki Alfa, Atena, 2007, 208 pagini.

un scurt prolog al editorului și un corpus de scurte note bibliografice (cu accent pe traducerile în antologii sau plachete individuale, realizate în diverse limbi), urmează, în ordinea strict alfabetică a numelor românești (nici nu se putea altfel!), selecțiile (între 8 și 15 poeme) din creația celor 12 poete: Ana Blandiana (a doua oară prezentă într-o antologie greacă în același an), Constanța Buzea, Magda Cârneci, Nina Cassian, Denisa Comănescu, Daniela Crăsnaru, Carmen Firan, Ioana Ieronim, Monica Savulescu-Voudouris, Saviana Stănescu, Grete Tartler, Liliana Ursu.

Transpunerea în greacă a unei palete tematice și stilistice atât de variate, chiar și în cazul poetelor care aparțin aceleiași generații, n-a fost deloc o sarcină ușoară, de aceea inițiatorii și realizatorii antologiei au tratat problema cu atenție și profesionalism. Traducerea propriu-zisă aparține Sandrei Mihalaki iar „transpunerea poetică” Annei Sotriini, poetă, prozatoare și regizoare. Câteva poeme au fost traduse și transpuse de Kostas Kartelias. O mână de ajutor a dat și iscusitul traducător de poezie Victor Ivanovici.

Interesant a fost și proiectul care a precedat apariția antologiei. După un prim spectacol poetic la Teatrul Alekton din Pireu, în 2004, la 4 mai 2006 a avut loc la Patras, capitala culturală europeană a anului, în regia Annei Sotriini, reprezentația intitulată „Poezia este femeie”, concepută ca un dialog între vocile lirice românești și cele elene.

Într-un scurt „prolog”, editorul, după o rapidă trecere în revistă a relațiilor româno-grecești, care au șansa, grație intrării României în Uniunea Europeană, să devină și mai trainice și să-și multiplice direcțiile de acțiune, evocă drumul antologiei de la ideea la carte, străduindu-se, la rândul ei, asupra „forței motrice” a acestui proiect, cum numește implicarea poetei Grete Tartler. Pomind de la constatarea că în rafturile librăriilor ateniene traducerile din literatura română sunt mai puține decât ale celorlalte țări vecine Greciei, „am hotărât”, mărturisește editorul, «să așezăm mica noastră piatră la sporierea prezenței literare românești în Grecia. Desigur, nu-i exclus să fim întrebați: Cine se mai interesează astăzi de literatură și îndeosebi de poezie? Și câți vor citi oare poemele poetelor române? Nu putem, într-adevăr, să răspundem cu certitudine nici să prevedem numărul cititorilor. Putem doar să spunem că volumele de beletristică și îndeosebi cele de poezie sunt cele mai frumoase lucruri „nefolositoare” pe care putem încă să le „cumpărăm”».

A patra amplă antologie de poezie românească tipărită în Grecia la interval de câteva decenii (cea mai „recentă” datează din deceniul 7 al secolului trecut) rămâne o dovadă grăitoare că, dacă există implicare de ambele părți, rezultatul este pe măsura eforturilor: un volum elegant, atent tradus, care propune cititorilor din țara prietenă câteva dintre cele mai percutante voci ale liricii feminine românești actuale.

Elena LAZĂR

și terminând cu coifurile cu creasta, de piele și metal, având în vârf smocuri de păr de cal, totul e gândit pentru a ușura călăritul. Armurile ce le protejează pieptul sunt din piele, având doar câteva plăci metalice. Doar kagan-ul și curtenii poartă armuri din laméle, dar asta mai mult la parazi decât în luptă.

Două zile n-au acționat în nici un fel, mărginindu-se doar să mășăluiască în afara bătăii arcurilor noastre. Rotari, dornic de luptă, se întreba de ce se purtau astfel, iar eu n-am putut decât să presupun fie că erau în refacere, fie că pregăteau ceva. A treia zi spre amiază avarii se aliniară, întinseră arcurile și, în valuri, ne împoacășă cu roiri de săgeți. Nimeni n-a fost lovit, deoarece acționaseră lent permițându-ne să ne adăpostim pe după creneluri. De fapt nu intenționaseră decât să măsoare distanța tirului.

Unul din veterani mă informă că Romilde era și ea pe un bastion în rol de spectatoare la făloasele parazi ale regelui avar, îmbrăcată în veșminte de in negru fluturătoare ce nu-i lasau descoperită decât fața palidă. A treia zi spre asfințit kagan-ul se opri chiar sub ea și într-o foarte bună limbă greacă îi striga:

– Femeie, eu te-am iubit, îți amintești? Vino să stăm de vorbă, căci s-ar putea ca acest oraș să fie cruțat.

Doar eu și încă o mână de oameni am priceput înțelesul acelor vorbe și am povestit tuturor ceea ce ne mărturisise Gisulfo, înainte de a merge la moarte. Romilde și Bayan fuseseră prieteni în copilărie. Se cunoscuseră și se vizitaseră mult timp pe când se aflau la Bizanț.

În zilele următoare lucrurile se repetară întocmai, valurile de săgeți, marșurile regelui și ale suitei sale, cererea către Romilde. Câțiva oameni au fost loviți de ambele părți și unul de-ai noștri a fost ucis. Lucrul cel mai rău erau însă nopțile nedormite și într-o săptămână, chiar fără să ne aducă vreo pagubă, avarii ne-ar fi terminat. Unde mai pui că eram cu moralul la pământ, văzând că ajutoarele întârziară să vină. Atunci Romilde a trimis după mine, cerându-mi să-i conving pe ceilalți să o lase să trateze cu Bayan, să încerce să-l convingă să renunțe la asediul în amintirea vechii prietenii. Am căzut de acord, noi cei de la fortificații, și seara kagan-ul și Romilde, singuri, s-au apropiat de grilajul porții.

Au vorbit vreme îndelungată și fără succes, dar noi n-am aflat tot ce și-au spus. S-au întâlnit zadarnic de trei ori, după care Rotari, Rodoaldo și Grimoaldo i-au poruncit Romildei să nu se mai arate pe glacisuri și să aibă grijă de Gumperto. Fapt e că după discuții devenea tot mai agitată. Banuitor, le-am întreat pe slujnice în ce stare sufletească se afla stăpâna. Mi-au zis că de la obișnuita ei indiferență trecea la o stranie tulburare, numai auzind chemările lui Bayan. Cea mai flecăre dintre ele își spuse la ureche:

– Eu cred că încă e îndrăgostită de avar.

Zidurile din Cividale aveau un singur punct slab, pentru cei mai mulți necunoscut. Era o porțiță îmbrăcată în fier gros, ultima cale de fugă prevăzută și existentă în toate fortărețele. Aceasta însă avea un defect. Nu mai era prevăzută cu complicatul sistem de închidere de pe vremea romanilor, stricat și de-atunci rămas nereparat, ci cu trei zăvoare mari pe care oricine putea să le deschidă din interior. Din care cauză era întotdeauna păzită.

Având grijă să treacă neobservată, în a noua noapte de asediu Romilde îi aruncă lui Bayan un mesaj pe o răsufătoare din turnul de răsărit. Am aflat ulterior ce-i scria chiar din gura kagan-ului: „Cruță Cividale în numele vechii noastre iubiri. Vino la noapte la turnul dinspre munte, smulge iedera de pe zidul din spatele arinului negru și vei găsi o poartă deschisă”. Asta făcu femeia aceea. După ce scăpase de gărzile de la poartă, își trădă fiții și poporul din pricina preacurviei.

Avarii intrară, îi căsăpiră pe aproape toți longobarzii surprinzându-i în somn și ne luară prizonieri pe noi ce apărăm palatul ducal. Am omorât și noi vreo șase, dar când pumnalele avarilor ajunseră la gâtul Gailei și al copilului Gumberto, ne-am aruncat spadele la pământ.

În timp ce Cividale era prădat, vaduvit de tezaur iar violența își făcea de cap pe drumuri, am fost duși în tabăra avară, închiși într-un țarc de craci asemeni caprelor și legați unul de celălalt. Când și când era târât acolo încă un ostatec și după câte mi-am dat seama, erau toți longobarzii, tineri și de rang înalt. Era lesne să ghicim ce soartă avuseseră ceilalți. Chinul prin care trecea cugetul lui Rotari nu era mai prejos de mânia sa; statui treaz în întunericul nopții, nădăjduind să prindă fie și cel mai mic semn privind prezența Gailei. Am încercat zadarnic să-l liniștesc: era convins că bandiții aceia nu erau atât de proști încât să piardă ocazia unui șantaj pe cinstre.

În zori din oraș se înălțau flăcări enorme. Kagan-ul sosi la noi și după ce ne-a cercetat pe fiecare-n parte, porunci să fim dezlegați și făcu un gest către soldații care-l escortau. De îndată au fost aduse câteva tinere femei, între care Gaila și verișoarele ei, precum și mai mulți copii, fetițe și băieți, săriți de cinci ani, între care și Gumberto. Rotari își îmbrățișa iubita și pe frățiorul acesteia. Toți aveau fețele învinețite. Unii clocoteau de mânie, iar alții păreau năuci. Bayan spuse ceva oamenilor din suită și aceia răseră. Un tânăr de lângă mine

bolborosi o înjurătură. I-am șoptit la ureche:

– Le cunoști limba? Îmi facu semn că da și tocmai voia să mai spună ceva, dar i-am strâns tare brațul ca să-l fac să tacă: nu trebuia să dea de înțeles că ar cunoaște limba avarilor. Kagan-ul întrebă cine știe grecește, drept care am făcut un pas înainte. Îmi porunci:

– Talmăcește ceea ce am să spun.

Țarul era în mijlocul taberei; Bayan odonă să fie demontate corturile din jurul nostru și, îndepărtându-și soldații, se creă un vast loc liber între țarul unde ne aflam noi și cortul său. Îi fu adus tronul regal și se așeză. După care zise:

– Eu, Bayan, fiul lui Bayan, sunt un rege drept și înțelept. Voi și poporul vostru, în vremea când mă aflam la Constantinopole, ați complotat împotriva mea alături de bizantini, încălcând alianța noastră. Câțiva dintre noi protestară, dar vârfurile sulitelor ne-au închis gura, și el continuă: Pentru aceasta ați fost pedepsiți. Am apucat însă să-i făgăduiesc câte ceva Romildei. Tăcu și doi kaghân o scoaseră din cortul regal pe trădătoare și o aduseră lângă rege.

Îmbrăcată doar într-o cămașă lungă, cu părul despletit pe spate, își ținea privirile în pământ, rușinată nevoie mare.

– Femeia aceasta, continuă regele, mi-a smuls câteva promisiuni. Voi veți fi cruțați. Veți veni cu noi până la hotarele noastre ca ostateci, iar acolo veți fi eliberați și veți putea să vă întoarceți la voi acasă. Ea a primit din partea mea și făgăduința căsătoriei și în noaptea asta ne-am împreunat, dându-i plăcerea pe care o dorea. Romilde mi-a mai cerut să cruț și orașul, ceea ce n-am putut să fac. Răsplata pentru neputința mea, va fi aceasta: Romilde nu va avea un singur soț, ci două sute. Zicând acestea, porunci să mi se înmăneze mesajul Romildei și dori să-l citească cu voce tare, și să confirm că era scrisul ei. Auzind acestea, femeia fu cuprinsă de spaimă și suspinuri, tremurând din tot corpul, făcându-se la față roșie ca focul și poi pământie. Unul din kaghân spuse ceva soldaților, drept care aceștia o duseră de-acolo ca pe-o naucă. Din acea clipă noi n-am mai văzut și n-am mai auzit nimic.

Kagan-ul nu se mișcă din loc, și nici comandantii, locotenentii sau gărzile care ne supravegheau. Nici noi nu ne-am clintit, cu toate că eram vlăguți și abia ne mai țineam pe picioare. Un suspans care a durat toată dimineața și doar când soarele începu să coboare, Bayan dădu un ordin. De îndată fu adusă mai mult târâș Romilde și aruncată la picioarele lui. Toți ai noștri căutară să acopere ochii copiilor, iar femeile își întoarseră capul sau și-l plecară. Era goală, acoperită cu o crustă de pământ și pulbere, amestecate cu sudoare, scuipături, sânge și spermă.

Gura îmi era uscată și gâtul mă durea, dar continuam să traduc cu voce tare:

– Romilde nu se poate plânge, chiar dacă a avut doar o sută de bărbați, deoarece acum o să-și aibă ultimul bărbat pe care-l merită o trădătoare a propriului popor.

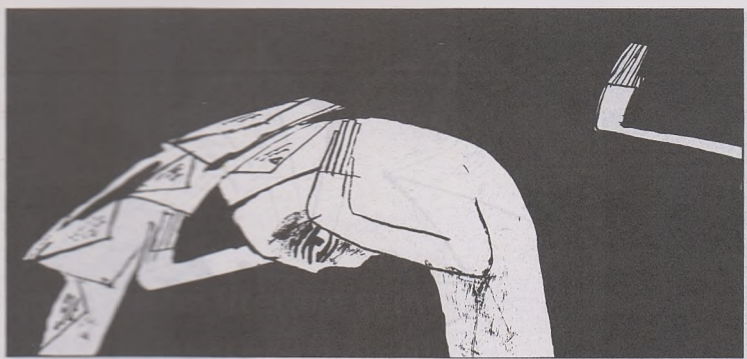
Regele nu făcu nici un gest. Romilde, în schimb, se agită lălăie și ca vai de capul ei; privirea îi înghețase de groază. Veniră niște soldați cu cazmale și făcură câteva găuri în pământ. Alții aduseră scări și drugi și ridicară ceva semănând cu o spânzurătoare. Dar Romilde nu era sortită să moară cu gâtul în streang, nici de țarus și nici de curea.

Sub drugul orizontal era o gaură încă goală. Au înfipt în ea un par neted, înalt de cinci coți și lat de patru degete, foarte ascuțit la vârf. L-au fixat în pământ bine bine, întărindu-l și cu ceva pietre. Pe Romilde au legat-o de mâini cu frânghii pe care le-au trecut pe deasupra traversei și au ridicat-o în sus. În timp ce doi indivizi îi desfaceau picioarele истеризate, cei ce țineau de frânghii, începură să o lase-n jos încet. Ea încetă să mai urle ca un animal și leșină cu capul pe spate și gura deschisă. Tortura fu oprită. Omul care o ținea de țișea și gurduri o lovi de mai multe ori pe buci cu o trestie. Romilde își reveni și începu din nou să se agite și să țipe, dar destul de slab. O lasară să lungească încet și cu cât se zbătea mai mult, cu atât parul intra în ea, despiciind-o. Când sângele începu să curgă pe lângă lemn, vaietele erau atât de slabe de parcă erau mimate. Când cel puțin o jumătate de cot din acel țarc pătrunsese în ea, un spasm o cutremură din cap până-n picioare, dădu ochii peste cap și capul îi căzu din nou pe piept. După care se-ăsternu tăcere.

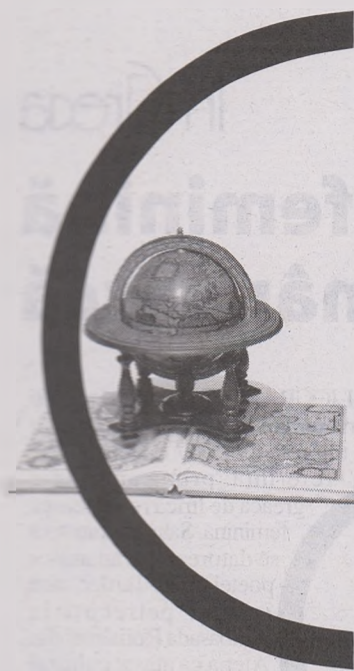
Kagan-ul avu mila. Mișcă un deget și călăii slăbiră brusc frânghiile, după care fu trasa cu toată puterea în jos de brațe. Se auzi un zgomot sec, ca și cum s-ar fi rupt pe neașteptate un ham, și vârfurile însângerat al parului se ivi prin spinarea Romildei, la nivelul gâtului și al omoplatului stâng. După ce s-a curbat, trupul i s-a făcut moale alunecând încet în jos de-a lungul parului: ghemuit în pulbere și sânge. Atunci mi-am amintit de profeta lui Adriano și mi-am acoperit fața cu mâinile.

A fost lăsată acolo, și la scurtă vreme a fost acoperită de muște iar căinii fugiți din oraș s-au apropiat s-o adulmece și să lingă sângele. Când se așternu noaptea, i-am mulțumit Celui de Sus că a creat bezna.

Prezentare și traducere de
Geo VASILE

m e r i d i a n e

CITITORII României literare își vor aminti desigur că statul numit Cehoslovacia nu mai există de câțiva ani buni, fiind despărțit în două state independente curând după „revoluția de catifea” din 1989, printr-un divorț tot „de catifea”. În 1993 a încetat să mai figureze pe harta Europei o țară de mărime mijlocie, respectată în lume atât pentru trecutul său democratic din perioada interbelică, cât și pentru curajoasa încercare de a ieși din totalitarism creînd un socialism „cu fața umană”, în timpul Primăverii de la Praga. În anii de după prăbușirea comunismului, pe de o parte, gamitura cea nouă a politicienilor slovaci a preferat ca în locul complicatelor proiecte privind federalizarea să continue

procesul emancipării naționale a poporului slovac. Pe de altă parte însă, liberalii pragmatici, care câștigaseră alegerile în Cehia, nici nu ascundeau intenția de a „scăpa” cât mai repede de rebeli, crezând că astfel vom ajunge mai ușor în mult dorita Europă. Un mare minus al acestei despărțiri bruște dintre Cehia și Slovacia, realizate în numai câteva luni, îl prezintă faptul că populația nici nu fusese întrebată dacă dorește sau nu să trăiască în continuare într-un stat comun, iar vocea celor care cereau, prin petiții, organizarea unui referendum (inclusiv subsemnata) nu fusese luată în seamă de oamenii politici.

De atunci au trecut cincisprezece ani și emoțiile s-au mai potolit. Cehia și Slovacia s-au regăsit în Uniunea Europeană și, după o opinie foarte răspândită, relațiile dintre cehi și slovaci nu au fost niciodată atât de bune ca în prezent. Această experiență generală se confirmă și în domeniul cooperării între diversele instituții științifice și de învățământ. În cazul româniștilor, colaborarea este de lungă durată și parcă din ce în ce mai intensă în ultimii ani. Acum câteva luni ne-am bucurat primind de la Bratislava un număr monografic al revistei trimestriale *Revue svetovej literatúry* (Revista de literatură universală), dedicat aproape în întregime literaturii române.

Amplul studiu introductiv, care prezintă într-o manieră deosebit de atrăgătoare diverse evenimente, curente și nume din actualul peisaj literar românesc, este semnat de d-na Libuša Vajdová de la Institutul de Literatură Universală al Academiei de Științe din Slovacia, renumită cercetătoare și traducătoare, careia i se datorează și selecția textelor. La traducerea acestora și la prezentarea prozatorilor, poezilor, eseistilor și dramaturgilor selecțiați au mai contribuit două româniștice de la Bratislava: d-na Jana Páleníková, istoric literar de la Facultatea de Litere a Universității Comenius și popularizatoare neobosită a literaturii române (printre recentele ei traduceri trebuie amintite *Noaptea de Sânziene* și un volum de povestiri fantastice ale lui M. Eliade), și tânăra doctorandă Eva Ťapajnová. Firește, orice selecție este restrictivă și nu toate numele demne de interes au putut fi înglobate într-un grupaj de 115 pagini. Totuși, sunt convinsă că cititorii slovaci vor fi în stare să-și facă o idee destul de veridică despre ceea ce se întâmplă în ultima vreme în literatura română, odată ce vor ajunge să îi cunoască pe acei reprezentanți remarcabili ai prozei, poeziei, eseisticii și dramaturgiei: ne gândim la Ana Blandiana (*Proiecte de trecut*), Mircea Nedelciu (*O zi ca o proză scurtă; Partida de taxi-sauvage*), Mircea Cărtărescu (*Nabokov la Brașov; Mendebilul*), Mircea Dinescu (poezii din vol. *Moarte citește ziarul*), Simona Popescu (din vol. *Juventus și alte poeme*), Gabriel Liiceanu (*Dans cu ocară*), H.-R. Patapievici (*Decizia originară; Lapsul și colapsul esenței; Poporul meu și cu mine; Viața inimitabilă*) și Valeriu Butulescu (*Vesnicie provizorie*). Ambianța textelor literare o completează doi artiști plastici contemporani, optzecistul Petru Lucaci și cea mai tânăra Andrea Elian, prin ilustrații pline de fantazie, în care figurativul se combină cu abstractul. În loc de concluzii nu putem decât să-i felicităm pe colegii nostri slovaci pentru această prezentare reușită într-o excelentă revistă de literatură universală.

În Cehia, după cât se pare, interesul pentru cultura română este în permanentă creștere, mai ales după ce, în aprilie 2007, romanul *Simion Iftnicul* de Petru Cimpoeșu, talmăcit în cehă de renumitul traducător Jiří Našinec, a fost proclamat *Cartea anului 2006*, într-o mare concurență cu literatura originală. Cartea s-a epuizat rapid în toate librăriile din Praga.

A

cum câteva luni ne-am bucurat primind de la Bratislava un număr monografic al revistei trimestriale *Revue svetovej literatúry*, dedicat aproape în întregime literaturii române.

Prezențe românești în Slovacia și în Cehia

Elena Vladăreanu, Libuše Valentová, Sorin Ghergut, Ioan Es. Pop și Dan Duța

La câteva luni după aceea, a avut loc un alt eveniment important, și anume premiera filmului *Patru luni, trei săptămâni și trei zile* pentru care Cristian Mungiu primise Palme d'Or la Cannes. În presă au apărut o mulțime de recenzii, toate favorabile și chiar înflăcărâte, iar după unii recenzenți succesul filmului nu a fost întâmplător, fiindcă se desprinde din potențialul unui „nou val” al cinematografului românesc. Sumbra povestire despre un avort ilegal din anii „Epocii de aur” s-a bucurat de deplină empatie a spectatorilor cehi care își mai amintesc așa-zisul „socialism real”; spre deosebire de România, avorturile nu se făceau clandestin și populația nu murea de foame și de frig, dar atmosfera apăsătoare era aceeași. Iar cei tineri, de exemplu studenții Departamentului de Română din cadrul Universității Caroline, au apreciat mai ales mesajul general-uman al filmului, privind forța prieteniei. În ultimul număr al prestigiosului săptămânal de cultură *A2 kulturní týdeník* (51-52/2007), criticul de artă Michal Procházka afirmă cu satisfacție că în două luni care au trecut de la premieră, acest film „artistic, deloc facil, scutit de intenția de a plăcea cu orice preț” a fost vizionat de peste 5000 de spectatori, ceea ce, în opinia criticului, dovedește faptul că publicul ceh rămâne exigent și astăzi, în plină avalanșă de filme comerciale.

Revista din care citez a dedicat unul dintre numerele precedente (41/2007) cinematografului și literaturii române. Cititorii li s-a oferit ocazia să afle mai multe despre noile opere ale cineaștilor români (*Patru luni, trei săptămâni și trei zile, California dreamin'* ș.a.) nu numai din recenzii, dar și dintr-un interviu luat lui Cristian Mungiu. Creația literară contemporană a fost reprezentată, de data asta, de Gabriel Chifu. Romanul său *Visul copilului care pășeste pe zăpadă fără să lase urme* a trezit un viu interes printre vizitatorii standului național al României, la Târgul Internațional de Carte de la Praga, desfășurat în mai a.c. După părerea mea, această reînțoarcere spre anii '50, priviți dintr-o optică originală îmbinând o realitate aspră cu vis și fantazie, s-ar bucura, fără îndoială, în cazul în care romanul ar fi tradus, de un ecou favorabil și în rândurile publicului cititor ceh. Deocamdată, *A2 kulturní týdeník* a publicat un amplu fragment din roman, un medalion al autorului și un interviu în care Gabriel Chifu răspunde la întrebări legate, printre altele, de rolul scriitorului în societate, de postmodernism, de spațiul cultural numit Mitteleuropa.

În luna noiembrie, în 43 de localități din Cehia s-a desfășurat cea de-a IX-a ediție a Festivalului de poezie care a culminat în a doua jumătate a lunii, prin *Zilele Internaționale de*

Poezie de la Praga. La ediția precedentă a festivalului, din 2006, au participat Ileana Malăncioiu, Robert Șerban și Denisa Pișcu. Și de data aceasta au fost invitați trei poeți din România, și anume Elena Vladăreanu, Ioan Es. Pop și Sorin Ghergut. Publicul, cu preponderență tânăr, prezent în diferite săli – moderne sau istorice – din centrul orașului, a urmărit foarte atent lectura poeziilor.

Acum aș propune să părăsim lumea filmului și a literaturii și să trecem spre cea a teatrului. La 4 decembrie, în sala cea nouă a Teatrului Național din Praga a avut loc spectacolul *Block Bach*, interpretat de artiștii de la Teatrul Odeon din București. Regizorul Alexandru Dabija a pus în scenă un captivant spectacol de dans modern, în care dansatorii Răzvan Mazilu, Monica Petrică și C.R.B.L. și actrița Coca Bloos întrușipează personaje pierdute în anonimatul unui uriaș cartier de blocuri, care încearcă – cel puțin EL și EA – să iasă din izolare. Contrastul dintre întâmplările fragmentare petrecute în fața unui bloc parcă fără sfârșit și muzica lui Johann Sebastian Bach este de un efect nemaipomenit. Însă demne de admirație sunt înainte de toate performanțele artiștilor, răsplățiți la spectacolul praghez cu lungi aplauze și ovații.

În încheiere, aș dori să le transmit cititorilor **României literare** o veste care îl privește pe scriitorul Milan Kundera, foarte bine cunoscut și în România. Această mare personalitate a literaturilor cehă și franceză s-a exprimat nu de mult, într-unul din puținele interviuri acordate, că nu se mai consideră nici ceh, nici francez, ci scriitor european. În Cehia nu vine prea des și nu permite publicarea operelor sale decât la o singură editură de la Brno (Atlantis), într-o riguroasă ordine stabilită de el însuși; din această cauză nu au apărut până acum în limba cehă ultimele sale proze precum *La Lenteur, L'Identité și L'Ignorance*. În octombrie 2007, țara sa de baștină i-a acordat lui Kundera prestigiosul Premiu de Stat pentru Literatură. Scriitorul n-a venit la ceremonia înmânării premiului fiind bolnav în acea perioadă, dar într-un mesaj adresat juriului a afirmat că se simte foarte onorat de acordarea acestei distincții. În timpul ultimului meu sejur la București, am găsit într-o librărie romanul *Ignoranța*, tradus în limba română. Nu mă pot pronunța asupra traducerii (am citit numai originalul), dar oricum vă recomand călduros să citiți această recentă proză a lui Kundera, din care o să aflați foarte mult despre exil, despre dor de țară și despre mentalitatea cehă.

Libuše VALENTOVÁ

m e r i d i a n e

Dicționar Hitchcock

● De când cu înlesnirea computerelor, dicționarele Larousse și-au diversificat și mai mult tematica, acoperind toate domeniile și subiectele cu instrumente de lucru exhaustive și fiabile. Un exemplu recent e și *Dicționarul Hitchcock* de Laurent Bourdon, care conține pe 1050 de pagini 1800 de articole legate de viață și mai ales opera cinematografică a maestrului. Cronicarii atribuie lui Bourdon marele merit de a-și fi scris pasionant articolele de dicționar, astfel încât întregul se citește ca un polar. De exemplu, intrarea *Blonde* povestește despre Marlene Dietrich, Anne Baxter, Grace Kelly, Kim Novak și Tippi Hedren (cea din *Păsările*), autorul dicționarului având în comun cu subiectul lui grija pentru detalii și modul specific de a crea *suspense*. Conținând pe lângă informații foarte multe observații subtile despre filmele lui Hitchcock, dicționarul – scrie revista „Marianne” – „este și un manual pentru amatorii de istorii aproape perfecte”.

Biograful lui Picasso

● Cel de al treilea volum al enormei *Vieți a lui Picasso* de John Richardson a apărut la sfârșitul anului trecut la Ed. Knopf. Intitulat *Triumphant Years*, cuprinde anii 1917-1932, de la colaborarea lui Picasso cu Baletul rus al lui Diaghilev până la perioada neoclasică pasionată din deceniul al treilea (îi mai rămân astfel biografului octogenar încă 41 de ani din viața subiectului său...) John Richardson însuși este un personaj ieșit din comun. Într-o carte publicată în 1999, tot la Knopf, *The Sorcerer's Apprentice*, el povestește cu un farmec ireverențios relația sa cu colecționarul de artă Douglas Cooper, întâlnit în 1949 și care avea să-i schimbe viața introducându-l în mediile marilor artiști ai Europei. Având cea mai frumoasă colecție de artă cubistă din lume, prieten cu Braque, Léger, Dali, Picasso, dar și cu scriitorii precum Tennessee Williams, Jean Cocteau, Paul Bowles, Angus Wilson ș.a., Cooper și-a dus tânărul prieten ce-și câștiga penibil viața din cronicile literare și plastice în Europa. Stabiliți la Avignon, Richardson a fost

admis în cercul de intimi ai lui Picasso în 1951, când acesta se bucura deja de faima mondială. Sătul de relația cu mentorul lui, tânărul frumos și seducător, l-a părăsit pe Cooper și s-a stabilit la Londra, unde a devenit în anii '60 o figură marcantă a scenei artistice engleze. S-a plictisit însă și de această situație și, în căutare de noi aventuri s-a întors la New York, unde a legat o strânsă amicizie cu Andy Warhol (el i-a făcut logoul funebriu la înmormântare, în 1987), a publicat mult în „The New York Review of Books” și în „Vanity Fair”, e consultat frecvent pe piața de artă și considerat o personalitate în elita culturală americană. Dar numele lui va rămâne inseparabil de cel al lui Picasso și de munca plină de iubire la biografia acestuia. Recent, la împlinirea vârstei de 83 de ani, John Richardson a declarat că n-are de gând să părăsească lumea aceasta până când nu-și va sfârși proiectul. Și mai are încă destul de lucru.

Un roman din 1000 de SMS-uri

● În cronică pe care o face în „Foreign Policy” din Washington cărții finlandezului Hannu Luntiala, *Ultimele mesaje* (Ed. Tammi, Helsinki, 2007), Jennifer Bensch începe prin a spune că, în ghidurile turistice, cultura finlandeză e rezumată în general în trei cuvinte: saună, Sibelius și *sisu* (acesta din urmă însemnând o forță interioară și o răbdare care permit să faci față oricărei adversități). Pentru a avea stereotipul complet al Finlandei moderne, trebuie adăugat celor trei cuvinte și „telefonul mobil”. (Știați că primul fabricant mondial de telefoane mobile, Nokia, e finlandez și că în Finlanda s-a trimis, în 1993, primul SMS?). Azi, finlandezii fac o multime de lucruri cu mobilul: cumpără bilete pentru transportul în comun, împrumută bani de la bancă, filmează și chiar scriu literatură. E ceea ce face Hannu Luntiala, născut în 1952, înalt funcționar public, în cel de al doilea roman al lui, compus în întregime din mesaje telefonice. Acțiunea se petrece în 2005, la câteva luni după dezastrul produs de tsunami în Oceanul Indian. Personajul principal este un bărbat de vîrstă medie, cadru superior la filiala Microsoft care detumează patru milioane de euro pentru a veni în ajutorul victimelor și pleacă în lume pentru a-și pierde urma. Tot ce află cititorul despre el e din mesajele trimise unei învățătoare cu care trăise opt ani în cuplu, fiului său student, surorii lui, prietenilor și colegilor și din răspunsurile acestora, care dau știri mai ales despre viața lor. Parcursul lui Teemu trece prin Stockholm, Amsterdam, Paris, ajunge în Kuwait și la Colombo, în Sri Lanka unde întâlnește specialiști în spălare de bani și reprezentanți ai organizațiilor umanitare. Dintr-un SMS trimis de fosta lui concubină se poate afla că Teemu e bolnav de cancer pulmonar și pe parcursul cărții starea i se agravează, că delictul lui financiar este de fapt dorința unui om condamnat care își propune să facă o ultimă faptă bună după o viață mediocră. Tema subiacentă a romanului, ținând de natura efemeră a mesajului și a vieții, este că influența individului

asupra lumii e trecătoare și puțini oameni au șansa să-și lase o amprentă durabilă. Compus doar din SMS-uri de maximum 160 de caractere, *Ultimele mesaje* are, pe lângă intrigă pasionantă și scriitură originală, o componentă sociologică și filosofică universală azi.

Ansamblul lui Marías

● Javier Marías a publicat toamna trecută cel de-al treilea și ultimul roman din „ansamblul literar” de anvergură numit *Tu rostro mañana* (Chipul tău mâine). Intitulat *Veneno y sombra y adios* (Venin și umbră și adio), volumul este considerat de critica iberică drept cea mai valoroasă carte de până acum a scriitorului. „La Vanguardia” scrie că „în acest roman, stilul narativ al lui Marías atinge excelența: dialogurile sînt pe cît de emoționante pe atît de nostime, iar povestirea, al cărei umor

e o noutate în opera scriitorului, își menține intensitatea de la început și pînă la sfîrșit.” Alți critici subliniază coerența literară a romancierului în cele trei volume scrise pe parcursul unui deceniu. Explicînd de ce preferă termenul „ansamblu literar” în loc de trilogie, Javier Marías spune că cele trei volume trebuie citite ca un roman în trei părți, avînd ca subiect aventurile detectivului Jacobo Deza, care lucrează pentru serviciile secrete britanice, și ca fundal evenimentele majore ale secolului XX.

Dacă exiști la Paris...

● Romanul *Râu de pietre* al italienei Milena Agus n-a stîmrit prea mare ecou la apariție în patria scriitoarei. Abia după ce a fost tradus în Franța în 2007 și tirajul inițial de 6000 de exemplare a cunoscut zece prelungiri, ajungînd la 130.000 de cărți vîndute, cariera Milenei Agus s-a relansat atît în Italia cît și în alte țări (au fost cumpărate drepturi de traducere în 19 limbi). Recunoscătoare pentru faima și banii câștigați, scriitoarea a hotărît să-și lanseze noul roman, *Bătăi de aripi*, simultan, în Italia și Franța. Evenimentul va avea loc la 7 februarie, traducătorul francez lucrînd după manuscris.

Tablouri dispărute

● Romancieră foarte populară în Italia, Silvana Grasso a fost numită consilieră pe probleme de cultură la primăria orașului Catania din Sicilia. Ea a descoperit că, din muzeul municipal, dispăruseră 51 de tablouri, între care unul semnat de Rembrandt și mai multe de Guido Reni, încă din 1994. Furtul fusese raportat carabinierilor, dar afacerea a fost clasată fără urmări. În lipsa altor soluții, Silvana Grasso a cerut publicului larg, într-o emisiune de televiziune de pe Rai Tre, intitulată *Cine l-a văzut?* să o ajute să dea de urma prețioaselor tablouri de patrimoniu.

Centenar Karajan

● La 5 aprilie 2008 va fi celebrat centenarul nașterii lui Herbert von Karajan (1908-1989). Cu această ocazie, EMI va scoate integrala înregistrărilor simfonice și lirice sub bagheta lui, pe 150 de CD-uri, iar Deutsche Grammophon a anunțat concerte inedite pe DVD. Pentru luna ianuarie 2008 e prevăzută apariția unei noi biografii a maestrului, scrisă de Pierre-Jean Rémy cu ajutorul Eliettei von Karajan. Văduva marelui dirijor își caută încă editor pentru propriile memorii, intitulată *Viața mea alături de el*.

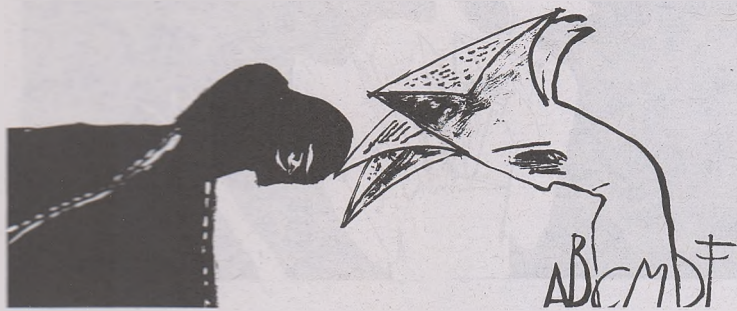

Curajul lui Zahar Prilepin

● La 22 de ani, în 1996, Zahar Prilepin s-a angajat în armata rusă, care l-a trimis în Cecenia, unde a stat șase ani. La întoarcere a scris o carte, *Patologii*, în care povestește la persoana I (dar „cît mai obiectiv posibil” – după cum a afirmat) realitățile acestui conflict fratricid și inegal. Citînd ororile pe care le descrie, se înțelege că tânărul scriitor rus a vrut să-și exorcizeze demonii și să spună adevăruri ocululate. „Acest război crud este una dintre tragediile Rusiei și de prelungirea lui profită bandiții” – scrie cel care se crede patriot, dar a cărui datorie morală e adevărul. Devenit jurnalist, Zahar Prilepin conduce acum ediția regională din Nijni Novgorod a publicației „Novaia Gazeta”, cea la care lucrase și Anna Politkovskaia, asasinată la 7 octombrie 2006 (de la venirea la putere a lui Vladimir Putin în mai 2000, 16 ziaristi au fost asasinați, - dintre care trei de la „Novaia Gazeta” – iar numeroși alții au fost arestați sau internați în spitale psihiatrice). Prilepin mărturisește că a crezut în Putin timp de cîteva luni, pînă s-a lămurit că fostul ofițer KGB folosește poliția politică, minciuna și crima de stat pentru a-și impune voința. Acum, jurnalistul este urmărit permanent de poliție, chemat la interogatoriu, hărțuit. Ceea ce nu l-a împiedicat să-l întilnească recent chiar pe Putin. „Cred că a fost din greșeală. Numele meu a fost înscris pe o listă de invitați la o întîlnire a șefului statului cu tineri scriitori. Am profitat de ocazie ca să-i cer public să elibereze toți deținuții politici”, căci – o citează el pe Anna Politkovskaia - „cuvintele pot salva vieți”.

Gerunziul interzis

● *Estamos fazendo, estudando, preparando, examinando, terminando* (sîntem în curs de a face, studia, pregăti, examina, termina) - asemenea forme verbale au fost pur și simplu interzise prin decret funcționarilor administrației braziliene de către guvernatorul din Brazilia, José Roberto Arruda – scrie „Correio Braziliense”. Arruda crede că această formă gramaticală nu folosește decît la mascare ineficienței serviciilor publice care se ascund în spatele unui gerunziu pentru a pretinde că se ocupă activ de soluționarea problemelor, cînd de fapt nu respectă termenele și lasă treburile de azi pe mâine. Decretul regional de interzicere a gerunziului n-a fost privit de toată lumea ca „un mesaj simpatic împotriva ineficienței”. De exemplu, Paulo César Avila, președintele Curții de Conturi din regiune e de părere că inițiativa „ar trebui să ducă la un examen serios al sănătății mentale a guvernatorului”.

a c t u a l i t a t e a

A

Constanța Buzea

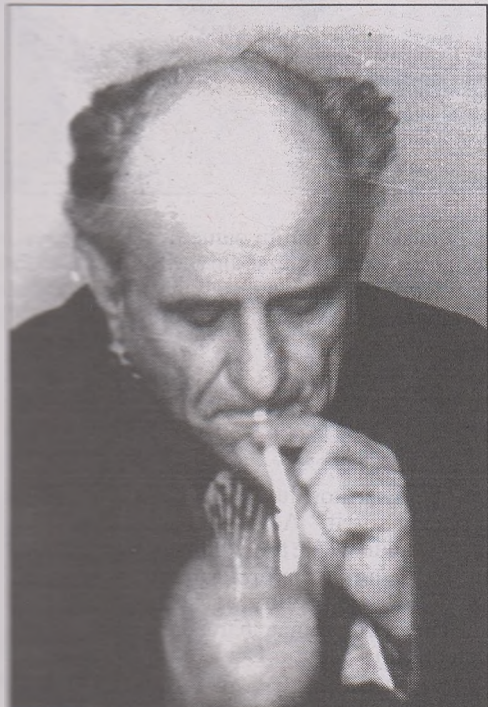
POST-RESTANT

DRESÂNDU-VĂ României literare la începutul acestui an, cu un număr relativ mare de versuri și un curriculum vitae redactat în 2005, acoperind un răstimp de 65 de ani – o viață de om activ și răzbatător, redactorul de serviciu n-a găsit sugerat printr-rânduri și scopul expres al trimerii, doleanțele dvs., publicarea versurilor, cum se întâmplă de obicei la cei mai mulți dintre corespondenții noștri poeți. Versurile fiind din păcate de o mediocritate ușor de demonstrat, iar viața dvs., privită din exterior, părând a nu ieși din comun, am sperat că la

mijloc este vorba de o modestie binecuvântată, căci nici pe dvs. nu vă prea încântă calitatea propriilor producții. Abundă sintagme puerile precum „pisica ploii miaună”, „cioara vremii croncâne”, „Cuțitul iernii se-nfige”, și seria continuă pe tot teritoriul liric în lung și-n lat. Cu un mare și complex semn al indoielii transcriu și următorul fragment din poemul patriotic *Neclintitii*, unde este subliniat rolul nostru istoric decisiv, apărându-ne fruntariile, rolul nostru la porțile Europei. „Noi am stat frumoși ca o lacrimă/ într-un ochi înflorit/ la hotarele tuturor dezăpezirilor/ veacuri întregi am dat la o parte/ cu voința noastră împletită cu/ subțirele fir de noroc/ veacuri întregi de turci/ am cărat în spinare/ să doarmă Europa nepăsătoare/ în cald leaganul ei nebalansat/ să spună pădurile/ câți bărbați au pierdut în picioare/ să spună miresele/ câți copaci nu s-au mai întors/ la pâinea lor/ și acum mai bubuie mai clocotește/ veșnicul buciom ne-mpreună-n durere/ caii vezi bine caii nechează superb/ zbaterea lor de copite/ c-un zbor curcubeic/ toate apele noastre s-au legat la cap/ cu năframe de grijă/ și-au ras de pe spinarea dușmanilor/ tot jegul istoriei/ nici Baiazid nu are pe inimă praful/ nici nervii n-au prins mușgai în seraiuri/ din totdeauna ne-am iubit cu dezinvoltură/ hotarele/ și nu ne-am cîntit la vânturi mărețe/ cum nu se clinteste Constantin Brâncoveanu/ din sandalele sale de mire politic.” Vă place mult Emil Brumaru și, citindu-l, memoria vi-l conservă într-o pasișă fără grație intitulată *O mini-frunză de mărar*. În ideea că dacă lui îi ies cu atâta ușurință poemele, de ce n-ați încerca și dvs? „Iubita mea cu minijupă/ ne-am întâlnit într-un amurg/ sorbeam din a visării cupă/ și ne simțeam ca într-un burg./ În jurul nostru cavalerii/ spre minijupa ta priveau/ și-a geloziei, reci fiorii/ tot sufletul mi-l săgetau./ (dezacordul și punctuația vă aparțin!, n.n.). Desigur ne-am văzut și după/ prinși de-ale dragostei vâpâi/ dar ai venit cu-o minijupă/ mai mini decât cea dintâi./ Privirile mai mult acum/ ca un magnet le atrăgeai./ simțeam că-mi cade-n suflet brumă./ deși eram în luna mai./ Și-ai vrut să mergem mână-n mână./ să fim (!?)

ca Eva și Adam./ iar eu cu gura mea păgână/ ți-am spus atunci tot ce gândeam;/ - O! de-ai f Eva, drept rochiță./ și-ai sta în rai un ceas măcar./ tu n-ai purta frunza de viță./ ci-o mini frunză de mărar”. Am citat, cred suficient pentru ca să se edifice cititorul răbdurii asupra posibilităților poetului. Dar aș mai sublinia încă un lucru care să vă dea și dvs. de gândit. Textul intitulat *Rondelul Anului Nou* are nu mai puțin de 25 de versuri și nimic din versificație strictă a rondelului nu se regăsește de-a lungul lui. E de rasfort, cu siguranță, un dicționar, dir care regulile și deliciae rondelului să devină limpezi și pentru dvs. Ecouri din *Urmașilor me. Vacărești*, din *A venit un lup din crâng* dar și din alte surse, arata că de cele mai multe ori sunteți un poet după ureche, și nimeni nu vă poate deranja cu vreo observație, dacă pe dvs. nu vă supără situația. Dar cu aceste date la bord, ne-au uimit precizările din finalul bio-bibliografiei dvs. „Sunt scriitor, am publicat un număr de șapte cărți și în prezent mai lansez încă un volum. Am fost șef de subredacție la ziarele județene *Flacăra Iașului*, *Opinia Moldovei* etc. (?). Am colaborat ca reporter cu Studioul de Radio Iași, presa vorbită cât și cu alte cotidieni naționale: *Jurnalul Național*, *Evenimentul zilei*, *Adevărul*, *Formula As*, ș.(a.)m.d. Am mai publicat creații literare în orașul *Nazareth Illt* din statul Israel. Și încet, încet ajungem la pricina îngrijorărilor majore în ceea ce vă privește și în ceea ce ne privește în relațiile noastre intercollegiale, să le zicem așa. Citez: „Menționez că am stabilite relații atât cu factorii de conducere în țară și în județul Iași și în ceea ce întreprind mă axez în mod deosebit în stabilirea relațiilor prin discuții cu fiecare individ în parte, cât și prin lărgirea sferei de cunoștințe (cu doi de i!?, n.m.) având ca scop final realizarea a ceea ce îmi propun. Menționez că sunt încăpățânat și nu disper niciodată, deasemeni nu mă eschivez de la muncă, nu am încălcat legile țării și nu am suferit condamnări”. După aceste uimitoare precizări, pe care le semnați Papusoiu Dumitru, (fără diacritice, cum altfel?), rămân cu senzația că ceva important îmi scapă, că, mai ales, mi se pune în vedere ceva, că autorul nostru nu e de mirare că nu ne cere să-i publicăm câteva poeme, ci domnia sa are în vedere ceva mai important pentru sine, ceva ce ne va dezvălui curând, stabilind, cum a afirmat mai sus, relații strong cu factorii de conducere, prin discuții cu fiecare individ în parte, cât și prin lărgirea sferei de cunoștințe (cu doi de i!) având ca scop final realizarea a ceea ce își propune. Dar, oare, care să fie acest scop final? Ce-și dorește și nu are încă, în lumea asta „plină de urmări”, vorba unui poet șaizecist în vogă („În lumea plină de urmări/ Eu sunt un om pe niște scări”). Are activitate diversă și îndelungată, are publicate șapte cărți și în prezent mai lansează încă un volum. Ne trece fulgerător prin minte că își dorește să fie primit în Uniune și ne pune la curent cu viața și activitatea sa. O apariție cu versuri în **România literară** poate că îi lipsește, sau nu i-ar strica deloc la dosar, când va veni momentul. Accentul ca de punere în vedere și aerul nici pe departe pașnic, și nevinovat, m-au mâhnit foarte. Între ceea ce crede despre sine că este și ceea ce este în realitate, este însă o prăpastie, o diferență. Stupoarea pe care o simt citindu-i poemele și autocaracterizarea, mă face să transcriu aici, ca probă nu neapărat de final, dar teribilă prin ceea ce ea demonstrează, acel fals *Rondel. Rondel de Anul Nou*, despre care am vorbit mai la deal: „Poarta vremii din răscruce/ Se deschide/ pentru-o clipă/ Anul vechi treptat se duce/ Anul Nou se înfiripă./ Câte treburi nu-l așteaptă?/ Dar, disciplinat din fire/ Catre Condiția se-ndreaptă/ Și semnează de sosire./ Apoi, oficial, protocolar./ Ne vestește că a dat/ Proaspătului calendar, viza: bun de difuzat!/ Peste tot el toastează/ Gustă vinuri/ și sarmale/ Spune snoave și dansează./ Face versuri, madrigale./ Curajos la periniță/ Găsindu-se cel mai tare./ Își alege o guriță./ pentru prima sărutare./ Catre zori se liniștește./ Matur, calm și majestos/ Noul an se hotărăște./ Să-și ia rolu-n serios”. Probabil că voi plăti scump îndrăzneala de a-i spune că îi lipsește talentul poetic. Oricât ar fi de încăpățânat, talentul nu se capătă prin relațiile extraliterare pe care și le poate face un autor cu factorii de decizie și, prin lărgirea sferei de „cunoștințe”, cu doi de i. (*Dumitru Papusoiu – Cugetătorul, Tirgu-Frumos*) ■

Prin anticariate Joacă pentru zei

U NA din primele ziceri învățate în latinește, și care stăruie în minte, ca un refren tocit, când toate declinările s-au șters, e *Aquila non capit muscas*. Înțelesul fabulei într-un vers, care se pierde pe vreme ce lumea noastră ia distanță de buna măsură a tuturor lucrurilor, este imunitatea zeilor la nimicnicii. Pentru vârsta care a inventat Olimpul, să-l știe arbitru, nepăsător la fleacuri, cu toate homericele lui păcate, era, de buna seamă, o consolare. Departe de ea, la vreo douăzeci de secole după Christ, zeii nu mai sînt decît niște oameni care s-au descurcat mai bine. Iar cursele de șoareci adastă la tot pasul.

Despre vârsta asta, de catran, e *Zeii prind șoareci*, jurnalul de încercare al lui Dimitrie Stelaru, din 1968, de la Editura pentru Literatură. „Jurnalul” e un fel de a spune, cît timp faptele și oamenii sînt doar jetoane colorate, zvîrlite după toanele unei memorii de poet. Contează un singur lucru, în interbelicul ca o *commedia dell'arte*: libertatea de-a-ți juca șansa. Cît ar fi, altminteri, de neagră, de calică, de lacomă de onoruri cîștigate greu și refuzate altora, care stau, famelici, la rînd, lumea asta care se straduiește să înflorească după război, încrederea în rostul fiecăruia, în stele care țin, vorba lui Barth, mai mult decît oamenii și poveștile, o va salva. Mai ales gîndindu-ne la lumea care o să-i urmeze.

Sînt anii '30: „iubeam o blondă (Herta), o stradă de pe vremea lui Paracelsus, țigara.” Și drumul, la capătul căruia, vezi bine, pîndește succesul. Spre el te-mpinge foamea, din el te scoate beția. Cele două stări cu care, ca un chefliu la parastas, dansează micul roman al lui Stelaru.

Întîi foamea, simțită ca-n poveștile de război, pericol de moarte, sfișeală haină și de nelecuit. „După legea cîinilor flămînzi” fură, când omul se răcorește la o cișmea, struguri de la un oltean. Și „ghearele ciorilor din burtă erau acum de vată.” În feluri multe, foamea revine în momente de cotitură a poveștii. Foamea de niște haine omenești, plătite cu muncă de hamal, la primele ore ale dimineții, cînd cărașii locului dorm. Cu romanțuri bulevardiere, bune de încîntat damele singure din Basarab. Ce folos, apoi, de haine, în redacția *Universului*? „Da, aici vin maestrul scrisului, eu ce caut? Ce sînt? Nici măcar pantalonii nu seamănă cu ai lor.” Cîinii maștrilor sînt niște închipuiți, pe care-i altoiește, în scris, ironia frustră, de provincie:

„ – Domnule, zic, sus e redacția? – De ce? mă întreabă prețiosul. Așa de înalt m-a luat, că i-am răspuns: – Vreau să las ceva. – Lasă-te jos mai curînd. Șterge-o! Ce crezi, că aici e Dîmbovița? Ești curier? – Nu. – Ieși afară!” Maestrul însuși, rupt de lume,

secați de viața ei: „acum cine știe ce legi merge să-nfrunte, să! accepte ori să le dărîme, ca un leu civilizat, tuns, paralic – labele i s-au uscat de-afta umbrelt în mașină.”

Încet, însă, succesul se ițește. De la *Adevărul literar*, de la **România literară**. Din Sărindar, din Brezoianu, din Pasajul Victoria. Bețiilor lui, simple fraternizări între săraci sau familiarități cu lumea „mare”, ajunsă, li se opune, nelipsită, veșnica foame. Foamea azilului din Palatul Știrbey, unde pe bani mai mulți sau mai puțini se doarme singur sau la comun, cu văduve pudice, cînd folosesc oala de noapte, sau cu sărmani de toată mîna, dintre frumoșii beciurilor lui Argehi. Între ei, o iubire tuberculoasă, o fată din Constanța, care-și zice întîi Olivia, pe urmă Maria-Maria. Scurta lor viață promisă într-o noapte de unire în contra mizeriei trece între scene comice, precum despăducherea la groapa cu var, și suferind-distinse, ca niște cearcăne – poeziile lui Eminescu așezate la capul fetei, pînă „întrase în țara viitoare.”

Un amestec de opulență și foame face tragedia, atîta cîtă e, atenuată de poza, a mărturisirilor. Proprietatea-cerșetoare, contrabandista, la colț de stradă, de țigări din vremea bună, are, ascunsă, o mică avere: mantouri și rochii de la balurile de-altădată. Este deja '39, cînd Stelaru își însenează moartea la ziar. Cu banii de parastas trăiește îndestulat o vreme, blagoslovind rudele care au trimis de-ale gurii „pomană să-mi fie (cînd trăiam nu mi-au trimis un pachet măcar)”, fără a mai pune la socoteală avantajele statutului de fantomă. De exemplu, pleci de la frizer fără să plătești (de fapt, te razi singur...), iar patronul unui restaurant, nu tocmai larg la punga, te tratează, pe cheltuiala lui, cu toate bunătățile, de frica lumii de apoi. Farsa se da în vileag, și ziarele încep iar să toace, pînă uită. Moravuri de presă, vechi și noi.

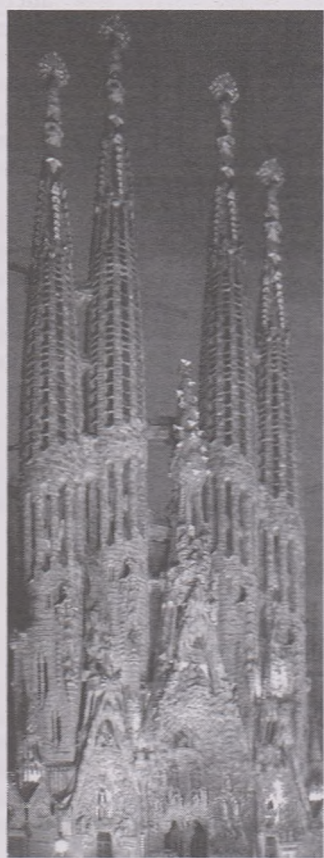
Faima se-ncheagă, cu lustrul ei pus peste mizerie. Citește la Teatrul Național, tras în scenă de Ionel Teodoreanu și plătit de Rebreanu, la Maria Filotti i se cedează un spectacol: „Mi-e rușine de lumina artiștilor risipită pentru fărîma de om cu numele meu.” Pînă la sfișit, un marginal, un intrus, tîrînd în altă lume un rău destin romantic. *Oameni și șoareci se ridică/Dar vin nenorociri și strică/Tot ce clădesc*. Concluzia lui, ultimul rînd al unei cărți fărîmate între ambiții, servituți și fericiți cu miros de verde (nu de Paris, de izmă)? „Trăisem și eu.” Cum trăiesc de bună seamă, „furnicînd pămîntul”, cei cu care zeii aleg să se joace. Deopotrivă cu cei care, furnicați de talent, aleg să se joace de-a zeii.

Simona VASILACHE

a c t u a l i t a t e a

Barcelona - aniversări și proiecte

NDISCUTABILUL succes al culturii catalane ca invitat de onoare la Târgul de carte de la Frankfurt de anul trecut (să amintim aici doar zecile de mii de exemplare vândute din traduceri în limba germană ale unor autori contemporani cunoscuți și cititorilor români, ca Maria Barbal și Jaume Cabré), a demonstrat că etichetarea ca „regională” a unei literaturi doar fiindcă limba în care este scrisă nu este una națională, este superficială și nedreaptă. La fel de adevărat este însă că suflul vital al unor asemenea literaturi (și nu numai) este asigurat nu doar de existența unor talente scriitoricești individuale, ci și de eficiența instituțiilor responsabile cu gestionarea vieții culturale.

Nu doar promovarea peste hotare este importantă (în cazul catalan sarcină îndeplinită din 2002 de Institutul Ramon Llull), vitalitatea unei literaturi trebuie ajutată și „acasă”, dacă vitalitatea este identificată nu doar cu numărul de scriitori activi și titluri aparute, ci și cu ecoul, prezența reală a acestora în viața unui popor. Este misiunea care a rămas, din 2002, unei alte instituții de prestigiu barceloneze. **Instituția literelor Catalane** (Institució de les Lletres Catalanes), care și-a serbat în decembrie 2007 o dublă aniversare: 70 de ani de la înființarea ei, în 1937, în plin război civil (cu o viață efemeră în urma victoriei franchiste) și 30 de la reînființare, în 1987, după restaurarea democrației. Dubla aniversare și, în același timp, proiectare a unui nou început. Obiectivul a rămas același de-a lungul anilor: să vegheze la continuitatea și expansiunea literaturii catalane, mereu redefinit în funcție de condițiile istorice: de la supraviețuire, în anii războiului civil, la redinamizare și sprijin.

În lumea de astăzi, în care mai peste tot factorul literar și-a pierdut centralitatea, instituția, în proces de restructurare, își propune să facă prezent patrimoniul literar, să ajute la întărirea literelor și lecturii ca o coloană vertebrală a educației, să ajute la impunerea unor autori de prestigiu ca referenți colectivi. Ceea ce implică entuziasm și dragoste de literatură, luciditate, inițiativă, capacitate organizatorică, gândire în perspectivă, planificare de durată, fonduri.

Deloc întâmplător, momentul aniversar a coincis cu deschiderea unui colocviu al traducătorilor celei mai mari scriitoare catalane, Mercè Rodoreda, cu o operă cunoscută în peste 30 de limbi, de la a cărei naștere se împlinesc 100 de ani în 2008. Dezbaterile, timp de trei zile, conduse de profesorul Joaquim Mallafre (autor, între altele, al versiunilor catalane ale operelor lui Sterne și Joyce), ale celor peste 20 de traducători prezenți, din India până în România, cunosători ai pulsionilor celor mai intime ale textelor scriitoarei, au prefăcut anul consacrat în întregime ei. Cu acțiuni, în toate teritoriile de limbă catalană, în care sunt implicați scriitori, critici, radio-ul și televiziunea, universitatea, teatrul național, cititorii. Poate că acesta este prin definiție rolul unei instituții culturale: să unească energiile unui popor în jurul celor mai puternice voci ale lui.

Jana BALACCIU MATEI

Manifestări universitare italo-române

LA INIȚIATIVA profesorului Bruno Mazzoni, decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine din Pisa, a avut loc, joi 29 noiembrie, o dezbateră științifică universitară pe tema *România – o altfel de latinitate*. Discuțiile s-au purtat, în deosebi, asupra volumului *L'altra latinità. Il romeno fra Oriente e Occidente* (Verona, Edizioni Fiorini, 2007), de Alexandru Niculescu, profesor emerit la Universitatea din Udine - având ca principali referenți, în aceasta vie și interesanta dezbateră, pe Alberto Varvaro, de la Universitatea din Napoli, reputat profesor de Filologie romanică, și pe Bruno Mazzoni, românist de prestigiu, titularul catedrei de Limbă și Literatură Română al Universității din Pisa. Au intervenit pe parcurs specialiști slavisti și româniști, italieniști și politologi, întrucât problema romanității românești interesează nu numai filologia romanică sau lingvistica, ci devine tot mai mult un obiect interdisciplinar de studiu, în urma deschiderii României spre ceea ce înseamnă apartenența sa la Uniunea Europeană.

Nu mai este nevoie să subliniem valoarea acestei manifestări într-un important centru universitar precum este Pisa pentru studiile românești din Italia, centru care, de mai multe decenii (incepând

din 1960) a conferit învățării și aprofundării limbii și literaturii românești însemnată ce i se cuvine, atât prin deosebita pregătire științifică a cadrelor didactice cât și printr-o constantă legătură a catedrei cu cele mai importante universități din România, cu filologi și lingviști români de prim ordin, frecvent invitați în ultimii ani să țină aici lecții și conferințe.

Alta reuniune, de aceeași înaltă calitate, s-a desfășurat a doua zi, 30 noiembrie 2007, la Universitatea din Florența, în cadrul celebrului „Circolo linguistico fiorentino”, prezidat actualmente de prof. Carlo Alberto Matrelli. La Florența s-a comemorat centenarul nașterii profesorului Gheorghe (Giorgio) Caragata (1907-1978), fondator în 1934 al seminarului de Limbă Română în orașul lui Dante Alighieri. Gheorghe Caragata a servit cu egal patriotism și dăruire profesională atât România sa natală cât și Italia, țara care i-a adăpostit suferințele și exilul. Au participat la acest eveniment, evocând figura celui ce a fost Gh. Caragata, foști elevi sau persoane care l-au cunoscut și apreciat. Între aceștia, prof. Carlo A. Mastrelli, prof. Alexandru Niculescu, prof. Bruno Mazzoni, precum și prof. Aldo Cuneo, al cărui omagiu a fost deosebit de emoționant (fusesse unul dintre ultimii săi elevi apropiați). A fost prezent și fiul profesorului comemorat, Ion-Olimpiu Caragata. În această ambiață, prof. Angela Tarantino, coordonatoarea seminarului de Limbă și Literatură Română din Florența, a prezentat starea actuală într-un totuș satisfăcătoare a studierii limbii române la Universitatea florentină.

Emilia DAVID DROGOREANU

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Vărul lui Liiceanu

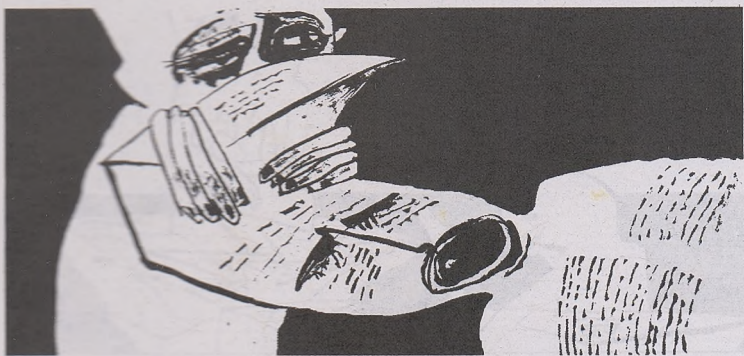
Înd pefafatorului unei cărți e el însuși scriitor. Încep cu pefafa. Dacă e critic, fac același lucru numai dacă îmi place cum scrie criticul. De vreo câteva zile a apărut la Humanitas o carte *Vărul Alexandru și alte povești adevărate*. Autorul e necunoscut în lumea literară: Adrian Oprescu. Are 78 de ani, trăiește în Franța și n-a mai scris nimic altceva. Din pefafa lui Gabriel Liiceanu, pe care am citit-o mai întâi, am aflat că autorul e văr cu pefafatorului. Scrupulos, editorul trece în revistă toate motivele pentru care n-ar fi trebuit să-și publice vărul, după care ne invită să citim cartea.

Cine e autorul? Fiul unui învățător din Caracal, venit la București după Război să urmeze facultatea, Adrian Oprescu face niște remarce negative, în public, despre ostașul sovietic și despre noul regim politic din România. E arestat și trimis la muncă forțată, la Canal. După ce e eliberat, i se stabilește domiciliu obligatoriu la Caracal. Fostul deținut politic ignoră ordinul, intră în clandestinitate și ca *no name* se angajează la ferma de porci a unui GAS. Cîțiva ani mai târziu, cînd atitudinea regimului se relaxează față de foștii deținuți politici, se înscrie la Drept, la fără frecvență. În 1974, la 45 de ani, fuge în Franța. Acolo face studii superioare de contabilitate, în timp ce în paralel muncește pentru a-și întreține familia. Devine contabilul șef al unei firme prospere din Franța, își poate îngădui o locuință confortabilă în Paris. Mulți ani după ce se pensionează, se apucă de scris, din stricta dorință a unei depozii memorialistice. Dar în locul unui volum compact de memorii, despre lumea din care a făcut parte și despre experiențele sale din detenție Adrian Oprescu își concentrează amintirile în 19 povestiri, sau povești cum le spune autorul, legate între ele prin firul autobiografic, dar care pot fi citite și separat, ca piese literar rotunde.

Cînd citesc memorialistica de închisoare, n-am mari pretenții nici din partea stilului autorului și nu pretind virtuți epice din partea unor oameni care chiar dacă, uneori, vor să fie luați drept scriitori, de cele mai multe ori comunică naiv literar ceea ce li s-a întîmplat. M-am stricat cu mai multe asemenea persoane, despre care am scris impresionat de ceea ce li s-a întîmplat, dar nu și de valoarea literaturii non-ficționale pe care au produs-o. Cînd însă am citit „Închisoarea noastră cea de toate zilele” de Ion Ioanid, am trăit, cu fiecare volum în parte, fericirea și febra pe care nu ți le poate da decît capodopera.

Vărul Alexandru... e cartea unui povestitor înnăscut, ca și Ion Ioanid, care și-a descoperit acest duh, fără să învețe „meseria de scriitor”, ceea ce îmi întărește părerea că meseriașii sînt cei care fac literatură, în timp ce persoanele înzestrate cu *duhul povestirii* își cîștigă cititorii cu talentul lor. Cît de subțire poate fi, totuși, destinul unei cărți. Autorul i-a trimis-o vărului său care vreo câteva luni n-a vrut s-o citească. Iar după ce a trimis-o la tipar, din cauza legăturii sale de rudenie cu autorul, păstrează în pefafa o scamă de îndoială. Absolut nejustificată. Dacă veți citi cartea, îmi veți da dreptate. ■

*) Din care revista noastră a publicat pefafa și un fragment în nr. 2/2008.

actualitatea

ochiul magic

Mihalache, Liviu Ornea, Tudor Leu. Interesant și just, apoi, articolul lui Marius Chivu, despre *Gherila critică*, scriitorul terorist, pledând, în critica gazetărească, pentru altceva – sau măcar nițel altceva – decât turnirurile stupide ale cronicarilor literari, cu stindardele revuistice în vârf. Fermecător Radu Cosașu, într-o odă a revoluționarului necunoscut și deplin apatic. Un fel de Ivona, principesa de Burgund, imună la texte și indiferentă la trecerea timpului, se conturează în epilogul jucat: „Nici până azi omul nu mi-a dat semn că ar fi citit acest articol de acum exact 10 ani. Să nu-i fi căzut sub ochi? Să nu-i fi vorbit nimeni de el? Sau să-l fi citit și să-l fi lăsat rece? Așa mi-ar plăcea: să fie indiferent la elogiul, să nu suporte omagiul. Ar fi în sensul inteligenței lui. Așa să rămână: necunoscut. „Fermecătoare și promisiunea lui Andrei Codrescu, subtilă și vie, de a se dedica poeziei, în dauna eseisticii pe care-o degajă neobosit în presă. Așteptăm, după excelentul *It was Today*, alte cărți cu vorbe lăsate pe sfert: „M-am hotărât să întrerup, în 2008, *Scrisorile din New Orleans*. E vremea să merg înainte, către alte proiecte, alte ritmuri, spre fluxul frazelor neterminate. „Ca în fiecare zi și, mai ales, ca în noaptea dintre ani, o față plânge și una râde. Una e sobră, jumătatea ei zâmbeste. Dilematicilor le-a reușit încă un număr bine pliat pe moment.

De la faptă la răsplată

Tulburător și impresionant numărul 61 (4/2007) al revistei MEMORIA. Din nou, ca în atâtea din numerele acestei venerabile și durabile reviste, relatările victimelor comunismului te întorc pe dos. De altfel, puse cap la cap într-o suită neîntreruptă de mărturii istorice, paginile *Memoriei* reprezintă prin ele însele un veritabil memoriu privind nenorocirea pe care acest flagel l-a provocat în România. Necazul este că s-a suferit atât de mult încât nu poți să nu te întrebi dacă suferința aceasta a lăsat urme sau, dimpotrivă, a trecut degeaba. Cronicarul a reținut articolul lui Daniel Focșă („Puteai refuza să fii turnător în România lui Ceaușescu”), o empatică descriere a necazurilor familiei sale sub regimul comunist. În plus, interesul autorului pentru gulagul comunist se datorează dublei sale calități, de istoric specialist în secolul XX românesc, dar și de descendent al unei familii hărțuite de Securitate de-a lungul mai multor generații. Al doilea articol demn de amintit e cel al lui Catalin Bia („Preotul ortodox Ioan Bunea – deținut politic”), despre chinurile preotului ortodox în temnițele comuniste. În aceeași categorie intră și articolul lui Dragoș Carciaga „Monahul Athanasie – între celulă și altar”. Toate vorbesc în fond despre același lucru: despre un sistem criminal pe care deocamdată numai România l-a condamnat oficial în Europa. În fine, articolul grotesco-macabru al lui Kenneth Rijock, consultant privind Delictele Financiare COMPLINET Londra – New York, în traducerea Mircelei Ghiteșcu, intitulat „Comuniștii cei mai bogați din Cuba (1959-2006)”. Din rîndurile lui aflăm cât de egalitar și just este regimul comunist din Cuba. Averea lui Fidel Castro este estimată la o mie de milioane de dolari americani. Dicterul este urmat de Raul Castro Ruz, ministrul Apărării, cu doar o sută de milioane de dolari. Îi urmează apoi potenții cubanezi și reprezentanții aparatului de represiune al lui Fidel Castro. Tuturor după nevoi și fiecare după merit.

Adio, pe curând

Maie lucruri de citit în nr. 203 (27 decembrie 2007) al DILEMEI VECHI. Final de an, final de tradiție, final de coeziune, final de mentalitate critică. Interesant dosarul

coordonat de Alex. Leo Șerban – pe tema noilor tehnologii – la care răspund George Banu, Șerban Foarță, Ioana Părvulescu, Răzvan Radulescu, Ana Maria Sandu, Ioana Avădani, Mirela Bănică, Cristian Crisbășan, Marina Dumitrescu, Anca Grădinaru, Cristina Modreanu, Sever Voinescu, Adrian

Poetul în anul prozei

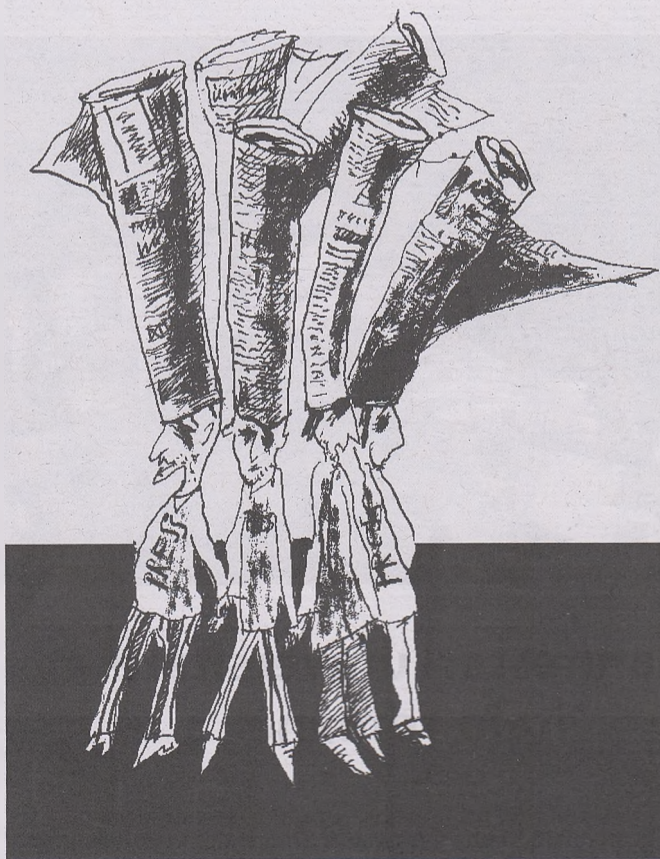
Ca de obicei, în ZIARUL DE DUMINICĂ, suplimentul de... vineri al ZIARULUI FINANCIAR, sunt multe lucruri interesante de citit, „montate” într-un sumar divers și într-o machetă atractivă. Față de alte publicații culturale, la care e greu parcă și să dai filele și care au un layout sclifosito-batrânicos, ZIARUL DE DUMINICĂ are și textură publicistică, și imagine complementară. Enervant e doar faptul că nu poți ghici numărul revistei, fiindcă mai totdeauna o figură de personalitate (statuară sau picturală) acoperă o bucată din capul revistei. Ca și acum, când o pictură a lui Gheorghe Tattarescu face imposibilă menționarea cifrei buclucașe.

Să spunem, atunci, că ne referim la numărul din 11 ianuarie 2008, în care ne-au atras atenția textele a doi tineri critici. Unul este editorialul semnat de Cosmin Ciotloș, cronicarul României literare, care vorbește, pe bună dreptate, despre 2007 ca despre un an al prozei. Parcă niciodată, în ultima decadă cel puțin, nu s-au adunat atâtea cărți remarcabile, un semn îmbucurător, am zice, dat fiind că proza este coloana vertebrală a unei literaturi. Pentru Cosmin Ciotloș, „anul 2007 este, tout court, anul definitivării trilogiei lui Mircea Cărtărescu, *Orbitor*. Cel mai angajant proiect romanesc al ultimelor decenii, *Orbitor* a reușit performanța de a solidariza – pentru prima dată după Revoluție – întreaga critică gazetărească sub drapelul vechi, aristocratic și exigent al verdictului estetic. Strict estetic și perfect autonom. Ca unora le-a dispăcut profund, iar pe alții i-a încântat sincer e deja o chestiune secundară”. Ca bine le mai zice tânărul nostru coleg!

Simpatic și adecvat, totodată, este și portretul făcut de Bogdan Crețu lui Emil Brumaru, la rubrica *Iașii în București*. Cunoscutul poet e văzut și prin prisma comportamentului său „bifurcat” în funcție de gen. Atunci când are un interlocutor, este „cam tăfnos, încrunțat și eliptic”. Dacă are o interlocutoare, „parcă se schimbă lucrurile”. A se vedea și postările lui de pe blogul personal, în care tot felul de admiratoare, cu pseudonime naive ori concupiscente, îi fac, cum se spune, trafic.

Grea mai este și viața Poetului, în 2007 și în general...

Cronicar

ZIRKON

DIAPOR, 21 DE ZII!

Abonamente 2008

România literară

Talon de abonare începînd cu

- abonament trei luni (13 numere) - 28,40 lei
- abonament șase luni (26 numere) - 56 lei
- abonament un an (52 numere) - 111,50 lei

Nume Prenume
 str. nr. bl. sc. et. ap.
 sector. localitate. cod poștal. județ.
 telefon

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
 Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195.

Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
 RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.

Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
 Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Corneliu Ionescu, Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

